

Національного банку України

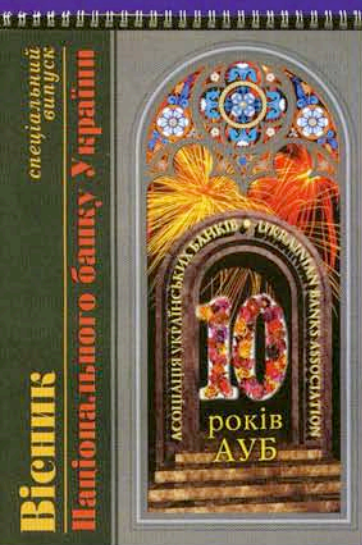

Вісник

НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

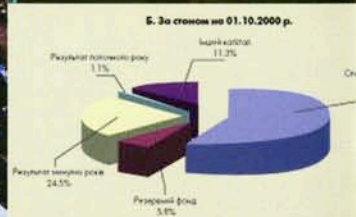
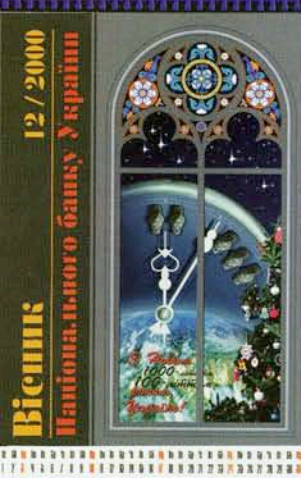
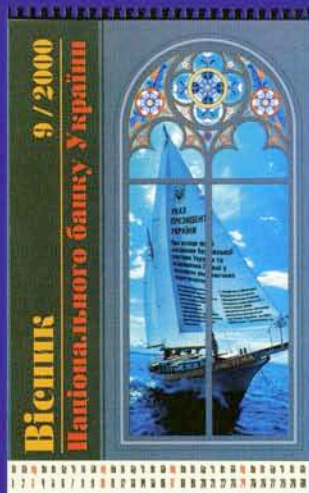
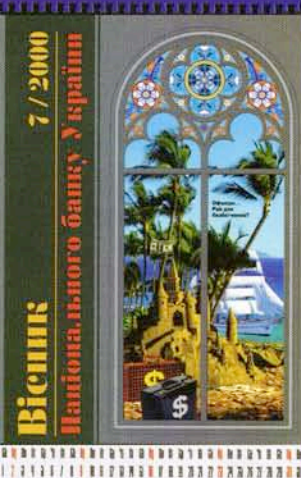
з додатком "Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності"

Енциклопедія банківської справи

- Основні монетарні параметри та інструменти грошово-кредитної політики
- Моніторинг діяльності комерційних банків
- Нормативні та законодавчі акти з першоджерела
- Аналітичні огляди фінансових ринків
- Офіційна інформація НБУ про курси валют
- Поради, коментарі, консультації
- Нумізмати́ка і боні́стика

Передплатний індекс у Каталозі періодичних видань України 74132

Редакційна колегія:

СЕНИЦЬ П.М. (голова)
 БОНДАР В.О.
 ВОРОНОВА Л.В.
 ГАЙДАР Є.Т.
 ГЕЄЦЬ В.М.
 ГРЕБЕНІК Н.І.
 ГРУШКО В.І.

ДОМБРОВСЬКИ Марек
 ІЛАРІОНОВ А.М.
 КАНДИБКА О.М.
 КІРЕЄВ О.І.
 КРАВЕЦЬ В.М.
 КРОТЮК В.Л.
 ЛИСИЦЬКИЙ В.І.
 МАТВІЄНКО В.П.
 МОРОЗ А.М.
 ОСАДЕЦЬ С.С.
 ПАТРИКАЦ Л.М.

(зав. редакцією — головний редактор)

РАЄВСЬКИЙ К.Є.
 САВЛУК М.І.
 СТЕПАНЕНКО А.І.
 ФЕДОСОВ В.М.
 ЧЕРНИК І.П.
 ШАРОВ О.М.

Номер підготовлено редакцією
 періодичних видань НБУ

Головний редактор
ПАТРИКАЦ Л.М.

Заступник головного редактора
КРОХМАЛЮК Д.І.

Відділ монетарної політики
 та банківського нагляду
 Редактор відділу **ПАПУША А.В.**

Відділ бухгалтерського обліку, розрахунків
 та інформаційно-програмного забезпечення
 Редактор відділу **КОМПАНИЄЦЬ С.О.**

Відділ валютного регулювання
 та міжнародних банківських зв'язків
 Редактор відділу **БАКУН О.В.**

Відділ економіки, законодавчого
 забезпечення та комерційних банків
 Редактор відділу **В'ЮНСКОВСЬКИЙ М.І.**

Головний художник **КОЗИЦЬКА С.Г.**
 Відділ реклами і розповсюдження
 Редактор відділу **ФЕСЕНКО Н.М.**

Літературний редактор **КУХАРЧУК М.В.**
 Дизайнери
ГОРБАТОВСЬКИЙ В.О., ХОМЕНКО Ф.М.

Коректори
СІЛЬВЕРСТОВА А.І., ГОРБАНЬ Н.В.
 Оператор **ЛИТВИНОВА Н.В.**

Фотокореспондент **НЕГРЕБЕЦЬКИЙ В.С.**
 Черговий редактор
КОМПАНИЄЦЬ С.О.

Четверта сторінка обкладинки:
 фото **В. ХМАРИ.**

Адреса редакції:

просп. Науки, 7, Київ-028, 03028, Україна
 тел./факс: (044) 264-96-25
 тел.: (044) 267-39-44
 E-mail: litvinova@bank.gov.ua

Журнал зареєстровано Держкомвидавом України
 09.06.1994 р., свідоцтво КВ № 691

Журнал рекомендовано до друку
 Вченою радою Київського національного
 економічного університету

Публікації в журналі Вищою атестаційною
 комісією України визнано фаховими
 Передплатний індекс "Вісника НБУ"
 та додатка "Законодавчі і нормативні акти
 з банківської діяльності" 74132

Дизайн

Редакція періодичних видань НБУ

Надруковано з готового оригінал-макета

Інженерно-технічним центром НБУ

Формат 60 × 90 / 8. Друк офсетний.

Умовн. друк. арк. 8.0. Умовн. фарбовдб. 114.4.

Обл.-вид. арк. 2.86

При передруку матеріалів, опублікованих у
 журналі, посилання на "Вісник Національного
 банку України" обов'язкове. Редакція може
 публікувати матеріали в порядку обговорення,
 не поділяючи думку автора. Відповідальність
 за точність викладених фактів несе автор,
 а за зміст рекламних матеріалів —
 рекламодавець.

© Вісник Національного банку України, 2001

Вісник

3 / 2001

Національного банку України

Щомісячний науково-практичний журнал Національного банку України

Видається з березня 1995 року

№ 3 (61) ♦ Березень 2001

Номер підписано до друку редакцією
 періодичних видань НБУ 07.03.2001 р.

ЗМІСТ

КОМЕРЦІЙНІ БАНКИ

Підсумки діяльності комерційних банків України за 2000 рік.....	2
Структура активів комерційних банків України за станом на 01.01.2001 р.	8
Структура зобов'язань комерційних банків України за станом на 01.01.2001 р.	12
Структура капіталу комерційних банків України за станом на 01.01.2001 р.	16
І.Бушуєва, В.Дем'яненко Реінжиніринг банківських бізнес-процесів як складова вдосконалення менеджменту комерційного банку	20
В.Сушко Ризик-менеджмент торговельних операцій у комерційному банку на основі VaR-методології та stop-out-механізму.....	24
О.Костючок Деякі аспекти формування страхових резервів у комерційних банках.....	29
Зміни і доповнення до "Офіційного списку комерційних банків України та переліку операцій, на здійснення яких комерційні банки отримали ліцензію Національного банку України", внесені за період із 1 січня по 1 лютого 2001 р.	31
Динаміка фінансового стану банків України за січень 2001 р.	32

ФОНДОВИЙ РИНОК

Ю.Лисенков, О.Коваль Оптимізація розміру резерву на відшкодування можливих збитків від операцій із цінними паперами.....	33
Ринок державних цінних паперів України у січні 2001 р.	37
С.Кручок Емісія іпотечних цінних паперів як засіб рефінансування	38

ДЕРЖАВНІ ФІНАНСИ

Н.Лапко, Т.Лук'янова Скорочення заборгованості за платежами до бюджету. Окремі аспекти проблеми	41
В.Андрущенко Соціологічний та антропний методи західної фінансової науки	43

НУМІЗМАТИКА І БОНІСТИКА

Про введення в обіг пам'ятної монети "Іван Мазепа"	46
Про введення в обіг пам'ятної монети "Ярослав Мудрий"	47

ВАЛЮТНИЙ РИНОК

А.Лупир Міжнародний кредитор останньої інстанції: хто він?	48
Офіційний курс гривні щодо іноземних валют, який встановлюється Національним банком України один раз на місяць (за січень 2001 року)	49
Офіційний курс гривні щодо іноземних валют, який встановлюється Національним банком України щоденно (за січень 2001 року).....	50

БЕЗГОТІВКОВІ РОЗРАХУНКИ: НОВІ ІНСТРУМЕНТИ

Г.Нестеренко, В.Чорновіл, О.Білоус, В.Калініченко, О.Сокол Система платежів по телефону "Телебанк-24"	52
---	----

ФІНАНСОВИЙ РИНОК

О.Євтух Моделі іпотечних механізмів і вплив на них різноманітних факторів.....	54
Основні монетарні параметри грошово-кредитного ринку України в січні 2001 р.	56

ЦЕНТРАЛЬНИЙ БАНК

Затверджено кошторис НБУ	56
--------------------------------	----

ПЕРСОНАЛІ

Л.Патрикац "Беру свій келих сонця у життя"	57
---	----

ПРЕС-СЛУЖА НБУ ПОВІДОМЛЯЄ

Як розраховуватися за металобрухт?	62
Про повноваження аудиторської фірми, яка перевіряла Національний банк України	62
Затверджено нові правила переказу іноземної валюти за межі України	62
АНОТАЦІЇ	63

Підсумки діяльності комерційних банків України за 2000 рік

За станом на 01.01.2001 р. в Реєстрі банків, їх філій та представництв, валютних бірж було зареєстровано 195 банків. Із них 2 – державні (Ощадбанк України та Укресімбанк), 167 – акціонерні товариства (118 – відкриті, 49 – закриті), 26 – товариства з обмеженою відповідальністю. В Україні зареєстровано 31 банк, створений за участю іноземного капіталу, в тому числі 7 банків – зі 100-відсотковим іноземним капіталом. Частка участі іноземного капіталу в банківській системі України на 01.01.2001 р. становила 14.5%. Ліцензії Національного банку на здійснення банківських операцій мали 153 комерційні банки, в тому числі на здійснення операцій із валютними цінностями – 149.

Упродовж минулого року зберігалася тенденція до зменшення кількості комерційних банків. Усього за 2000 рік із Реєстру банків, їх філій та представництв, валютних бірж вилучено 9 банків: 5 ліквідовано (АКБ "Будмбанк", АБ "Ліко", АКБ "Незалежність", КБ "Черкаси", АКБ "БНП-Дрезднер Банк (Україна)"); чотири стали філіями (АБ "Поділля" – філією АБ "Укоопспілка", АКБ "Аркадія" – філією АКБ "Інвестбанк", АКБ "Укрнафтогазбанк" – філією АКБ "Укргазбанк", АБ "Інвест-банк Україна" – філією АКБ "Тавріка").

Протягом 2000 року Національним банком України зареєстровано лише один новий комерційний банк – ЗАТ "Мікрофінансовий банк" зі статутним фондом 47.7 млн. грн.

За станом на 01.01.2001 р. 63 банки віднесено до категорії проблемних (32.3% від загальної кількості комерційних банків України), тобто на 10 більше, ніж налічувалося на 01.01.2000 р. Із них 20 банків перебуває в режимі фінансового оздоровлення та особливого нагляду, один – у режимі санації, у двох призначено тимчасову адміністрацію, ще два банки перебувають у стадії реорганізації, 38 – у стадії ліквідації.

Протягом 2000 року сім банків виконали програму фінансового оздоров-

Динаміка обсягу нормативного капіталу системи банків України		
Розмір нормативного капіталу	Кількість банків за станом на 01.01.2000 р.	Кількість банків за станом на 01.01.2001 р.
До 1 млн. євро	14	6
Від 1 до 2 млн. євро	34	0
Від 2 до 3 млн. євро	31	14
Від 3 до 5 млн. євро	41	45
5 млн. євро і більше	44	89
Усього	164	154

лення, тож переведені в загальний режим роботи.

ХАРАКТЕРИСТИКА КАПІТАЛУ СИСТЕМИ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

Виконуючи ліцензійні вимоги та нормативи Національного банку України щодо розміру капіталу, комерційні банки активно працюють його, про що свідчить, зокрема, збільшення кількості банків із капіталом понад 5 млн. євро.

Загальна (балансова) сума капіталу вітчизняної банківської системи на 01.01.2001 р. становила **6 449.6 млн. грн.**

(17.4 % від усіх пасивів банків), що на 572.0 млн. грн., або на 9.7% більше, ніж було на 01.01.2000 р.

Нормативний капітал (балансовий капітал з урахуванням банківських ризиків та субординованого боргу) дорівнював **4 943.3 млн. грн.**, що на 635.8 млн. грн., або на 14.8% більше, ніж було на 01.01.2000 р. *Він зріс в основному за рахунок збільшення обсягів статутних фондів та субординованого боргу банків.* Серед факторів, які негативно вплинули на обсяг нормативного капіталу, – недосформовані резерви під кредитні ризики (1 544.8 млн. грн.) та зменшення фінансового результату банків (-29.6 млн. грн.).

Загальна сума зареєстрованих та сплачених статутних фондів по системі комерційних банків на 01.01.2001 р. становила **3 666 млн. грн.** (74.2% від загального обсягу нормативного капіталу), що на 752.2 млн. грн., або на 25.8% більше, ніж було на 01.01.2000 р.

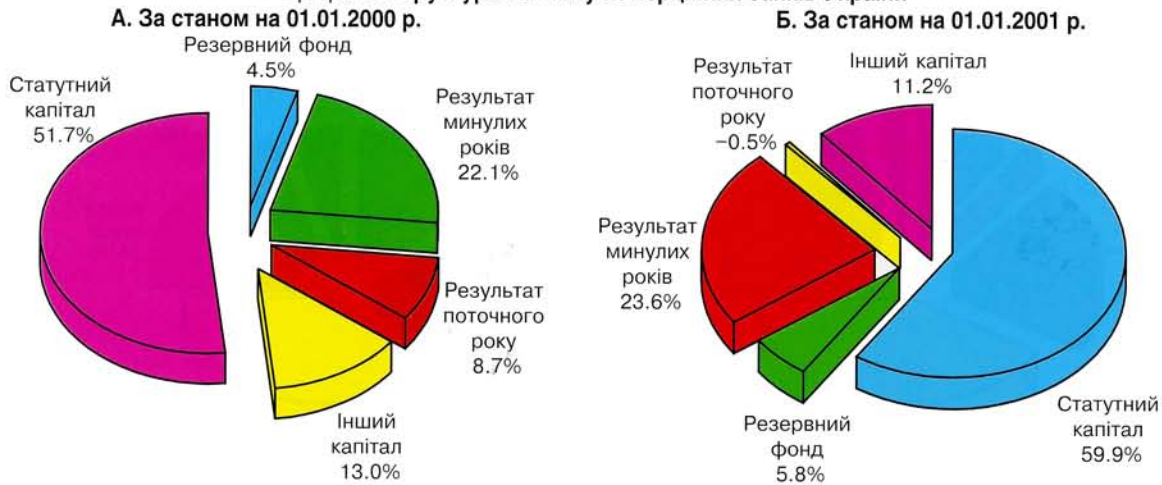
За станом на 01.01.2001 р. комерційні банки, які надають звітність, за розміром капіталу розподілилися так:

нормативний капітал менше 1 млн. євро мали 6 банків (у всіх зафіксовано від'ємне значення нормативного капіталу);
від 1 до 2 млн. євро – 0 банків;
від 2 до 3 млн. євро – 14;

Нормативний і статутний капітал системи комерційних банків України

Період	Нормативний капітал, млн. грн.	Статутний капітал, млн. грн.
За станом на 01.01.2000 р.	4 307.5	2 913.8
За станом на 01.04.2000 р.	4 505.3	3 072.8
За станом на 01.07.2000 р.	4 834.1	3 292.8
За станом на 01.10.2000 р.	4 951.3	3 421.3
За станом на 01.01.2001 р.	4 943.3	3 666.0
Темпи зростання відносно 01.01.2000 р., %	114.8	125.8

Графік 1. Структура капіталу комерційних банків України

від 3 до 5 млн. євро — 45;
від 5 до 10 млн. євро — 69;
понад 10 млн. євро — 20 банків.

За станом на 01.01.2001 р. менший від норми обсяг регулятивного капіталу мали 6 банків, тобто протягом року кількість таких банків значно (майже у 5 разів) зменшилася.

Стосовно достатності капіталу по системі комерційних банків, то за станом на 01.01.2001 р. вона становила 13.4% (при мінімальній нормі — 4%). Проте спостерігається тенденція до зниження цього показника. Так, за 2000 рік він скоротився на 3.4 процентного пункту (зауважимо, що активи зростали швидше, ніж капітал).

Однією зі складових капіталу комерційних банків є фінансовий результат їх діяльності. За результатами 2000 року збитки банківської системи становили 29.6 млн. грн., тоді як прибутки, за підсумками 1999 року, — 512.8 млн. грн. Збитковими виявились 12 комерційних банків (загальна сума їх збитків — 508.1 млн. грн.; частка банку “Слов’янський” — 325.4 млн. грн., банку “Україна” — 97.2 млн. грн.). Інші 142 банки отримали прибутки, загальна сума яких за 2000 рік становить 478.5 млн. грн.

Погіршення (порівняно з 1999 роком) загального фінансового результату системи комерційних банків сталося через такі чинники: сплачуючи проценти та комісійні, виконуючи вимоги НБУ щодо формування резервів під активні операції, комерційні банки не подбали про достатнє для цього нарощування доходів, крім того дозволили собі надмірний приріст адміністративних витрат. Ще одним фактором зниження у 2000 році доходів комерційних банків було зменшення надходжень від торгівлі іноземною валютою. Але частина банків поступово переорієнтувалася на одержання доходів від базових банківських операцій, передусім — активно-пасивних та операцій зі сфери розрахунково-касового обслуговування.

ХАРАКТЕРИСТИКА ЗОБОВ’ЯЗАНЬ СИСТЕМИ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

Порівняльний аналіз структури зобов’язань комерційних банків за станом на 01.01.2001 р. та на 01.01.2000 р. свідчить про зростання всіх її складових.

Загальна сума зобов’язань системи банків становила 30 529.9 млн. грн., що на 10 601.3 млн. грн., або на 53.2% більше, ніж на 01.01.2000 р. Зростання відбулося в основному за рахунок коштів суб’єктів господарювання та громадян.

Найбільшою в зобов’язаннях банків України є питома вага коштів суб’єктів господарювання — 40.1%.

За станом на 01.01.2001 р. заборгованість перед клієнтами — суб’єктами господарювання на поточних та депозитних рахунках становила 12 255.4 млн. грн. (її питома вага зменшилася на 0.6 процентного пункту). З початку 2000 року обсяг залучених у суб’єктів господарювання коштів зріс на 4 146.4 млн. грн., або на 51.1%. Із них 65.8% — це залишки резиде-

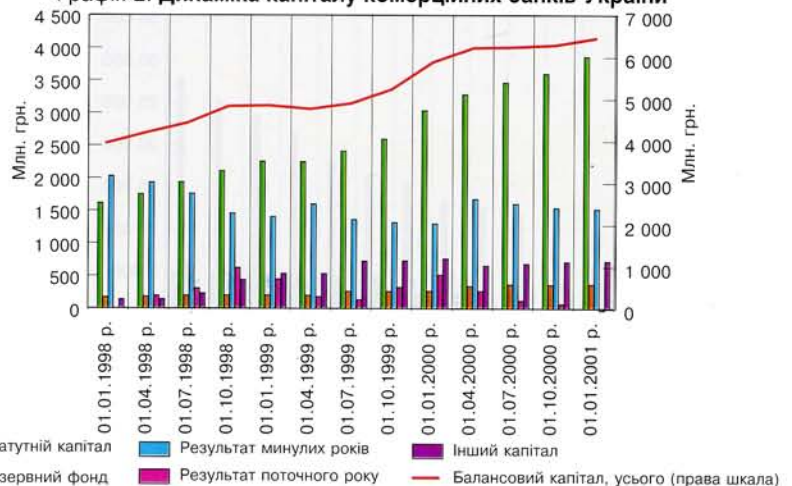
дентів у національній валюті, 30.4% — у вільно конвертованій.

Залишки на поточних та депозитних рахунках фізичних осіб становили 6 845.1 млн. грн. (22.4% від загального обсягу зобов’язань), тобто зросли з початку року на 2 386.4 млн. грн., або на 53.5%. Вклади громадян-резидентів у національній валюті дорівнювали 50.8%, а у вільно конвертованій — 48.2% від загальної суми вкладів населення.

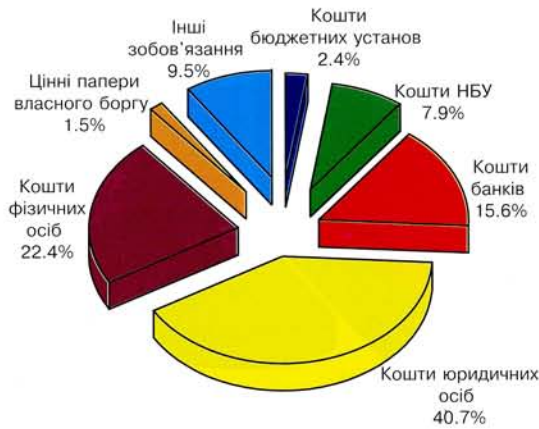
Загальний обсяг вкладів фізичних осіб у банках — членах Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (надалі — Фонду) на 01.01.2001 р. становив 5 612.1 млн. грн. (82.0% від загальної суми вкладів фізичних осіб), у тому числі 3 371.5 млн. грн. — в іноземній валюті (у гривнево-му еквіваленті), тобто протягом року зріс на 1 921.8 млн. грн. (52.1%), зокрема в іноземній валюті — на 1 169.5 млн. грн. (на 53.1%). Загальна кількість вкладників сягнула 5 384 140, що на 17.4% більше, ніж налічувалося на 01.01.2000 р.

Найвагомішу частку вкладів фізичних осіб у банках — членах Фонду становлять вклади до 500 грн. — 4 735 тис.

Графік 2. Динаміка капіталу комерційних банків України

Графік 3. Структура зобов'язань комерційних банків України
А. За станом на 01.01.2000 р.

Б. За станом на 01.01.2001 р.

вкладів (або 87.9%). Їх сума — 137.7 млн. грн., у тому числі в іноземній валюті (у гривневому еквіваленті) — 29.3 млн. грн. Середній розмір вкладу за цією групою дорівнює 29 грн.

Найменша кількість вкладів фізичних осіб у банках — членах Фонду припадає на групу вкладів від 500 до 1 000 грн. — 169 тис. вкладів (або 3.1%) на суму 147.8 млн. грн., у тому числі в іноземній валюті (у гривневому еквіваленті) — 25.2 млн. грн. Середній розмір вкладу за даною групою — 875 грн.

Середній розмір вкладів фізичних осіб у банках — членах Фонду на 01.10.2000 р. дорівнював 1 042.3 грн.

Заборгованість перед банками за строковими коштами (депозити та кредити) на 01.01.2001 р. становила 3 451.7 млн. грн. (11.3% від загальної суми зобов'язань), тобто зросла з початку року на 1 259.6 млн. грн., або на 57.5%. Найбільша питома вага припадала на кошти у вільно конвертованій валюті — 61.6%.

Кошти банків на рахунках "Лоро" та в розрахунках платіжними картками становили 1 028.2 млн. грн. (3.4% від усіх зобов'язань), тобто зросли порівняно з

01.01.2000 р. на 116.8 млн. грн., або на 12.8%. Найбільшу питому вагу мали кошти у вільно конвертованій валюті — 64.6%.

Кошти, отримані від НБУ, за станом на 01.01.2001 р. дорівнювали 1 604.9 млн. грн., або 5.3% від усіх зобов'язань, що на 35.5 млн. грн., або на 2.3% більше, ніж було на 01.01.2000 р. Переважну частку цих коштів розміщено в найбільших банках — 85.9%. Залишки коштів, отриманих від НБУ в національній валюті, становили 38.3%, у вільно конвертованій — 61.2%. Серед них переважають довгострокові (понад рік) — 90.2%.

Заборгованість банків перед бюджетними установами становила 1 358.8 млн. грн. (4.5% від усіх зобов'язань). 96.8% зазначених коштів — у національній валюті. Майже всі бюджетні кошти (83.8%) зосереджено в найбільших банках.

За станом на 01.01.2001 р. загальна сума **цінних паперів власного боргу** (у тому числі векселів та ошадних сертифікатів) дорівнювала **641.3 млн. грн.** (2.1% від усіх зобов'язань), що на 335.2 млн. грн. (або в 2.1 раза) більше, ніж було на 01.01.2000 р. Протягом 2000 року обсяг цінних паперів власного боргу

певною мірою коливався (від 306.1 млн. грн. на 01.01.2000 р. до 859.4 млн. грн. на 01.04.2000 р.).

Інші зобов'язання комерційних банків (у тому числі кредиторська заборгованість) на 01.01.2001 р. становили **3 344.5 млн. грн.,** або 10.9% від загальної суми зобов'язань банків, що на 1 450.3 млн. грн., або на 76.6% більше, ніж було на 01.01.2000 р. Питома вага зобов'язань найбільших банків дорівнювала 44.6%.

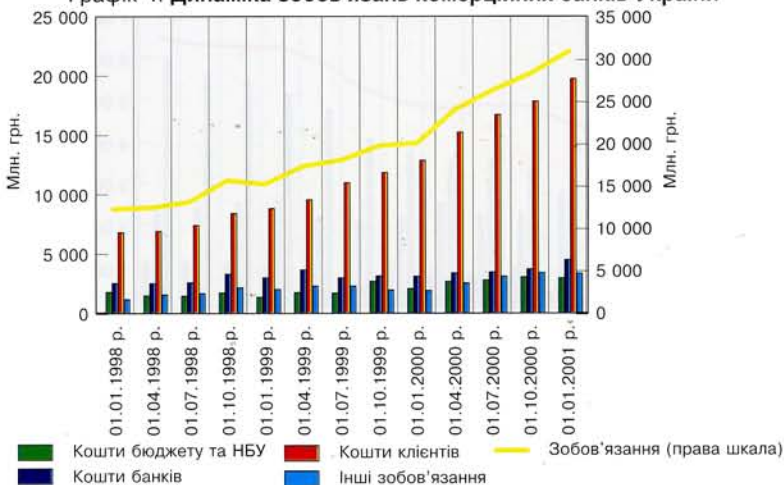
У структурі зобов'язань (за остаточним терміном погашення) переважали короткострокові зобов'язання (до 7 днів) — 73.7%; інші короткострокові зобов'язання (до одного місяця) становили 4.8%; середньострокові (від одного місяця до року) — 12.9%; довгострокові (понад рік) — 8.6%. Слід, однак, зазначити, що в структурі активів усіх банків короткострокові вкладення (до 7 днів) становлять лише 53.2%; інші короткострокові вкладення (до одного місяця) — 4.4%; середньострокові — 23.7%; довгострокові — 18.7%. *Отже, маємо невідповідність між строками повернення активів і зобов'язань, що може негативно впливати на поточну ліквідність або на рівень прибутковості активів комерційних банків.*

ХАРАКТЕРИСТИКА АКТИВІВ СИСТЕМИ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

Порівняльний аналіз структури активів банківської системи на 01.01.2001 р. і на 01.01.2000 р. свідчить про зростання всіх її складових, за винятком державних цінних паперів на інвестиції.

За станом на 01.01.2001 р. обсяг сумарних активів по системі комерційних банків дорівнював **36 979.5 млн. грн.,** тобто зріс із початку року (в основному

Графік 4. Динаміка зобов'язань комерційних банків України

Значення і тенденції основних коефіцієнтів, які характеризують стан банківської системи України

Коефіцієнт	Динаміка коефіцієнта за 2000 рік	Значення коефіцієнта за станом на 01.01.2001 р.	Примітки
Достатність капіталу	Знизилася на 3.4 процентного пункту	13.4%	Мінімальна норма = 4%
Чиста процентна маржа	Знизилася на 0.7 процентного пункту	3.8% річних	Мінімальна норма = 4.5%
Чистий спред	Знизився на 2.8 процентного пункту	8.5% річних	Мінімальна норма = 4%
Дохідність робочих (процентних) активів	Знизилася на 6.7 процентного пункту	16.6% річних	Мінімальна норма = 12%
Загальна дохідність активів	Знизилася на 6.1 процентного пункту	15.5% річних	Мінімальна норма = 12%
Загальна рентабельність активів	Знизилася на 1.4 процентного пункту і набула від'ємного значення	-0.05% річних	Мінімальна норма = 2%
Використання активів	Зросло на 6 процентних пунктів	66.2%	Мінімальна норма = 70%
Питома вага проблемних кредитів у кредитному портфелі	Знизилася на 6.3 процентного пункту	14.1%	
Миттєвий ризик ліквідності	Знизився на 10.6 процентного пункту	58.3%	Норму перевищено в 2.9 раза

Коефіцієнти, за допомогою яких аналізуються тенденції фінансового стану кожного банку, обчислюються щомісячно.

за рахунок кредитів, наданих суб'єктам господарювання та банкам) на 11 173.3 млн. грн., або на 43.3%.

У структурі активних операцій, які проводяться банками, найбільшою є питома вага кредитної діяльності банків. Її обсяги становлять найвагомішу частку всіх активів — 57.0%.

Кредитний портфель

Кредитний портфель (у тому числі міжбанківських кредитів та депозитів) на 01.01.2001 р. становив **23 688.6 млн. грн.**, тобто збільшився за 2000 рік (в основному за рахунок кредитів, наданих суб'єктам господарювання та банкам) на 9 463.9 млн. грн., або на 66.5%.

У структурі кредитного портфеля найбільшу питому вагу мають **кредити, надані суб'єктам господарювання**, — **18 236.5 млн. грн.**, або 77.0% від усього кредитного портфеля. За 2000 рік обсяг кредитів зазначеної категорії зріс на 7 015.8 млн. грн., або на 62.5%. Серед кредитів, наданих суб'єктам господарювання, найвагомішою (за строками погашення) є частка середньострокових кредитів (від місяця до року) —

58.8%; частка довгострокових (понад рік) — 26.7%, короткострокових (до місяця) — 14.5%. Серед кредитів, наданих юридичним особам, переважають кредити у національній валюті — 52.1%; частка кредитів у вільно конвертованій валюті — 47.6%.

Сума міжбанківських кредитів та депозитів (у тому числі строкових коштів, розміщених у НБУ) сягнула **4 372.9 млн. грн.** (18.5% від обсягу кредитного портфеля), тобто порівняно з 01.01.2000 р. збільшилася на 2 167.8 млн. грн., або на 98.3%. Кошти, надані нерезидентам у вільно конвертованій валюті, становили 36.1% від обсягу міжбанківських кредитів та депозитів.

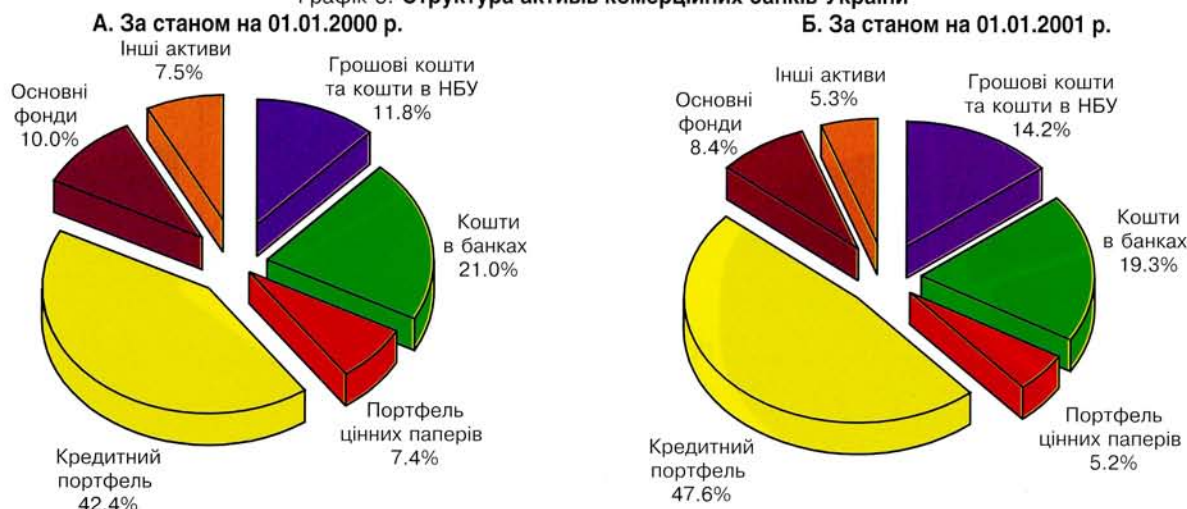
Населенню надано кредитів на суму 956.43 млн. грн. (4.0% від кредитного портфеля), тобто порівняно з 01.01.2000 р. їх обсяг зріс на 274.2 млн. грн., або на 40.2%. За строками погашення найбільшою є питома вага середньострокових (45.9%) та довгострокових (45.0%) кредитів, короткострокові становлять 9.1%. Майже всі кредити фізичним особам (85.0%) надано в національній валюті.

Обсяг кредитів, наданих органам державного управління, становив **122.9 млн. грн.** (0.5% від кредитного портфеля), що на 6.0 млн. грн., або на 5.2% більше, ніж на початок 2000 року. За строками погашення найбільшою є питома вага довгострокових кредитів — 60.3% (середньострокові становлять 31.5%, короткострокові — 8.2%). На кредити у вільно конвертованій валюті припадає 11.9% від загального обсягу позичок, наданих органам державного управління.

Якість кредитного портфеля

Згідно з формою статистичної звітності № 302 ("Звіт про класифіковані активи") на 01.01.2001 р. обсяг сумнівної заборгованості за кредитами дорівнював 1 095.7 млн. грн. (4.6%), безнадійної заборгованості — 2 791.8 млн. грн. (11.8%). Порівняно з 01.01.2000 р. сума негативно класифікованих кредитів збільшилася на 8.4%, а їх загальна питома вага зменшилася (за рахунок зростання загальної суми кредитного портфеля) на 8.8 процентного пункту і на 01.01.2001 р. становила 3 887.5 млн. грн., або 16.4%.

Графік 5. Структура активів комерційних банків України

Портфель цінних паперів

За станом на 01.01.2001 р. загальна сума вкладень комерційних банків у **цінні папери** становила **2 180.4 млн. грн.** (5.2% від сумарних активів), що на 341.1 млн. грн., або на 18.5% більше, ніж було на 01.01.2000 р.

Із початку року обсяг **цінних паперів, що рефінансуються НБУ** (КОВДП та ОВДП), скоротився (за рахунок зменшення обсягу зазначених цінних паперів на інвестиції) на 246.2 млн. грн., тобто на 30.8% і становив **552.5 млн. грн.**, або 25.3% від портфеля цінних паперів.

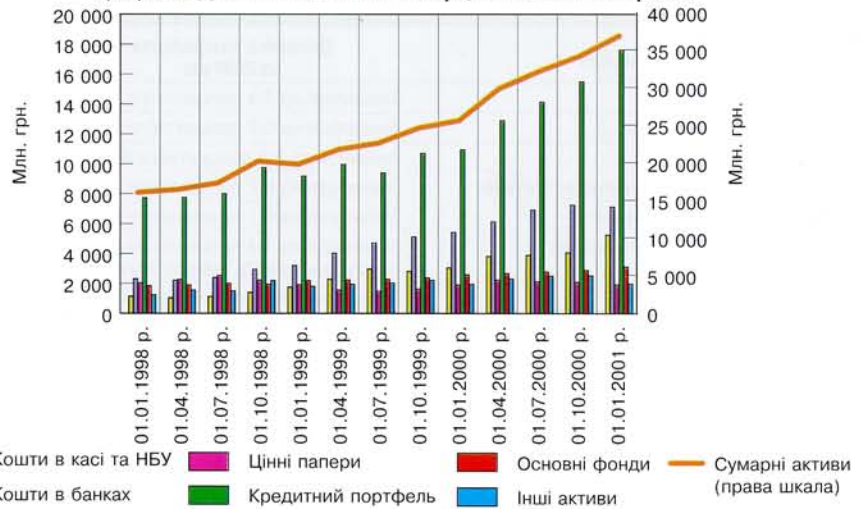
Обсяг **цінних паперів на інвестиції** становив **1 346.0 млн. грн.**, або 61.7% від загальної суми портфеля цінних паперів, тобто з початку року зріс на 226.1 млн. грн., або на 20.2%. У структурі цінних паперів на інвестиції питома вага державних цінних паперів дорівнювала 29.7%, тоді як на початку 2000 року — 59.9%.

Обсяг **цінних паперів на продаж** дорівнював **692.8 млн. грн.**, або 31.8% від загальної суми портфеля цінних паперів, що на 65.9 млн. грн., або на 10.5% більше, ніж було на початок 2000 року. Частка державних цінних паперів становила 152.5 млн. грн. (22.0%), тобто порівняно з початком року зросла на 19.2%.

Вкладення комерційних банків у **сертифікати, емітовані Національним банком України**, на 01.01.2001 р. становили лише **2.0 млн. грн.**, або 0.09% від портфеля цінних паперів.

Вкладення капіталу комерційними банками в асоційовані та дочірні компанії з початку року мали тенденцію до зростання. За станом на 01.01.2001 р. вони дорівнювали **141.6 млн. грн.** (6.5% від портфеля цінних паперів), що на 53.2% більше, ніж на 01.01.2000 р. **Вкладення капіталу в юридичні особи-нерезиденти** були незначними — лише **4.2 млн. грн.** (3.0% від загальних вкладень

Графік 6. Динаміка активів комерційних банків України

комерційних банків у асоційовані та дочірні компанії).

За станом на 01.01.2001 р. **загальна сума вкладень комерційних банків у основні фонди та нематеріальні активи дорівнювала 3 108.2 млн. грн.** (8.4% від сумарних активів), що на 533.4 млн. грн., або на 20.7% більше, ніж на 01.01.2000 р.

Обсяг **інших активів банків** на 01.01.2001 р. становив **1 971.6 млн. грн.** (5.3% від сумарних активів), тобто порівняно з 01.01.2000 р. збільшився на 33.0 млн. грн., або на 1.7%; у тому числі дебіторська заборгованість дорівнювала 1 858.3 млн. грн., сумнівна — 109.3 млн. грн. (5.9% від загальної суми дебіторської заборгованості). Порівняно з 01.01.2000 р. обсяг дебіторської заборгованості комерційних банків зріс на 5.0%, сумнівної дебіторської — в 2.1 раза.

Обсяг **високоліквідних активів** по системі в цілому сягнув **8 902.2 млн. грн.** (24.1% від сумарних активів), тобто порівняно з 01.01.2000 р. збільшився на 2 389.6 млн. грн., або на 36.7%. Зростан-

ня відбулося в основному за рахунок коштів, розміщених у Національному банку, що передусім пов'язано з виконанням вимог НБУ щодо обов'язкових резервів.

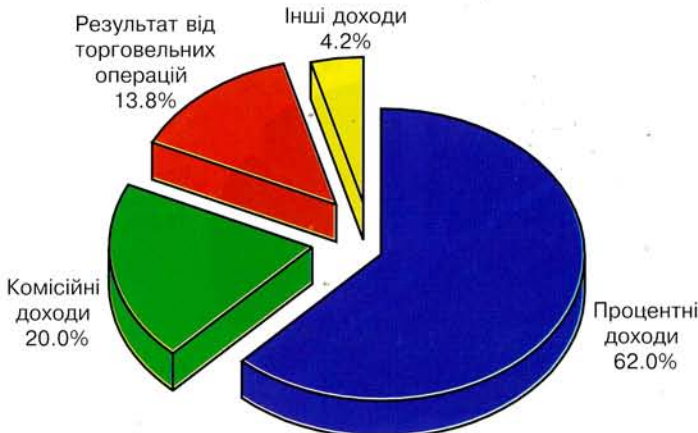
Залишки готівки у касах комерційних банків та **банківських металів** на 01.01.2001 р. дорівнювали **1 055.5 млн. грн.** (11.9% від високоліквідних активів), що на 271.2 млн. грн., або на 34.6% більше, ніж було на початок 2000 р.

Кошти в Національному банку України розміщено на 4 192.8 млн. грн. (47.1% від високоліквідних активів), що на 1929.6 млн. грн., або на 85.3% більше, ніж на 01.01.2000 р. Найвагомішою є частка коштів у національній валюті — 94.6%.

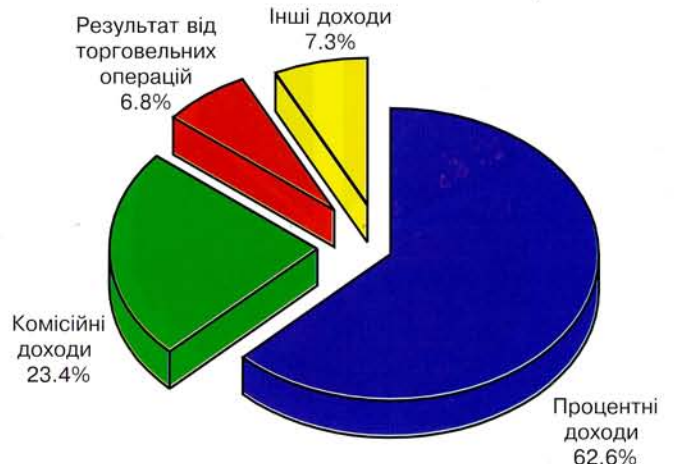
Обсяг **коштів на рахунках "Ностро" та в розрахунках платіжними картками** сягнув **3 653.9 млн. грн.** (41.0% від високоліквідних активів), тобто порівняно з початком року зріс на 188.8 млн. грн., або на 5.4%. Найбільшу їх частку (71.4%) розміщено в банках-нерезидентах у вільно конвертованій валюті.

Графік 7. Структура доходів комерційних банків України

А. За станом на 01.01.2000 р.

Б. За станом на 01.01.2001 р.

Резерви

За даними комерційних банків, сума сформованого резерву на покриття кредитних ризиків на 01.01.2001 р. дорівнювала **2 331.6 млн. грн.** (67.4% від розрахункової суми), тобто порівняно з початком року зросла на 609.4 млн. грн., або на 35.4%.

Сума сформованого комерційними банками резерву для відшкодування можливих втрат від дебіторської заборгованості на 01.01.2001 р. становила 62.3 млн. грн. (50.3% від розрахункової) і покривала розрахункову суму резерву під безнадійну заборгованість на 53.0%. Порівняно з 01.01.2000 р. сума фактично сформованого резерву під дебіторську заборгованість зросла у 2.4 раза.

На вимогу НБУ комерційні банки почали формувати у 2000 році резерв на відшкодування можливих збитків від операцій із цінними паперами. На 01.01.2001 р. його обсяг становив **339.4 млн. грн.** (58.2% від розрахункової суми, яка дорівнює 583.3 млн. грн.).

Загальний обсяг резервів, сформованих комерційними банками під кредитні ризики, дебіторську заборгованість та цінні папери, за станом на 01.01.2001 р. дорівнював **2 733.3 млн. грн.** Протягом року комерційними банками спрямовано в резерви 1 327.5 млн. грн. (за рахунок власних витрат); безнадійних активів списано на суму 387.6 млн. грн. (за рахунок створених резервів та прямих витрат).

ВИСНОВКИ

Як випливає з аналізу, банківська система України достатньо капіталізована, про що зокрема свідчить показник достатності капіталу — 13.4% (мінімальна норма — 4%). Щоправда, спостерігається тенденція до зниження зазначеного показника, оскільки активи зростають швидше,

ніж капітал. Однією з причин цього є переоцінка валютної частини активів.

Серед причин скорочення обсягу регулятивного капіталу — недосформований резерв під кредитні ризики, зменшення фінансового результату комерційних банків та збиткова діяльність деяких із них.

Зауважимо, що капітал банків зростає в основному за рахунок поповнення статутних фондів (74.2% від регулятивного капіталу) і субординованого боргу.

Загальна якість активів та ефективність їх використання має тенденцію до поліпшення: зросла (за 2000 рік — із 60.2 до 66.2%) питома вага робочих (процентних) активів у сумарних активах, що позитивно вплинуло на процентну дохідність банків. Однак рівень загальної дохідності активних операцій та рентабельності банків має тенденцію до зниження (за 2000 рік він зменшився відповідно з 21.7% до 15.5% та з 1.4% до мінус 0.05%; нагадаємо, що мінімальна норма щодо останнього показника — 2%). Зазначену тенденцію спричиняють: зростання витрат на формування резервів під ризики та списання безнадійних активів, збільшення адміністративних витрат, невідповідність темпів зростання доходів і витрат, зменшення доходів від торгівлі іноземною валютою та від її переоцінки.

Негативні тенденції притаманні також деяким іншим показникам, які характеризують ефективність діяльності банків, зокрема — чистій процентній маржі, чистому спреду, чистій процентній позиції.

Банківська система України характеризується високим рівнем високоліквідних активів (вони становлять 30% від сумарних активів) та нормативу поточної ліквідності (він дорівнює 58.3%, тобто перевищує норму майже втричі). Високі значення цих показ-

ників пояснюються передусім жорсткими вимогами НБУ щодо обов'язкових резервів, а також значною акумуляцією коштів банків на рахунках "Ностро".

Змушені констатувати, що банкам, очевидно, не цікаво працювати із цінними паперами, про що свідчить повільне зростання зазначених активів і майже цілковита відсутність активності на фондових ринках.

ПРОПОЗИЦІЇ

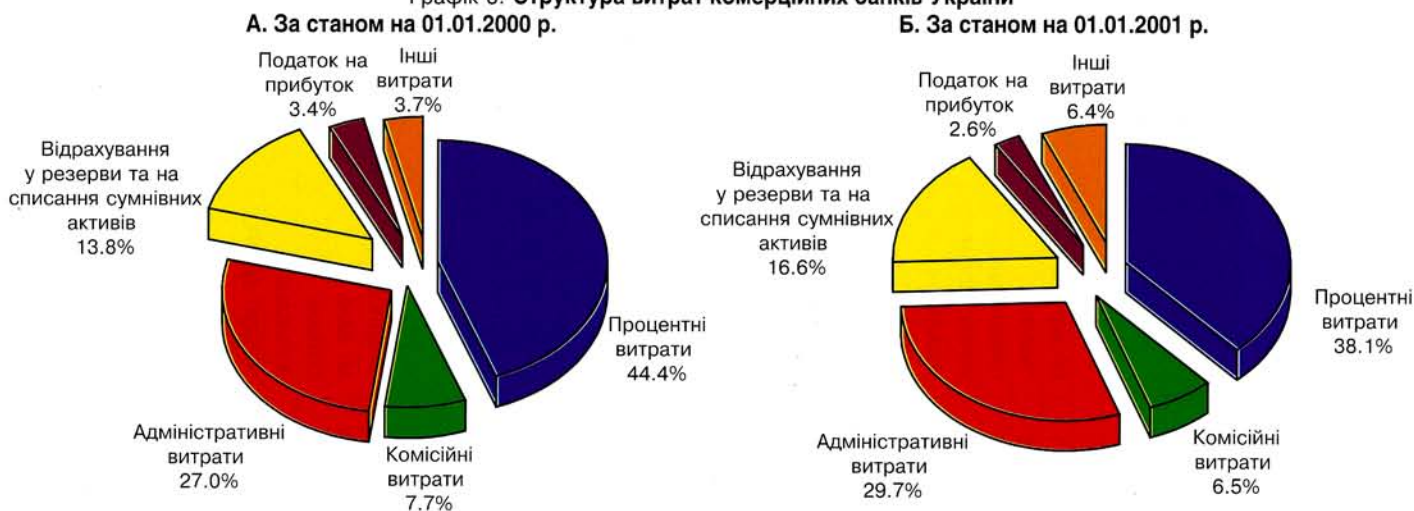
1. Для поліпшення фінансового стану комерційним банкам слід більше уваги приділяти поліпшенню якості активів (передусім — кредитного портфеля, дебіторської заборгованості) і відображати в балансах та інших статистичних звітах реальний стан своїх активів.

2. Потребує зміни структура активів: щоб отримувати процентні прибутки, генерувати власні кошти, швидшими темпами підвищувати рентабельність тощо, слід збільшувати саме робочі (процентні) активи. Для цього банкам потрібно мати можливість вкладати кошти у високодохідні проекти (щоправда, вирішення цієї проблеми залежить від стану і темпів розвитку економіки України в цілому).

3. Аби уникнути додаткових витрат, банкам слід провадити виваженішу процентну політику стосовно ставок за залученими та розміщеними коштами, а також привести у відповідність терміни повернення активів і зобов'язань.

На замовлення "Вісника НБУ" матеріал підготовлено працівниками управління моніторингу банків департаменту інспектування та моніторингу банків НБУ.

Графік 8. Структура витрат комерційних банків України

Структура активів комерційних банків України за станом на 01.01.2001 р.

Тис. грн.

№ п/п по групі	№	Назва банку	Сумарні активи	Грошові кошти	Кошти в НБУ	Кошти в банках		Портфель цінних паперів	Вкладення капіталу	Кредитний портфель	Основні фонди	Інші активи	
						Залишки на кор-рахунках	Депозити та кредити						КОВДП
Група I. Найбільші банки													
1	1	ПРОМІНВЕСТБАНК	3 376 995	126 637	370 170	322 464	45 391	0	6 725	15 537	2 028 885	442 857	18 330
2	2	"АВАЛЬ"	3 233 055	189 486	1 146 887	83 261	366 699	98 830	18 634	7 118	1 085 893	160 761	75 486
3	3	ПРИВАТБАНК	3 129 860	117 870	283 333	147 388	463 859	0	165 646	4 752	1 610 509	123 476	213 026
4	4	УКРЕКСІМБАНК	2 286 688	44 607	131 366	361 133	40 665	6 151	4 154	5 784	1 013 970	173 872	504 985
5	5	ОЩАДБАНК	2 118 852	82 149	319 941	245 278	150 682	154 190	106 639	23 828	538 958	301 715	195 472
6	6	"УКРАЇНА"	1 961 823	46 042	11	19 238	20 140	156 748	80 142	22 045	1 086 251	492 095	39 111
7	7	УКРОЦБАНК	1 705 932	63 863	111 514	243 237	136 554	40 675	22 186	383	836 724	216 124	34 673
8	8	ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК	1 265 057	18 503	130 856	107 109	227 836	44 977	559	2 582	611 316	108 919	12 400
Усього по групі			19 078 262	689 157	2 494 078	1 529 108	1 451 826	501 571	404 685	82 029	8 812 506	2 019 819	1 093 483
Група II. Великі банки (активи > 100 млн. грн.)													
9	1	УКРСИБАНК	842 522	9 118	55 883	24 285	90 361	0	51 556	5 580	554 588	45 841	5 310
10	2	БРОКБІЗНЕСБАНК	705 742	5 276	52 277	120 534	71 133	0	83 920	203	273 510	50 747	48 142
11	3	"НАДРА"	635 847	14 763	49 021	50 875	58 163	49 875	1 957	1 414	378 266	15 345	16 168
12	4	РАЙФФАЙЗЕНБАНК УКРАЇНА	558 094	2 847	36 783	97 063	13 981	0	0	0	401 579	5 027	816
13	5	ПРАВЕКС-БАНК	556 748	23 078	65 669	15 205	187 716	651	130	3 629	205 428	43 569	11 673
14	6	УКРАЇНСЬКИЙ КРЕДИТНИЙ БАНК	484 419	2 942	24 135	108 298	21 000	0	28 183	30	240 120	4 889	54 822
15	7	"ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ"	439 892	14 516	23 479	54 227	20 362	0	12 107	3 260	235 975	17 476	58 490
16	8	КРЕДИТПРОМБАНК	434 935	4 064	16 787	98 367	5 373	0	32	1 689	277 584	14 806	16 231
17	9	ІНДУСТРІАЛБАНК	395 913	1 909	71 645	184 490	55 052	0	20 077	0	56 484	3 351	2 904
18	10	"КРЕДІ ЛІОНЕ УКРАЇНА"	365 341	2 645	68 161	8 711	66 375	0	95	0	211 728	5 866	1 760
19	11	"ПІВДЕННИЙ"	340 517	16 899	27 713	2 283	36 741	0	18 762	1	208 866	10 507	18 746
20	12	ВАБАНК	333 380	8 978	24 606	46 619	41 724	0	18 863	13	153 937	10 231	28 407
21	13	ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	324 466	11 445	38 301	33 499	10 671	0	538	0	170 038	40 346	19 628
22	14	МТ-БАНК	320 551	5 601	27 437	68 441	12 489	68	473	50	177 422	25 858	2 711
23	15	СІПБАНК	258 592	1 165	62 381	423	35 801	0	0	0	152 023	5 267	1 531
24	16	УКРНБАНК	257 621	17 525	42 985	24 766	3 655	6	4 620	310	104 815	54 881	4 057
25	17	"КРЕДИТ-ДНІПРО"	245 180	4 040	22 653	24 933	35 832	0	13 503	5 566	81 915	6 521	50 216
26	18	"МРІЯ"	238 505	6 835	24 464	4 530	30 327	0	6 232	0	148 248	13 245	4 623
27	19	"ЕТАЛОН"	225 707	3 037	10 295	28 516	0	0	24 946	863	124 626	7 403	26 021
28	20	МЕГАБАНК	225 455	3 949	35 290	106 511	14 680	0	1 254	6 335	44 536	9 932	2 969
29	21	МОРСЬКИЙ ТРАНСПОРТНИЙ БАНК	225 064	4 031	21 833	34 135	20 434	0	11 810	2 930	115 580	6 163	8 148
30	22	УКРГАЗПРОМБАНК	215 013	550	16 589	19 619	125 443	0	515	1 070	46 795	2 428	2 005
31	23	ІНГ БАНК УКРАЇНА	214 587	784	25 778	30 091	0	0	29 667	0	122 579	4 443	1 245
32	24	"ЗЕВС"	214 449	3 456	28 312	57 613	2 955	0	20 491	2 077	78 511	16 514	4 519

КОМЕРЦІЙНІ БАНКИ

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
33	"ДІАМАНТ"	213 034	706	7 952	25 211	43 268	0	24 722	0	95 655	2 881	12 640
34	ДОНМІСЬКБАНК	212 782	694	11 047	436	15 385	0	2 224	1 301	169 096	12 412	186
35	"ФОРУМ"	207 089	3 774	18 125	7 316	31 571	0	537	18	130 476	10 394	4 879
36	"КИЇВ"	204 463	4 469	12 768	17 000	2 053	0	783	1 616	144 292	14 571	6 911
37	ПРЕМ'ЄРБАНК	203 203	2 724	28 929	23 319	29	3 538	5 711	0	71 921	24 469	42 562
38	УКРГАЗБАНК	193 094	5 793	21 804	17 880	18 392	48	10 459	955	89 030	11 626	17 107
39	ЕКСПРЕС-БАНК	187 868	6 614	27 055	42 031	33 693	0	6	0	64 884	12 620	966
40	ЕНЕРГОБАНК	182 100	5 911	24 145	13 279	0	0	2 388	1 485	101 436	25 118	8 338
41	"НОВИЙ"	174 650	2 626	22 691	35 855	18 158	0	93	0	78 250	16 020	957
42	"ІНКО"	160 897	0	209	9 203	9 158	0	115	5 534	127 931	2 020	6 726
43	ПРОМИСЛОВО-ФІНАНСОВИЙ БАНК	154 385	2 487	3 989	20 346	16 801	0	16 099	75	85 909	7 670	1 009
44	ІНДУСТРІАЛЬНО-ЕКСПОРТНИЙ БАНК	153 543	1 863	3 776	14 821	23 581	0	3 873	0	86 850	11 579	7 199
45	РЕАЛ-БАНК	141 034	1 556	15 546	78 919	16 189	0	8 646	0	17 072	2 151	954
46	"КИЇВ-ПРИВАТ"	125 040	2 443	7 575	26 135	36 848	0	1 814	7	48 295	1 613	311
47	ПОЛТАВА-БАНК	124 201	3 884	6 358	4 722	0	0	4 223	2 382	42 708	11 572	48 352
48	"ХРЕЩАТИК"	121 870	2 061	26 042	7 514	11 675	0	5	6	66 874	6 188	1 505
49	"СЛОВ'ЯНСЬКИЙ"	119 706	20	53	142	0	0	59 708	185	40 992	5 324	13 281
50	ЕКСПОБАНК	118 305	4 745	11 682	5 206	5 615	0	75	3	70 236	11 980	8 763
51	"НАЦІОНАЛЬНИЙ КРЕДИТ"	112 518	6 654	28 698	5 599	0	0	0	0	67 740	3 595	230
52	"АЖІО"	111 964	6 010	9 106	12 654	18 538	1 053	30	211	42 412	19 727	2 223
53	"КИЇВСЬКА РУСЬ"	111 892	5 300	7 879	5 075	20 141	0	2 764	35	61 756	5 545	3 396
54	ЗАХІДІНКОМБАНК	109 883	3 032	8 784	13 461	4 568	0	250	3	67 135	11 228	1 422
55	"ДНІСТЕР"	104 089	1 550	5 910	3 501	18 032	0	1 068	0	68 135	5 563	329
56	ІМЕКСБАНК	104 042	1 733	5 252	7 215	46 363	0	0	0	41 973	1 332	174
57	"МЕТАЛУРГ"	103 923	5 130	9 442	8 662	0	2 012	836	9	70 594	6 349	889
58	"АРКАДА"	103 566	5 183	12 327	720	0	0	624	2 049	72 362	6 815	3 486
59	"СОСЬЄТЕ ЖЕНЕРАЛЬ УКРАЇНА"	103 262	0	46 170	31 660	22 104	0	10	0	453	2 424	440
60	"НАЦІОНАЛЬНІ ІНВЕСТИЦІЇ"	100 615	2 445	6 852	2 609	27 814	0	11 641	0	46 356	367	2 532
	Усього по групі	13 121 558	258 860	1 262 643	1 684 525	1 400 244	57 251	508 435	50 897	6 635 976	673 809	588 909
		Група ІІІ. Середні банки (активи > 50 млн. грн.)										
61	ПЕРШИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК	99 208	787	5 872	9 395	13 425	0	3 678	13	47 717	10 975	7 346
62	"СТОІК"	97 252	668	2 833	8 688	4 044	0	13 368	0	66 662	684	305
63	НАШ БАНК	95 985	622	3 080	13 503	9 290	0	7 944	249	31 187	14 140	15 969
64	КИЇВСЬКИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК	95 873	2 447	19 515	12 788	19 438	0	15 218	0	18 009	5 843	2 615
65	АВІАТЕКБАНК	94 574	1 992	6 573	17 682	35 808	0	7 376	76	15 525	8 072	1 469
66	"АЛЛОЖ"	92 762	258	665	1 347	18 710	0	11 552	3	49 929	773	9 526
67	БАНК АВСТРІЯ КРЕДИТАНШТАЛТ УКРАЇНА	92 314	641	12 867	15 874	5 712	0	11	0	52 985	1 861	2 363
68	ЕЛЕКТРОНБАНК	91 845	2 453	5 845	3 840	23 979	136	-4	526	38 843	16 015	211
69	ЛЕГБАНК	91 241	3 789	14 766	2 515	8 390	0	2 194	0	52 770	3 346	3 480
70	ПОЛІКОМБАНК	87 064	1 205	11 607	1 399	12 347	0	2 651	7	43 935	12 261	1 652
71	РОСТОК БАНК	85 722	1 672	2 521	2 041	16 804	0	11	0	54 680	4 930	3 064
72	"БАЗИС"	84 642	782	18 642	17 095	9 293	0	2 374	11	23 691	8 994	3 760
73	"МЕРКУРІЙ"	83 175	494	15 872	31 424	25	150	5 500	0	21 103	7 496	1 110
74	ІНТЕРБАНК	81 454	754	3 977	2 961	29 514	0	281	0	18 636	1 252	24 079

КОМЕРЦІЙНІ БАНКИ

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
75	"ТАВРІКА"	81 363	638	1 976	12 306	6 781	0	5 732	32	29 432	15 107	9 359
76	ПРОМЕКОНОМБАНК	79 478	809	2 076	11 413	22 920	0	63	0	38 122	1 335	2 739
77	АВТОЗАБАНК	79 359	2 135	3 788	19 273	0	0	10 419	0	22 522	13 698	7 524
78	ОБ'ЄДНАНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	78 975	1 902	10 473	3 679	9 425	0	7 136	0	32 168	4 934	9 259
79	"ПЕРСОНАЛЬНИЙ КОМП'ЮТЕР"	78 735	1 087	4 276	9 533	1 212	0	92	0	22 083	22 674	17 777
80	"МУНІЦИПАЛЬНИЙ"	77 590	945	8 351	650	9 173	0	54	0	49 946	5 439	3 033
81	"ІНТЕГРАЛ"	73 247	1 736	4 145	9 602	17 800	0	1 910	52	35 889	1 791	322
82	ПІВДЕНКОМБАНК	70 223	2 394	4 857	9 917	1 696	0	3 229	154	34 247	13 049	680
83	"СИНТЕЗ"	69 877	3 083	2 347	10 428	6 641	0	0	0	45 900	1 232	246
84	"ПРИКАРПАТТЯ"	68 936	2 355	10 128	9 717	7 657	0	123	1	30 007	8 535	414
85	БАНК РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ	67 823	515	7 589	2 857	20 265	0	4 202	0	29 975	1 801	620
86	ІКАР-БАНК	67 695	1 607	4 421	10 791	499	0	1 723	2	33 905	13 634	1 112
87	"ТК КРЕДИТ"	67 164	1 232	4 257	5 092	8 956	0	9 026	0	36 571	1 678	351
88	УКРАЇНСЬКИЙ БАНК ТОРГОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА	66 086	1 826	2 847	757	0	0	17	0	48 762	9 236	2 642
89	"ГРАНТ"	65 974	2 175	7 231	4 072	5 000	0	106	555	36 217	10 135	484
90	УКРАЇНСЬКИЙ ПРОМИСЛОВИЙ БАНК	65 718	495	3 770	1 383	3 930	0	0	0	54 079	564	1 497
91	"ДЕМАРК"	64 794	152	5 257	6 889	6 703	0	0	679	33 236	8 421	3 456
92	ОЛБАНК	64 725	395	5 872	21 812	0	0	9 380	114	24 198	2 006	950
93	УКРСПЕЦІМЛЕКСБАНК	63 224	153	3 921	300	1 637	0	11 980	191	16 686	10 876	17 480
94	ТРАНСБАНК	63 184	1 768	13 097	2 138	13 612	0	218	0	28 683	3 382	286
95	"КІВ"	62 850	649	1 788	26 010	4 565	0	0	542	21 025	1 343	6 927
96	"АНДРІВСЬКИЙ"	62 711	2 856	15 896	6 844	1 180	0	14 932	321	14 731	5 412	539
97	"СТАРОКИЇВСЬКИЙ"	60 269	3 787	6 764	2 765	7 851	1 128	85	0	29 947	3 379	4 564
98	"УКРАЇНСЬКИЙ КАПІТАЛ"	57 782	1 369	9 396	9 705	5 986	0	4	0	23 402	7 267	653
99	"ПРИЧОРНОМОР'Я"	56 837	1 852	3 764	1 356	3 977	0	162	0	44 506	640	580
100	ДОНБІРЖБАНК	55 925	332	4 437	366	28 069	24 572	8	0	-4 499	2 439	200
101	"КЛІРИНГОВИЙ ДІМ"	55 617	214	6 055	1 796	6 350	0	10 142	105	18 616	2 250	10 089
102	УКРАЇНСЬКИЙ КОМУНАЛЬНИЙ БАНК	53 583	1 122	18 285	2 129	0	0	9 670	120	18 832	3 072	353
103	БАНК ПЕКАО (УКРАЇНА) ЛТД	52 315	618	5 242	2 504	17 777	0	0	2 435	10 484	12 364	890
104	МІЖНАРОДНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	51 833	674	5 856	3 346	8 432	0	0	165	28 795	3 202	1 363
	Усього по групі	3 257 003	59 439	312 797	349 982	434 863	25 986	172 567	6 353	1 424 139	287 537	183 338
Група IV. Малі банки (активи < 50 млн. грн.)												
105	СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ БАНК	49 105	2 661	957	486	13 353	0	6 137	17	20 557	4 730	207
106	"ЄВРОЦЕНТР"	47 275	900	2 101	1 954	5 500	0	10	0	33 180	3 146	484
107	"ЗОЛОТІ ВОРОТА"	47 046	292	1 243	2 330	1 100	0	0	0	40 806	1 140	135
108	"КАПІТАЛ"	46 918	1 666	4 625	1 529	7 892	0	3 239	255	24 473	2 355	885
109	"ЗЕМЕЛЬНИЙ КАПІТАЛ"	46 643	1 723	9 738	4 586	0	1 858	3 356	12	22 659	895	1 816
110	"ДОНКРЕДИТІНВЕСТ"	46 455	7 604	4 307	1 912	8 359	0	0	0	18 338	4 429	1 508
111	"ДОНЕЧЧИНА"	46 243	346	3 029	79	8 299	0	0	0	32 783	1 187	520
112	"КРЕДІ СВІСС ФЬОРСТ БОСТОН (УКРАЇНА)"	45 024	0	102	3 064	0	0	32 260	0	0	1 212	8 386
113	АВТОКРАЗБАНК	43 368	1 054	4 377	739	5 001	0	7 423	0	14 607	5 088	5 080
114	КІЇВСЬКИЙ НАРОДНИЙ БАНК	41 983	996	686	972	15 103	64	82	0	10 763	10 487	2 830
115	КОМЕРЦІЙНИЙ ІНДУСТРІАЛЬНИЙ БАНК	41 381	593	367	8 105	4 116	0	7 477	126	18 790	1 500	307

КОМЕРЦІЙНІ БАНКИ

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
116	"ПРИВАТІНВЕСТ"	40 511	220	2 282	15 985	5 389	0	983	0	7 223	8 343	86
117	ЧОРНОМОРСЬКИЙ БАНК РОЗВИТКУ ТА РЕКОНСТРУКЦІЇ	40 506	629	3 009	4 132	2 500	0	6 840	54	6 469	1 190	15 684
118	УКРАЇНСЬКИЙ КРЕДИТНО-ТОРГОВИЙ БАНК	38 253	582	1 858	82	7 903	0	5 270	149	17 634	3 626	1 149
119	"ТАВРІЯ"	37 510	1 214	3 448	1 121	0	0	1 380	1 005	12 605	2 832	13 904
120	"ГАРАНТ"	37 340	1 069	1 781	252	4 259	0	5 444	330	19 007	3 975	1 223
121	"СЛАВУТИЧ"	36 655	523	2 202	4 882	13 757	0	0	0	11 013	1 381	2 897
122	РЕГІОН-БАНК	36 412	2 888	1 405	10 800	11 925	0	0	0	7 024	2 296	75
123	ІНВЕСТБАНК	36 093	588	1 987	1 159	3 767	6	0	0	24 226	2 336	2 025
124	"ПОРТО-ФРАНКО"	34 854	3 630	5 994	3 452	2 943	0	0	0	12 444	584	5 807
125	ТЕХНОБАНК	33 261	361	579	2 796	0	0	0	0	28 598	851	76
126	"АВТОРИТЕТ"	32 886	952	5 081	1 419	293	2 538	2	0	19 344	3 138	120
127	КООПІНВЕСТБАНК	32 529	956	2 197	388	4 543	0	0	6	20 430	1 745	2 263
128	ЗЕМЕЛЬНИЙ БАНК	32 362	213	3 924	1 038	6 542	0	4 933	0	14 991	206	514
129	"ЛьВІВ"	31 932	644	981	706	5 500	0	461	0	12 351	11 184	106
130	"МОРСЬКИЙ"	31 913	1 260	1 043	128	0	0	23	0	22 415	6 850	195
131	"ПРИВАТ-ЕКСЕЛЬ"	31 114	1 002	3 365	417	0	0	0	0	19 909	5 307	1 114
132	АКСІ-БАНК	30 010	537	16 033	1	0	0	70	10	2 987	2 808	7 564
133	"УКООПСПЛКА"	28 270	1 570	6 065	1 287	3 504	0	772	66	13 580	1 026	401
134	ЗАХІДБУДГАЗБАНК	27 985	848	1 148	2 154	2 016	0	0	0	10 837	10 763	219
135	ТММ-БАНК	22 807	14	3 988	623	0	0	0	21	1 749	3 695	12 716
136	РАДАБАНК	21 947	196	1 411	2 894	0	0	5 058	0	11 980	396	14
137	ФІНБАНК	21 692	432	1 235	547	2 900	0	0	0	15 569	250	760
138	"ФЕБ"	21 523	1 025	3 796	283	980	0	0	29	14 110	1 153	148
139	"ЮНЕКС"	21 489	26	405	352	3 903	0	6 053	0	4 937	3 384	2 429
140	ОДЕСА-БАНК	21 380	1 329	3 689	83	2 650	0	0	0	12 566	833	230
141	"ЄВРОПЕЙСЬКИЙ"	20 768	2 896	217	120	501	0	3 497	156	12 241	789	351
142	ІНТЕРКОНТИНЕНТАЛБАНК	20 718	183	12	77	0	0	0	0	19 882	291	272
143	ІНВЕСТ-КРИВБАС БАНК	19 685	53	256	0	9 992	0	830	0	6 949	502	1 103
144	"Альяс"	19 416	763	3 221	494	0	0	0	2	14 609	281	47
145	"БЕЛЕС"	19 069	225	56	4	2 000	0	2 500	60	6 936	1 356	5 933
146	КОРАЛ-БАНК	18 902	116	253	0	3 000	0	0	0	14 370	800	364
147	МІСТО-БАНК	17 192	65	155	2 901	2 999	0	0	0	9 866	1 149	58
148	"БУКОВИНА"	16 763	52	2 837	0	1 490	22	0	0	10 027	2 300	37
149	"АНТАРЕС"	16 721	1 813	155	13	0	145	0	0	12 104	337	2 154
150	ДОНВУГЛЕКОМБАНК	14 663	0	1	0	461	0	0	0	14 034	34	133
151	"СТОЛИЧНИЙ"	14 502	44	588	0	2 450	0	1 353	0	9 636	411	20
152	"СХІДНО-ПРОМИСЛОВИЙ"	14 358	1 023	1 966	3 863	2 940	948	0	0	3 252	342	24
153	"КЛАСИК"	12 638	259	1 927	11	0	0	2 185	0	6 543	300	1 413
154	ФЕРМЕРСЬКИЙ ЗЕМЕЛЬНИЙ БАНК	12 592	10	1 227	0	5 048	0	0	0	5 873	424	10
	Усього по групі	1 520 662	48 045	123 309	90 220	184 878	5 581	107 638	2 298	727 276	125 637	105 796
Група V. Валютні біржі												
155	1	Кримська МВБ	2 009	0	0	25	500	81	0	0	1 361	41
	Усього по групі	2 009	0	0	25	500	0	81	0	0	1 361	41
	Усього по банківській системі	36 979 494	1 055 501	4 192 827	3 653 860	3 472 311	590 389	1 193 406	141 577	17 599 897	3 108 163	1 971 567

Структура зобов'язань комерційних банків України за станом на 01.01.2001 р.

Тис. грн.

№ п/п	№ по групі	Назва банку	Сумарні зобов'язання		Заборгованість перед бюджетними НБУ установами		Заборгованість перед банками		Заборгованість перед клієнтами		ЦП власного боргу	Інші зобов'язання
			2	3	4	5	6	7	8			
Група I. Найбільші банки												
1		ПРОМІНЕСТБАНК	2 651 204	93 119	7 305	7 503	10 980	1 645 064	681 909	118 742	86 583	
2		"АВАЛЬ"	3 057 019	688 648	20 521	12 188	66 818	1 667 895	482 291	63 156	55 503	
3		ПРИВАТБАНК	2 854 301	7 317	35 128	71 316	185 739	794 089	794 303	107 273	859 136	
4		УКРЕКОІМБАНК	2 005 908	37 343	658 653	6 650	176 969	774 068	267 613	1 500	83 110	
5		ОЩАДБАНК	1 969 268	13 698	69 351	437	92 749	218 240	1 325 986	8 376	240 430	
6		"УКРАЇНА"	1 752 465	103 779	577 988	4 819	143 438	404 167	403 401	2 257	112 616	
7		УКРСОЦБАНК	1 372 603	194 253	9 743	1 652	90 803	806 767	244 373	1 669	23 344	
8		ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК	969 186	225	0	3 676	263 462	515 958	148 199	5 363	32 303	
Усього по групі			16 631 954	1 138 382	1 378 689	108 241	1 030 958	6 826 248	4 348 075	308 336	1 493 025	
Група II. Великі банки (активи > 100 млн. грн.)												
9		УКРСИББАНК	694 143	4 317	0	13 856	114 279	219 825	101 410	18 218	222 237	
10		БРОКБІЗНЕСБАНК	643 508	5 739	0	90 225	95 665	247 905	51 362	0	152 611	
11		"НАДРА"	545 659	12 318	65 442	14 930	28 136	106 497	106 976	88 441	122 918	
12		РАЙФФАЙЗЕНБАНК УКРАЇНА	506 311	0	0	126	231 137	152 406	4 172	12 490	105 980	
13		ПРАВЕКС-БАНК	476 942	5 811	0	12	93 456	131 464	170 782	1 738	73 680	
14		УКРАЇНСЬКИЙ КРЕДИТНИЙ БАНК	428 457	0	37 459	131 512	72 122	89 953	70 347	4 423	22 641	
15		"ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ"	400 300	5 491	518	41 102	27 678	134 180	150 470	19 962	20 898	
16		КРЕДИТПРОМБАНК	355 704	2 525	0	90 795	31 981	68 536	104 019	14 960	42 888	
17		ІНДУСТРІАЛБАНК	352 589	0	0	125 997	12 528	204 939	4 361	0	4 764	
18		"КРЕДІ ЛІОНЕ УКРАЇНА"	337 249	0	0	163	106 532	223 475	2 438	0	4 641	
19		"ПІВДЕННИЙ"	312 661	45	0	30 733	56 504	157 472	41 518	6 461	19 928	
20		ВАБАНК	269 083	871	53 984	463	6 100	109 590	68 289	10 270	19 516	
21		ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	267 174	0	6 890	5 044	21 759	84 575	137 902	47	10 957	
22		МТ-БАНК	216 258	0	0	0	0	198 086	12 126	0	6 046	
23		СІТБАНК	181 608	0	0	458	101 444	78 884	0	0	822	
24		УКРІНБАНК	241 454	1 374	0	1 343	8 933	109 493	102 987	0	17 326	
25		"КРЕДИТ-ДНІПРО"	199 428	0	0	18 960	53 344	71 535	48 265	2 809	4 515	
26		"МРІЯ"	206 551	0	0	2 568	52 467	59 933	59 790	3 367	28 426	
27		"ЕТАЛОН"	195 989	0	0	32 500	6 667	133 201	23 205	0	417	
28		МЕГABАНК	182 000	13 512	0	0	0	156 506	3 162	0	8 821	
29		МОРСЬКИЙ ТРАНСПОРТНИЙ БАНК	169 599	11 385	0	0	3 804	71 026	3 764	486	79 133	
30		УКРГАЗПРОМБАНК	172 361	0	0	147	71 114	75 904	15 898	211	9 087	
31		ІНГ БАНК УКРАЇНА	170 895	0	0	0	84 616	74 874	2 310	0	9 094	

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
32	"ЗЕВС"	164 194	0	0	1 246	29 752	77 263	15 728	32 815	7 389
33	"ДІАМАНТ"	161 698	0	0	19 185	17 586	107 764	16 281	0	882
34	ДОНІМСЬКБАНК	120 490	455	0	1 223	86 562	27 870	2 042	0	2 338
35	"ФОРУМ"	168 187	10 277	1 363	17 506	45 712	48 673	35 654	6 516	2 484
36	"КІВ"	155 724	7 854	0	15 165	3 103	96 617	20 424	0	12 562
37	ПРЕМ'ЄРБАНК	160 113	292	17 161	16 304	2 023	64 971	46 899	1 005	11 457
38	УКРГАЗБАНК	143 160	0	0	7	36 138	72 347	18 368	7 713	8 587
39	ЕКСПРЕС-БАНК	137 971	251	0	0	17 506	107 389	5 478	0	7 347
40	ЕНЕРГОБАНК	153 551	0	5 181	0	3 010	92 560	47 065	1 037	4 697
41	"НОВИЙ"	155 604	2 648	0	27 330	4 638	83 023	17 136	1 866	18 963
42	"ІНКО"	215 346	0	0	0	19 341	2	1 274	0	194 729
43	ПРОМИСЛОВО-ФІНАНСОВИЙ БАНК	122 540	0	0	16 311	17 487	53 700	15 402	340	19 300
44	ІНДУСТРІАЛЬНО-ЕКСПОРТНИЙ БАНК	129 305	0	0	11 796	77 735	9 889	14 220	6 544	9 121
45	РЕАЛ-БАНК	115 949	0	0	3 557	84 218	12 272	15 295	0	606
46	"КІВ-ПРИВАТ"	105 564	0	1 630	24 974	25 220	36 990	7 522	510	8 716
47	ПОЛТАВА-БАНК	97 503	1 345	0	0	0	45 300	45 359	838	4 661
48	"ХРЕЩАТИК"	97 325	44 756	0	0	11 687	32 218	6 430	736	1 498
49	"СЛОВ'ЯНСЬКИЙ"	212 813	0	0	6 336	4 313	14 058	91 968	516	95 622
50	ЕКСПОБАНК	96 288	0	0	1	3 003	46 621	25 808	649	20 206
51	"НАЦІОНАЛЬНИЙ КРЕДИТ"	90 785	0	0	0	2 310	64 171	16 376	0	7 928
52	"АХІУ"	64 780	0	4 521	1 414	3 384	40 180	12 648	0	2 632
53	"КІВСЬКА РУСЬ"	92 261	0	0	0	11 329	52 782	20 485	2 076	5 589
54	ЗАХІДІНКОМБАНК	84 621	3 003	0	10 869	8 540	36 374	19 146	3 411	3 279
55	"ДНІСТЕР"	85 255	3 957	0	2 717	22 401	14 020	29 567	3 862	8 731
56	ІМЕКСБАНК	75 539	0	0	0	29 978	6 108	26 623	483	12 346
57	"МЕТАЛУРГ"	48 559	0	0	8	0	21 646	25 649	0	1 256
58	"АРКАДА"	76 648	2 000	0	0	0	6 924	65 254	0	2 469
59	"СОСЬБЕТЕ ЖЕНЕРАЛЬ УКРАЇНА"	63 573	0	0	61	0	59 997	0	0	3 516
60	"НАЦІОНАЛЬНІ ІНВЕСТИЦІЇ"	83 478	0	0	0	42 309	13 994	8 666	6 690	11 820
	Усього по групі	11 004 747	140 226	194 149	776 944	1 889 551	4 305 982	1 958 320	261 490	1 478 077
Група III. Середні банки (активи > 50 млн. грн.)										
61	ПЕРШИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК	71 923	0	0	5 981	45 372	17 322	1 304	0	1 944
62	"СТОІК"	69 787	0	0	35 664	15 733	3 352	1 367	0	13 671
63	НАШ БАНК	70 146	0	0	0	10 785	12 507	46 477	0	377
64	КІВСЬКИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК	51 128	0	0	7 011	0	25 675	5 110	12 408	924
65	АВІАТЕКБАНК	66 891	0	0	3 063	28 671	24 410	10 361	114	272
66	"АЛЛОЖ"	48 784	0	0	0	34 981	8 160	0	3 454	2 189
67	БАНК АВСТРІЯ КРЕДИТАНШТАЛЬТ УКРАЇНА	73 482	0	0	1 655	25 722	34 134	0	0	11 971
68	ЕЛЕКТРОБАНК	63 377	0	0	531	17 000	23 210	20 159	0	2 477
69	ЛЕГБАНК	80 032	0	0	0	6 524	34 481	20 475	1 898	16 655
70	ПОЛКОМБАНК	58 554	17 797	0	0	5 272	21 956	13 070	125	333
71	РОСТОК БАНК	73 007	4 218	0	0	18 988	33 583	10 935	0	5 283
72	"БАЗИС"	69 363	0	0	0	0	61 728	799	18	6 818

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
73	"МЕРКУРІЙ"	58 747	0	0	0	0	49 759	3 172	0	5 816	
74	ІНТЕРБАНК	55 345	0	0	1	23 142	14 513	10 111	7 097	482	
75	"ТАВРІКА"	37 498	0	0	11 956	8 161	12 027	4 944	0	410	
76	ПРОМЕКОНОМБАНК	56 350	0	0	11 296	17 258	2 346	6 397	13 225	5 829	
77	АВТОЗАБАНК	54 546	0	0	0	8 141	25 096	18 465	149	2 696	
78	ОБ'ЄДНАНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	63 462	17 773	0	427	3 500	17 509	15 991	0	8 262	
79	"ПЕРСОНАЛЬНИЙ КОМП'ЮТЕР"	49 853	0	0	120	10 200	12 022	26 771	0	740	
80	"МУНІЦИПАЛЬНИЙ"	56 704	0	0	5	11 831	14 097	21 406	340	9 025	
81	"ІНТЕГРАЛ"	47 651	0	0	10 078	0	26 977	9 960	0	636	
82	ПІВДЕНКОМБАНК	44 699	47	0	6 477	0	18 574	19 200	0	401	
83	"СИНТЕЗ"	41 728	0	0	8 197	9 800	13 889	7 836	1 733	272	
84	"ПРИКАРПАТТЯ"	48 101	24	0	0	7 000	10 716	28 881	0	1 480	
85	БАНК РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ	52 321	4 840	0	0	2 700	42 458	1 519	630	175	
86	ІКАР-БАНК	46 593	0	0	4	0	24 894	11 079	4 200	6 415	
87	"ТК КРЕДИТ"	40 238	0	0	0	9 035	25 904	5 171	0	128	
88	УКРАЇНСЬКИЙ БАНК ТОРГОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА	41 458	274	0	2	12 500	15 662	11 695	1 025	302	
89	"ГРАНТ"	41 553	1 515	0	0	5 000	19 789	12 489	1 894	866	
90	УКРАЇНСЬКИЙ ПРОМИСЛОВИЙ БАНК	38 776	0	0	172	6 939	17 705	218	0	13 742	
91	"ДЕМАРК"	45 193	2	0	5 410	1 000	22 707	9 218	0	6 857	
92	ОЛБАНК	44 952	0	0	9	0	34 757	8 831	0	1 356	
93	УКРСЦЕЛІМПЕКОБАНК	27 812	0	0	0	0	8 101	1 467	0	18 244	
94	ТРАНСБАНК	31 649	2 004	0	0	5 435	19 490	3 530	0	1 191	
95	"КИЇВ"	37 307	0	0	10 430	3 806	7 440	3 366	0	12 265	
96	"АНДРІВСЬКИЙ"	30 633	0	0	8 019	3 000	8 641	7 825	748	2 400	
97	"СТАРОКІВСЬКИЙ"	47 313	0	0	0	0	33 182	12 745	0	1 386	
98	"УКРАЇНСЬКИЙ КАПІТАЛ"	39 593	0	0	4 112	500	26 785	1 763	0	6 432	
99	"ПРИЧОРНОМОР'Я"	38 464	0	0	6	3 002	7 609	15 192	3 381	9 273	
100	ДОНБІРЖБАНК	27 672	0	0	1	0	7 039	0	0	20 632	
101	"КЛІРИНГОВИЙ ДІМ"	30 434	0	0	850	3 014	18 597	857	6 650	467	
102	УКРАЇНСЬКИЙ КОМУНАЛЬНИЙ БАНК	38 096	8 757	0	0	1 000	18 395	4 567	0	5 377	
103	БАНК ПЕКАО (УКРАЇНА) ЛТД	15 230	0	0	85	9 004	1 050	4 690	0	401	
104	МІЖНАРОДНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	29 640	0	0	0	4 640	19 084	5 819	0	97	
	Усього по групі	2 156 085	57 251	0	131 562	378 656	897 332	425 232	59 089	206 969	
	Група IV. Малі банки (активи < 50 млн. грн.)										
105	СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ БАНК	28 845	0	0	0	9 292	8 364	5 530	0	5 658	
106	"ЄВРОЦЕНТР"	20 777	0	0	0	8 500	7 296	4 832	0	148	
107	"ЗОЛОТІ ВОРОТА"	26 230	0	0	4 652	6 259	5 459	8 489	65	1 307	
108	"КАПІТАЛ"	32 370	0	0	10	3 527	14 272	5 115	2	9 444	
109	"ЗЕМЕЛЬНИЙ КАПІТАЛ"	33 915	17 483	0	1 003	0	4 918	3 603	0	6 907	
110	"ДОНКРЕДИТІНВЕСТ"	16 214	0	0	0	0	6 193	434	8 960	628	
111	"ДОНЕЧЧИНА"	17 251	0	0	0	13 754	2 445	270	70	712	
112	"КРЕДІ СВІСС ФЬОРСТ БОСТОН (УКРАЇНА)"	96	0	0	0	0	0	0	0	96	
113	АВТОКРАЗБАНК	23 157	0	0	0	5 001	4 951	7 728	900	4 577	
114	КИЇВСЬКИЙ НАРОДНИЙ БАНК	15 376	0	0	308	7 000	6 696	778	0	594	

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
115	КОМЕРЦІЙНИЙ ІНДУСТРІАЛЬНИЙ БАНК	15 890	0	0	0	5 027	144	0	0	10 719
116	"ПРИВАТІНВЕСТ"	21 024	0	0	0	0	8 275	6 320	792	5 636
117	ЧОРНОМОРСЬКИЙ БАНК РОЗВИТКУ ТА РЕКОНСТРУКЦІЇ	23 024	1 237	0	0	9 028	5 822	224	11	6 703
118	УКРАЇНСЬКИЙ КРЕДИТНО-ТОРГОВИЙ БАНК	26 566	0	0	1	10 347	4 210	1 379	0	10 630
119	"ТАВРІЯ"	21 076	2 549	0	0	0	10 172	3 016	1 015	4 324
120	"ГАРАНТ"	21 646	0	0	0	9 282	6 421	5 744	0	199
121	"СЛАВУТИЧ"	20 729	0	0	0	4 519	6 652	2 426	0	7 132
122	РЕГІОН-БАНК	20 451	96	0	0	706	8 512	7 700	0	3 436
123	ІНВЕСТБАНК	21 360	0	0	0	3 750	10 012	3 143	0	4 455
124	"ПОРТО-ФРАНКО"	23 840	0	0	0	0	5 441	7 255	0	11 144
125	ТЕХНОБАНК	21 576	0	0	2 700	0	6 920	3 394	0	8 562
126	"АВТОРИТЕТ"	7 541	0	0	0	0	3 372	4 003	0	166
127	КООПІНВЕСТБАНК	21 648	1 256	0	0	5 100	4 636	3 294	0	7 362
128	ЗЕМЕЛЬНИЙ БАНК	14 913	0	0	0	2 100	9 470	2 238	0	1 105
129	"ЛЬВІВ"	14 840	1	0	0	5 750	3 746	4 930	0	412
130	"МОРСЬКИЙ"	9 185	0	0	26	0	5 891	2 505	544	219
131	"ПРИВАТ-ЕКСЕЛЬ"	10 790	0	0	0	0	4 321	1 321	0	5 148
132	АКСІ-БАНК	18 975	0	0	0	1 700	6 261	5	0	11 009
133	"УКООПСПЛКА"	19 814	0	0	0	0	12 783	3 629	0	3 402
134	ЗАХІДБУДГАЗБАНК	12 077	0	0	0	1 500	2 668	7 612	0	298
135	ТММ-БАНК	4 702	0	0	0	0	3 650	98	0	954
136	РАДАБАНК	7 320	311	0	2 700	0	1 504	274	0	2 531
137	ФІНБАНК	6 251	0	0	0	2 900	3 184	1	0	166
138	"ФЕБ"	9 552	0	0	0	1 000	3 418	813	0	4 320
139	"ЮНЕКС"	4 192	0	0	7	0	2 436	26	0	1 723
140	ОДЕСА-БАНК	5 690	0	0	0	2 650	2 807	108	0	124
141	"ЄВРОПЕЙСЬКИЙ"	3 237	0	0	0	600	1 063	979	0	594
142	ІНТЕРКОНТИНЕНТБАНК	6 009	0	0	0	1 500	3 854	0	0	655
143	ІНВЕСТ-КРИВБАС БАНК	12 366	0	0	0	8 241	718	0	0	3 408
144	"АЛґЯНС"	4 393	0	0	0	0	3 964	199	0	230
145	"ВЕЛЕС"	3 090	0	0	0	2 401	662	0	0	27
146	КОРАЛ-БАНК	5 608	0	0	0	3 500	1 220	0	0	888
147	МІСТО-БАНК	6 983	0	0	0	6 907	32	0	0	44
148	"БУКОВИНА"	7 018	0	0	0	1 000	1 158	0	0	4 861
149	"АНТАРЕС"	3 721	0	0	0	16	2 131	28	0	1 546
150	ДОНУГЛЕКОМБАНК	45 800	0	32 095	0	7 225	1 466	4 016	0	998
151	"СТОЛИЧНИЙ"	7 368	0	0	0	2 500	1 134	0	0	3 734
152	"СХІДНО-ПРОМИСЛОВИЙ"	5 276	0	0	0	0	3 212	0	0	2 065
153	"КЛАСИК"	2 527	0	0	0	0	191	0	0	2 337
154	ФЕРМЕРСЬКИЙ ЗЕМЕЛЬНИЙ БАНК	4 772	0	0	0	0	1 753	0	0	3 019
	Усього по групі	737 071	22 933	32 095	11 407	152 582	225 880	113 459	12 359	166 356
Група V. Валютні біржі										
155	1	Кримська МВБ	0	0	0	0	0	0	0	38
	Усього по групі	38	0	0	0	0	0	0	0	38
	Усього по банківській системі	30 529 895	1 358 792	1 604 933	1 028 154	3 451 747	12 255 442	6 845 086	641 274	3 344 465

Структура капіталу комерційних банків України за станом на 01.01.2001 р.

Тис. грн.

№ п/п по групі	Назва банку	Балансовий капітал (усього)	Статутний капітал (загальний)	Резервний фонд	Результат минулих років	Результат поточного року	Інший капітал
1	2	3	4	5	6	7	
Група I. Найбільші банки							
1	ПРОМІНВЕСТБАНК	725 790	200 113	37 290	355 628	58 946	73 814
2	"АВАЛЬ"	176 035	104 000	3 880	56 687	3 641	7 828
3	ПРИВАТБАНК	275 559	140 000	31 414	48 858	29 430	25 857
4	УКРЕКСІМБАНК	280 780	108 000	27 000	83 604	32 675	29 501
5	ОЩАДБАНК	149 583	100 000	9 197	33 206	-26 994	34 174
6	"УКРАЇНА"	209 358	68 895	15 403	2 952	-97 152	219 259
7	УКРСОЦБАНК	333 329	48 522	14 733	235 998	4 840	29 238
8	ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК	295 871	112 869	5 411	121 348	15 912	40 332
	Усього по групі	2 446 305	882 399	144 328	938 281	21 298	460 003
Група II. Великі банки (активи > 100 млн. грн.)							
9	УКРСИБАНК	148 379	90 000	3 566	29 129	7 424	18 260
10	БРОКБІЗНЕСБАНК	62 235	16 826	2 422	22 250	5 359	15 378
11	"НАДРА"	90 188	50 449	2 940	22 033	14 363	403
12	РАЙФФАЙЗЕНБАНК УКРАЇНА	51 784	46 806	128	0	2 424	2 425
13	ПРАВЕКС-БАНК	79 806	60 672	1 818	9 048	7 881	386
14	УКРАЇНСЬКИЙ КРЕДИТНИЙ БАНК	55 961	26 856	14 893	6 970	7 242	0
15	"ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ"	39 592	20 000	1 400	13 445	4 748	0
16	КРЕДИТПРОМБАНК	79 231	60 681	2 858	0	1 853	13 839
17	ІНДУСТРІАЛБАНК	43 324	13 411	697	12 606	16 609	0
18	"КРЕДІ ЛЮНЕ УКРАЇНА"	28 092	22 261	2 072	3 328	430	0
19	"ПІВДЕННИЙ"	27 857	21 910	497	2 241	3 209	0
20	ВАБАНК	64 297	40 696	7 502	8 069	8 030	0
21	ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	57 292	77 116	1 166	-2 825	-18 165	0
22	МТ-БАНК	104 293	50 150	23 995	14 552	15 596	0
23	СІТБАНК	76 984	67 090	1 469	8 360	65	0
24	УКРІНБАНК	16 167	19 207	5 000	-8 390	-23 135	23 485
25	"КРЕДИТ-ДНІПРО"	45 752	26 640	345	8 956	9 002	810
26	"МРІЯ"	31 954	13 565	3 253	5 498	8 981	656
27	"ЕТАЛОН"	29 718	8 100	574	18 002	3 042	0
28	МЕГАБАНК	43 454	26 392	960	11 485	4 593	25
29	МОРСЬКИЙ ТРАНСПОРТНИЙ БАНК	55 465	37 832	6 418	6 171	4 801	244
30	УКРГАЗПРОМБАНК	42 652	18 200	1 452	10 143	12 857	0
31	ІНГ БАНК УКРАЇНА	43 693	34 360	454	8 617	261	0
32	"ЗЕВС"	50 256	30 168	5 751	6 290	7 958	88
33	"ДІАМАНТ"	51 336	50 000	199	125	1 012	0

	1	2	3	4	5	6	7
34	26	92 292	58 132	4 269	748	29 143	0
35	"ФОРУМ"	38 903	32 204	1 139	106	5 446	8
36	"КИЇВ"	48 739	29 404	6 123	0	12 918	293
37	ПРЕМ'ЄРБАНК	43 090	30 000	3 687	242	430	8 730
38	УКРГАЗБАНК	49 934	37 765	7 928	1 444	2 520	277
39	ЕКСПРЕС-БАНК	49 897	27 621	1 369	6 190	14 707	10
40	ЕНЕРГОБАНК	28 549	13 486	5 258	7 839	982	983
41	"НОВИЙ"	19 046	17 397	328	-1 383	302	2 403
42	"ІНКО"	-54 449	995	4 596	-64 756	10	4 706
43	ПРОМИСЛОВО-ФІНАНСОВИЙ БАНК	31 845	28 209	747	0	2 888	0
44	ІНДУСТРІАЛЬНО-ЕКСПОРТНИЙ БАНК	24 238	16 500	33	570	1 015	6 119
45	РЕАЛ-БАНК	25 084	17 602	1 814	4 353	1 259	56
46	"КИЇВ-ПРИВАТ"	19 476	15 000	1 875	1 236	1 341	25
47	ПОЛТАВА-БАНК	26 698	13 112	268	3 406	2 769	7 144
48	"ХРЕЩАТИК"	24 545	20 000	2 466	0	2 079	0
49	"СЛОВ'ЯНСЬКИЙ"	-93 107	22 500	6 682	202 891	-325 441	261
50	ЕКСПОБАНК	22 018	10 500	605	4 950	3 289	2 673
51	"НАЦІОНАЛЬНИЙ КРЕДИТ"	21 733	9 964	572	3 959	7 239	0
52	"АЖІО"	47 184	10 560	2 645	27 101	5 352	1 526
53	"КИЇВСЬКА РУСЬ"	19 631	13 030	2 209	1 559	672	2 160
54	ЗАХІДІНКОБАНК	25 262	13 440	204	648	1 320	9 650
55	"ДНІСТЕР"	18 835	16 657	47	902	1 228	0
56	ІМЕКСБАНК	28 503	24 000	3 437	739	327	0
57	"МЕТАЛУРГ"	55 364	9 611	2 906	33 645	8 542	660
58	"АРКАДА"	26 919	23 943	896	0	2 067	13
59	"СОСЬЄТЕ ЖЕНЕРАЛЬ УКРАЇНА"	39 688	23 311	3 254	7 943	5 180	0
60	"НАЦІОНАЛЬНІ ІНВЕСТИЦІЇ"	17 137	14 910	73	1 416	738	0
	Усього по групі	2 116 816	1 479 241	157 259	461 851	-105 238	123 696
Група III. Середні банки (активи > 50 млн. грн.)							
61	ПЕРШИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК	27 285	23 491	1 811	0	1 983	0
62	"СТОК"	27 465	26 240	35	190	1 001	0
63	НАШ БАНК	25 839	19 145	795	2 205	719	2 976
64	КИЇВСЬКИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК	44 745	44 494	183	29	35	4
65	АВІАТЕКБАНК	27 683	22 965	192	3 048	1 478	0
66	"АЛЛОЖ"	43 978	43 001	339	158	480	0
67	БАНК АВСТРІЯ КРЕДИТАНШТАЛТ УКРАЇНА	18 832	22 097	319	1 199	-4 783	0
68	ЕЛЕКТРОБАНК	28 468	12 137	729	1 068	1 732	12 802
69	ЛЕТБАНК	11 209	8 000	500	2 374	182	153
70	ПОЛКОМБАНК	28 510	12 678	1 386	2 766	732	10 947
71	РОСТОК БАНК	12 715	8 203	1 241	2 621	650	0
72	"БАЗИС"	15 279	7 500	3 781	1 115	2 802	81
73	"МЕРКУРІЙ"	24 427	11 200	2 325	3 947	1 543	5 413
74	ІНТЕРБАНК	26 109	22 624	304	2 391	403	386

	1	2	3	4	5	6	7
75	"ТАВРІКА"	43 866	41 352	783	262	1 469	0
76	ПРОМЕКОНОМБАНК	23 128	20 179	606	98	2 244	0
77	АВТОЗАБАНК	24 813	14 094	1 001	6 955	580	2 183
78	ОБ'ЄДНАНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	15 513	13 066	161	1 966	295	26
79	"ПЕРСОНАЛЬНИЙ КОМП'ЮТЕР"	28 882	15 000	2 150	4 083	552	7 098
80	"МУНІЦИПАЛЬНИЙ"	20 886	11 710	2 777	0	5 012	1 387
81	"ІНТЕГРАЛ"	25 595	22 414	360	2 614	207	0
82	ПІВДЕНКОМБАНК	25 524	12 149	6 231	1 274	-1 278	7 149
83	"СИНТЕЗ"	28 149	26 000	138	1 320	691	0
84	"ПРИКАРПАТТЯ"	20 835	16 000	295	889	1 035	2 616
85	БАНК РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ	15 502	14 103	89	592	718	0
86	КАР-БАНК	21 101	9 604	374	568	2 016	8 539
87	"ТК КРЕДИТ"	26 925	21 834	235	1 841	3 015	0
88	УКРАЇНСЬКИЙ БАНК ТОРГОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА	24 628	18 000	68	929	884	4 746
89	"ГРАНТ"	24 421	9 007	2 893	4 124	1 095	7 302
90	УКРАЇНСЬКИЙ ПРОМИСЛОВИЙ БАНК	26 942	24 900	307	850	885	0
91	"ДЕМАРК"	19 601	9 382	224	2 952	841	6 203
92	ОЛБАНК	19 773	9 174	642	9 357	601	0
93	УКРСПЕЦІМПЕКСБАНК	35 412	25 414	1 815	978	82	7 123
94	ТРАНСБАНК	31 535	20 135	2 941	4 439	3 918	102
95	"КИЇВ"	25 543	25 408	36	-1 098	1 102	95
96	"АНДРІВСЬКИЙ"	32 078	30 648	150	199	1 076	5
97	"СТАРОКІВСЬКИЙ"	12 956	5 603	1 363	620	2 809	2 562
98	"УКРАЇНСЬКИЙ КАПІТАЛ"	18 189	14 285	352	229	694	2 629
99	"ПРИЧОРНОМОР'Я"	18 374	14 667	1 124	519	2 048	16
100	ДОНБІРЖБАНК	28 252	8 100	1 629	15 165	3 358	0
101	"КЛІРИНГОВИЙ ДІМ"	25 183	24 130	322	31	700	0
102	УКРАЇНСЬКИЙ КОМУНАЛЬНИЙ БАНК	15 487	15 000	47	195	245	0
103	БАНК ПЕКАО (УКРАЇНА) ЛТД	37 085	23 916	5 617	6 217	1 062	273
104	МІЖНАРОДНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	22 193	20 651	39	484	1 019	0
	Усього по групі	1 100 915	819 700	48 709	91 763	47 932	92 816
	Група IV. Малі банки (активи < 50 млн. грн.)						
105	СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ БАНК	20 260	19 581	293	1	385	0
106	"ЄВРОЦЕНТР"	26 498	24 695	94	464	214	1 031
107	"ЗОЛОТІ ВОРОТА"	20 817	19 800	218	637	160	1
108	"КАПІТАЛ"	14 549	13 140	417	837	155	0
109	"ЗЕМЕЛЬНИЙ КАПІТАЛ"	12 727	8 150	432	1 921	2 224	1
110	"ДОНКРЕДИТІНВЕСТ"	30 241	27 665	494	0	2 082	0
111	"ДОНЕЧЧИНА"	28 993	27 160	467	0	1 327	39
112	"КРЕДІ СВІСС ФЬОРСТ БОСТОН (УКРАЇНА)"	44 928	28 275	958	15 745	-49	0
113	АВТОКРАЗБАНК	20 211	17 423	268	976	256	1 287
114	КІЇВСЬКИЙ НАРОДНИЙ БАНК	26 607	20 321	1 920	266	157	3 942
115	КОМЕРЦІЙНИЙ ІНДУСТРІАЛЬНИЙ БАНК	25 491	25 082	77	54	239	38
116	"ПРИВАТІНВЕСТ"	19 488	10 700	310	1 713	81	6 684

КОМЕРЦІЙНІ БАНКИ

	1	2	3	4	5	6	7
117	13	17 481	15 332	164	1 916	70	0
118	14	11 687	11 016	30	583	6	52
119	15	16 434	14 000	71	2 223	136	4
120	16	15 694	12 000	248	2 253	87	1 107
121	17	15 926	13 177	1 806	715	228	0
122	18	15 961	9 928	862	1 937	1 565	1 669
123	19	14 733	12 388	790	914	641	1
124	20	11 015	9 813	433	746	23	0
125	21	11 684	11 026	212	241	174	31
126	22	25 345	19 135	220	4 024	496	1 469
127	23	10 880	10 500	281	62	37	0
128	24	17 449	15 898	303	727	522	0
129	25	17 092	7 449	201	1 213	302	7 928
130	26	22 728	14 852	265	1 225	803	5 583
131	27	20 324	14 301	380	22	615	5 006
132	28	11 035	9 000	342	283	6	1 404
133	29	8 457	8 879	439	1 744	-2 606	0
134	30	15 908	8 749	247	397	401	6 115
135	31	18 105	16 087	32	1 017	112	858
136	32	14 627	13 550	877	168	33	0
137	33	15 441	14 547	318	360	216	0
138	34	11 971	7 500	590	2 816	479	586
139	35	17 297	15 722	1 054	521	0	0
140	36	15 690	15 000	374	297	9	11
141	37	17 531	15 307	326	1 689	209	0
142	38	14 709	16 450	191	472	-2 404	0
143	39	7 319	6 683	56	68	338	173
144	40	15 023	14 183	118	192	529	1
145	41	15 979	15 000	27	305	2	645
146	42	13 294	7 959	248	4 437	83	567
147	43	10 209	10 026	72	46	64	0
148	44	9 745	7 500	1 694	0	551	0
149	45	13 000	13 000	157	63	-220	0
150	46	-31 137	1 846	50	-27 149	-5 884	0
151	47	7 134	6 268	248	168	444	5
152	48	9 082	7 595	256	140	1 091	0
153	49	10 111	9 404	372	334	1	0
154	50	7 820	7 356	100	321	43	1
	Усього по групі	783 593	680 418	20 402	30 104	6 433	46 239
		Група V. Валютні біржі					
155	1	1 971	440	112	1 416	2	0
	Усього по групі	1 971	440	112	1 416	2	0
	Усього по банківській системі	6 449 600	3 862 198	370 810	1 523 415	-29 573	722 754

На замовлення "Вісника НБУ" матеріали підготовлено співробітниками управління безвізійного нагляду департаменту пруденційного нагляду НБУ.

Матеріал подано до редакції 1 лютого 2001 р.

Ірина Бушуєва

Голова правління Акціонерного комерційного банку "ТК Кредит"

Під менеджментом практики зазвичай розуміють:

- орієнтацію підприємства на попит і потреби ринку, запити конкретних клієнтів та організацію виробництва тих видів продукції і послуг, які користуються попитом і можуть принести прибуток;

- постійне прагнення до підвищення ефективності діяльності;

- господарську самостійність та свободу прийняття рішень тими, хто несе відповідальність за кінцеві результати діяльності;

- постійне коригування проміжних цілей і програм залежно від стану ринку;

- обґрунтування та оптимізацію рішень із використанням сучасних інформаційних технологій тощо [1].

Отже, **менеджмент — це наука про найбільш раціональну систему організації та управління** [2].

Головна мета менеджменту — отримання прибутку шляхом застосування найраціональнішої системи управління. У країнах із розвинутими ринковими відносинами, де бізнес здійснюється в умовах жорсткої конкуренції, менеджмент входить до числа найважливіших факторів підвищення ефективності діяльності, оскільки дає змогу досягти високих кінцевих результатів при відносному зниженні витрат без додаткового вкладення капіталу.

Утім, прибуток — не єдина мета менеджменту: важливим його завданням є також вирішення соціальних проблем колективу.

Особливості банківського менеджменту визначаються специфікою його діяльності. Банку притаманні всі якості, властиві суб'єктам бізнесу, хоча банківський менеджмент має свої особливості. Комерційний банк акумулює грошові ресурси і надає їх на платній ос-

Реінжиніринг банківських бізнес-процесів як складова вдосконалення менеджменту комерційного банку

У статті висвітлено особливості та організаційні структури банківського менеджменту. Розглянуто основні способи здійснення реінжинірингу банківських бізнес-процесів, їх взаємозв'язок із ключовими факторами успіху.

нові клієнтам, серед яких — підприємства різних форм власності та видів діяльності, населення, державні структури. Тобто він обстоює не лише свої приватні, а й суспільні інтереси.

Особливість банківського менеджменту становить і та обставина, що діяльність банку, навіть акціонерного комерційного, регулюється державою. Крім законів, що визначають діяльність банків, існують обов'язкові економічні нормативи, встановлені НБУ. Це певною мірою обмежує свободу діяльності банку та спонукає постійно стежити за мінливою кон'юнктурою грошового ринку.

Зміст і специфіка цілей банківського менеджменту полягає у поєднанні приватних і колективних інтересів: забезпеченні рентабельності роботи банку та його ліквідності як гаранта надійності; дотриманні інтересів позичальників і вкладників; максимальному задоволенні потреб клієнтів; успішному

Володимир Дем'яненко

Старший викладач Київського національного економічного університету

вирішенні виробничих, комерційних і соціальних потреб колективу банку; створенні ефективної системи кадрового забезпечення.

І нарешті, головною особливістю банківського менеджменту є відсутність чітких кордонів між об'єктами та системою управління: функції менеджменту та функції діяльності банку практично нероздільні, удосконалення менеджменту означає удосконалення діяльності банку, що зрештою спрямовано на підвищення прибутковості, рентабельності та конкурентоспроможності.

Значимо ряд напрямів банківського менеджменту: планування банківської політики на перспективу; банківський маркетинг; управління активами; управління пасивами; управління власними коштами банку; управління рентабельністю роботи банку; управління ризиками банківської діяльності; управління колективом працівників банку.

Загальними характеристиками банківського менеджменту, що визначають практичну реалізацію перелічених напрямів, є **дерево цілей банку**, що має вигляд ієрархічної структури (проміжні цілі, кінцева мета, комплекси завдань, окремі завдання); організаційна структура менеджменту (рівні, функції управління, прямі та зворотні зв'язки, алгоритми управління); інформаційна структура менеджменту (потoki інформації всередині та за межами системи менеджменту, системи комунікацій, засоби телекомунікації й обробки інформації, інформаційні технології).

Усі процедури менеджменту реалізовує персонал, озброєний засобами комутативних і комп'ютерних технологій. Організаційна структура менеджменту — це форма організації про-

фесійної діяльності управлінського персоналу. Як правило, вона має ієрархічний характер.

Початковою базою будь-якого управління є дерево цілей. Для досягнення мети слід виконати функції планування, обліку, аналізу, організації та контролю за виконанням виробничих завдань. Організаційна структура управління повинна забезпечувати реалізацію всіх функцій для досягнення всіх цілей дерева цілей. Існує багато шляхів її побудови, але найкращою буде та, яка має найменше число зв'язків та потоків інформації. Такої мінімізації можна досягти:

- приведенням організаційної структури у відповідність із деревом цілей і структурою об'єкта управління;

- виділенням цілей на одному рівні структури (горизонтальний розподіл праці);

- розподілом цілей за рівнями (вертикальний розподіл праці);

- об'єднанням усіх функцій, спрямованих на досягнення однієї мети (цільовий розподіл праці);

- об'єднанням однотипних функцій (функціональний розподіл праці) [1].

Таким чином формуються пооб'єктні (продуктові), централізовані, децентралізовані, програмно-цільові, функціональні структури. Загалом зазначені способи мінімізації комбінуються, утворюючи змішані структури.

Організаційна структура банку — важлива складова, яка забезпечує досягнення його цілей, тому вибір має бути ретельним. Особливістю цього завдання, крім його складності, є неоднозначність вирішення. Завдання ускладнюється тим, що банки діють у найрізноманітніших умовах, надають численні (понад 20 видів) послуги, обслуговують різних за характеристиками клієнтів, ставлять різні цілі, їх керівництво має різний менталітет і, крім того, банки працюють в умовах підвищеного ризику. Кожен варіант організаційної структури має свої переваги й недоліки [1, 3].

Основні групи організаційних структур поділяються на бюрократичні (найпоширеніші), адаптивні та структури різного ступеня централізації. Серед бюрократичних структур вирізняються функціональні, дивізіональні та структури банків, які діють на міжнародних ринках.

Перевага дивізіональних банківських структур — у їх підвищеній увазі до видів банківської діяльності, характеристик груп клієнтів та регіональних особливостей. Одним із різновидів цієї структури є продуктова — орієнтована на надання різних видів банківських

продуктів, що дає змогу оптимально координувати процес — від створення послуги до її надання користувачеві. У цьому розумінні організація максимально наближається до процесної організаційної структури [4, 5].

Конкретний варіант організаційної структури менеджменту обирають або при створенні банку, або в тому разі, коли менеджмент діючого банку працює неефективно. Проектуючи систему банківського менеджменту, необхідно передбачити виконання як традиційних (облік, контроль, планування та аналіз), так і спеціальних управлінських банківських функцій: формування власних коштів банку, формування та оптимізація банківських пасивів, управління активними операціями банку, забезпечення ліквідності, організація та регулювання готівкового грошового обігу, організація безготівкових розрахунків у господарському обігу, ведення міжнародних операцій, організація лізингових операцій, страхування, резервування та управління ризиками.

Розглядаючи існуючі організаційні структури комерційних банків, ми не знаходимо серед них процесних структур. Це пояснюється тим, що ці структури стали предметом обговорень лише в останні роки, коли на сторінках видань з'явилися терміни “бізнес-процес” (БП) та “реінжиніринг бізнес-процесу” (РБП).

Реінжиніринг бізнес-процесів — це створення зовсім нових і ефективніших бізнес-процесів без урахування того, що було раніше. При РБП використовують значну кількість інструментів і методів усередині звичайної структури, але наперед його спрямовують на об'єднання функцій на макроекономічному рівні.

За визначенням М.Хаммера і Дж.Чампі, реінжиніринг — фундаментальне переосмислення і радикальне перепроєктування бізнес-процесів компанії з метою досягнення докорінного поліпшення в основних актуальних показниках їхньої діяльності: вартість, якість, послуги і темпи.

Актуальність РБП визначається значенням заходів із удосконалення менеджменту комерційного банку. Те, що ці заходи необхідні, впливає із таких міркувань.

Банківська система України, основу якої становлять комерційні банки, — досить молода і потребує розвитку. Щоб підтримати економіку країни, потрібні потужні банки, яких поки що бракує. Місія банків — кредитувати економіку. Однак обсяг коштів комерційних банків країни разом із НБУ значно поступається обсягу коштів одного потужного західного банку [7].

Досвід розвинутих країн свідчить, що для вдосконалення банківської системи слід використовувати РБП. Так, у 1994 році на один банк у США припадало в середньому 36 проектів РБП, а 100 найбільших банків цієї країни в 1997 році планували витратити на реінжиніринг 3.9 млрд. доларів [5].

У літературі, присвяченій використанню РБП [4, 5], стверджується: реінжиніринг потрібен не лише погано працюючим організаціям, а й тим, які працюють успішно, — і тим, і іншим він допомагає поліпшити роботу.

Основним засобом РБП є сучасні інформаційні технології, використання яких — одна з особливостей банківського менеджменту.

РБП корисний у двох аспектах: перепроєктування бізнес-процесів може підвищити їхню ефективність; управління БП шляхом реорганізації менеджменту спроможне якісно й стрімко змінити ефективність організації. **Бізнес-процес — це сукупність етапів роботи, що починається з одного або більше початкового кроку (входів) і закінчується створенням продукту (послуги), необхідного клієнтові (як зовнішньому, так і внутрішньому).**

Якщо класична лінійно-функціональна структура менеджменту — це зріз розподілу відповідальності й підпорядкованості, то структура бізнес-процесу відображає динамічну картину того, як підприємство створює та виробляє продукт (послугу).

Процесна орієнтація дає змогу виділити і працювати з такими характеристиками, як вартість процесу, його тривалість, кінцевий результат (вихід) процесу.

При реінжинірингу, на відміну від традиційного процесу поліпшення, виходять не з існуючого процесу, а з “чистого аркуша”, тобто проєктують новий процес. Реінжиніринг завжди здійснюють “згорі вниз”, охоплюючи всі сфери діяльності організації, а не лише її слабкі ланки. До факторів, що сприяють успішності РБП, слід віднести насамперед готовність вищого ешелону управління, його розуміння і віру в кінцевий результат, розумну оцінку ризиків. За наявності всього цього слід наділити персонал, який провадить реінжиніринг, відповідними повноваженнями. Програму реінжинірингу необхідно підтримати відповідною технологією, методичними матеріалами та інструментами, носіями яких є консалтингові фірми.

У ході реалізації програми реінжинірингу освоюються нові правила роботи, в тому числі такі:

- уміння отримати переваги від цен-

тралізації та децентралізації завдяки застосуванню телекомунікаційних мереж;

— прийняття рішень — частина роботи кожного працівника (за рахунок використання систем підтримки прийняття рішень, доступу до баз даних і використання модельних систем);

— оперативний перегляд планів, коли це необхідно, використовуючи високопродуктивні ЕОМ.

По завершенні програми реінжинірингу переходять від управління за функціональним принципом до віртуальних проектних команд, які відповідають за бізнес-процеси.

Останнє твердження відповідає прийнятій практиці побудови банківського менеджменту: у його складі є функціональні підрозділи, але функціональний принцип не відіграє основної ролі, переважають швидше дивізіональні, зокрема, продуктивні структури, найближчі до реалізації принципів управління бізнес-процесами, які пронизують усю організаційну структуру банку і підпорядковані задоволенню потреб клієнтів.

Головним чинником ефективного впровадження БП у практику роботи банку є управління бізнес-процесами. Систему менеджменту, яка б забезпечила ефективне керівництво бізнес-процесами, можна реалізувати за трьома напрямками: крос-функціональне рішення; описання й управління процесами; впровадження процесної організаційної структури. У процесних структурах з'являється необхідність, коли весь банк підлягає РБП.

Вирішальний вплив на ефективність роботи банку здійснюють уже самі організаційні структури. Вони передбачають створення робочих команд, які мають усіх необхідних спеціалістів і відповідають за весь процес, а не за певний його етап. Досвід свідчить [4], що процесорієнтований спосіб організації менеджменту найкраще відповідає реалізації місії банку.

Місія — це формула, з якою зв'язуються всі рішення і перетворення, що стосуються банку. Щоб бути корисною і практичною, вона повинна бути зрозумілою, такою, що може передаватися і викликати довіру, придатною до використання. **Цілі нижчого рівня, які безпосередньо впливають із місії, називають критичними (ключовими) факторами успіху [4]. (КФУ).** Їх кількість має бути невеликою (зазвичай не перевищує восьми). КФУ відповідають на запитання "що?", а не "як?".

Команда, яка проводить реінжиніринг, розпочинає свою роботу з таких основних заходів:

— узгодження базових правил проведення РБП;

— формування місії банку (або підрозділів, що підлягають РБП);

— вироблення та узгодження КФУ;

— виявлення ключових БП;

— прив'язка ключових БП до КФУ;

— ранжування БП;

— вибір БП для проведення реінжинірингу.

Для виконання останнього етапу необхідна попередня підготовка. Спочатку слід визначити перелік бізнес-процесів, які виконує і повинен виконувати банк. Із цього переліку слід вибрати процеси, з якими передбачається виконувати реінжиніринг. Якщо його проводять у масштабі всього банку, то роботу повинна виконувати команда, очолювана головою правління банку. Практика свідчить [4], що БП для реінжинірингу слід відбирати на основі послідовної процедури, яка відображає стратегічну значущість задачі.

При аналізі БП розрізняють основні та допоміжні процеси. Основні — це види діяльності, які забезпечують головні "виходи" для зовнішніх клієнтів. Ідеться про діяльність щодо надання клієнтам банківських послуг. Допоміжними вважаються процеси, головний "вихід" яких отримують інші підрозділи банку. Це процеси адміністрування, управління, навчання персоналу. Виявлені ключові БП зводять у таблицю, де зазначено ключові фактори успіху та їх зв'язок із БП.

Як вхідну інформацію при складанні переліку банківських БП використовують перелік функціональних задач, вирішуваних у підрозділах банківського менеджменту, а також перелік банківських операцій, що підлягають ліцензуванню Національним банком України [6].

На основі аналізу діяльності комерційних банків складено перелік бізнес-процесів, які вони повинні виконувати.

1. Касове обслуговування клієнтів.

2. Ведення рахунків клієнтів і виконання розрахункових операцій за їх дорученнями.

3. Надання кредитів юридичним особам.

4. Надання кредитів фізичним особам.

5. Залучення депозитів юридичних осіб.

6. Залучення депозитів фізичних осіб.

7. Отримання кредитів у інших банків.

8. Ведення валютних рахунків клієнтів.

9. Операції з торгівлі іноземною валютою.

10. Фінансування капітальних вкладень за дорученням власників або розпорядників інвестиційних ресурсів.

11. Довірчі операції за дорученням клієнтів.

12. Придбання, продаж і зберігання державних цінних паперів та операції з ними.

13. Надання консультативних послуг.

14. Планування і формування власних коштів КБ.

15. Формування банківських пасивів.

16. Формування і диверсифікація банківських активів.

17. Облік і контроль у комерційному банку.

18. Аудит банківських операцій.

19. Страхування фінансової діяльності.

20. Маркетингова діяльність банку.

У цьому переліку процеси 1—13, 19 є основними, 14—18, 20 — допоміжними.

Аналогічно визначимо критичні фактори успіху:

— високий рівень ліквідності активів КБ;

— достатній розмір статутного фонду;

— високий рівень активів і пасивів КБ;

— низька вартість кредитів;

— високі виплати за депозитами;

— висококваліфікований і мотивований персонал КБ;

— високий рівень обслуговування клієнтів;

— стабільність і висока прибутковість КБ.

Зв'язок бізнес-процесів комерційного банку та ключових факторів успіху наведено в таблиці.

Склавши перелік БП, можна перейти до відбору процесів для реінжинірингу. Для цього використаємо чотири критерії БП:

— стратегічна важливість;

— життєздатність;

— очікування клієнтів;

— можливість реалізації.

Стратегічна важливість визначається роллю бізнес-процесу в забезпеченні місії і приблизно оцінюється кількістю КФУ, на які він впливає.

Життєздатність БП з'ясовується за допомогою оцінки якості його роботи (як правило, експертним шляхом).

Очікування клієнтів визначається тривалістю виконання БП.

Можливість реалізації — потенціалом сучасних інформаційних технологій, досліджень за допомогою моделей.

Бажано застосовувати перелічені критерії одночасно; певні можливості щодо цього дає застосування матриці ранжування процесів [4].

Після відбору БП для реінжинірингу починається їх перепроєктування. Ряд фахівців пропонує розпочати цей процес, як то кажуть, із чистого аркуша. Проте досвід реінжинірингу [4, 5] свідчить, що перепроєктування

практичніше розпочинати, побудувавши і дослідивши його модель (зворотний реінжиніринг). За допомогою вивчення поточного процесу, дослідження на моделях, виявлення клієнтів та з'ясування їх вимог команда реінжинірингу істотно збільшує свої можливості щодо перепроектування нового процесу. При цьому визначають початок і кінець БП, розглядають клієнтів і їх вимоги, визначають критерії оцінки (виміру) ефективності процесу, виявляють його сильні та слабкі сторони. На моделях можна дослідити варіанти реалізації БП, нові процеси.

Програма реінжинірингу всього банку досить складна і трудомістка. Тому доцільно розпочинати її з реінжинірингу хоча б деяких БП, поданих у таблиці, і на їх прикладі відпрацювати методологію РБП КБ.

У результаті РБП банківської діяльності, реінжинірингу організаційної структури КБ, враховуючи досвід фірми ІВМ-Кредит і загальний досвід використання РБП [4, 5, 9], очікується

отримати позитивний ефект у таких напрямках:

— скорочення строків реалізації основних БП, що підвищує маркетингові переваги, підвищення конкурентоспроможності банку;

— підвищення продуктивності праці менеджерів, що дає змогу скоротити чисельність працівників або значно збільшити продуктивність (кількість укладених кредитних угод) за тієї ж чисельності працівників банку;

— підвищення якості банківських операцій, зниження рівня ризиків, зменшення кількості непорозумінь і помилок, підвищення ефективності допоміжних (управлінських) БП, наприклад, стратегічного планування, що дасть змогу ефективніше розподіляти і використовувати резерви банку.

Література.

1. Зубенко Ю.Д., Носач А.К. *Менеджмент: на базі системного аналізу / Під редакцією професора О.Д.Шарапова. — Донецьк — Київ, 1998. — 415 с.*

2. *Банковское дело /Под редакцией О.И.Лаврушина. — М., 1992. — 428 с.*

3. *Спицын И.О., Спицын Я.О. Маркетинг в банке. — Тернополь: ЦММС "Писпайн", 1993. — 656 с.*

4. *Робсон М., Уллах Ф. Практическое руководство по реинжинирингу бизнес-процессов. — М.: Аудит, 1997. — 224 с.*

5. *Ойхман Е.Г., Попов Э.В. Реинжиниринг бизнеса. — М.: Финансы и статистика, 1997. — 336 с.*

6. *Положення "Про порядок видачі банкам ліцензії на здійснення банківських операцій". Затверджене постановою Правління НБУ від 06.05.1998 р. № 181.*

7. *Динаміка фінансового стану банків в Україні на 1 липня 2000 р. // Вісник НБУ. — 2000. — № 8. — С. 42.*

8. *Бушувєва І., Лісовенко Г. // Реінжиніринг бізнес-процесів діяльності комерційного банку // Вісник УАДУ при Президенті України. — 2000. — № 2. — С. 143—149.*

9. *Hammer M. and Champy I. Reengineering the Corporation: A Manifesto for Business Revolution. — N. Y.: Harper Collins, 1993. — 332 p.*

Зв'язок переліку бізнес-процесів (БП) комерційного банку з критичними (ключовими) факторами успіху (КФУ)

Бізнес-процеси	Високий рівень ліквідності активів КБ	Достатній розмір статутного фонду КБ	Високий рівень активів і пасивів КБ	Низька вартість кредитів КБ	Високі виплати за депозитами	Висококваліфікований і мотивований персонал	Високий рівень обслуговування клієнтів КБ	Стабільність і висока прибутковість	Кількість критичних (ключових) факторів успіху (КФУ)
P1. Касове обслуговування клієнтів КБ	x			x		x	x	x	5
P2. Ведення рахунків клієнтів і виконання розрахункових операцій за їх дорученням	x		x	x	x	x	x	x	7
P3. Надання кредитів юридичним особам	x	x		x		x	x	x	6
P4. Надання кредитів фізичним особам	x	x		x		x	x	x	6
P5. Залучення депозитів юридичних осіб	x		x	x	x	x	x	x	7
P6. Залучення депозитів фізичних осіб	x		x	x	x	x	x	x	7
P7. Отримання кредитів у інших банках	x		x	x		x	x	x	6
P8. Ведення валютних рахунків клієнтів		x				x	x	x	4
P9. Операції з торгівлі іноземною валютою						x	x	x	3
P10. Фінансування капітальних вкладень за дорученням власників або розпорядників інвестиційних ресурсів	x	x				x	x	x	5
P11. Довірчі операції за дорученнями клієнтів	x			x		x	x	x	5
P12. Придбання, продаж і зберігання державних цінних паперів та операції з ними	x	x	x			x	x	x	6
P13. Надання консультативних послуг						x	x	x	3
P14. Планування і формування власних коштів КБ	x	x	x	x		x	x	x	7
P15. Формування банківських пасивів			x	x	x	x	x	x	6
P16. Формування і диверсифікація банківських активів	x							x	2
P17. Облік і контроль у КБ	x					x		x	3
P18. Аудит банківських операцій								x	1
P19. Страхування фінансової діяльності	x	x				x	x		4
P20. Маркетингова діяльність КБ	x		x			x	x	x	5

Методики /

Ризик-менеджмент торговельних операцій у комерційному банку на основі VaR-методології та stop-out-механізму

Однією з передумов успішного функціонування будь-якої фінансово-кредитної установи є її спроможність керувати у певних макроекономічних умовах власними ризиками. У країнах із перехідною економікою, яким здебільшого притаманна нестабільність макроекономічної ситуації та висока волатильність (мінливість) цінкових параметрів фінансового ринку, менеджмент ринкових ризиків набуває особливого значення. У статті на прикладі операцій із валютою висвітлюється підхід до ризик-менеджменту торговельних операцій у комерційному банку шляхом встановлення внутрішніх операційних лімітів. В його основі — VaR-методологія (Value-at-Risk) оцінки та управління ринковим ризиком із використанням активно прогнозування майбутніх цінкових змін і stop-out-механізму, призначеного для контролю за ефективністю роботи дилінгового (трейдингового) центру в цілому та окремих дилерів (трейдерів) зокрема. На думку автора, такий підхід дає змогу менеджменту банку швидко реагувати на цінкові зміни та умови функціонування фінансового ринку і відповідно до ринкової кон'юнктури перерозподіляти обсяги операцій із різними інструментами впродовж операційного дня, залишаючись при цьому в межах встановленого VaR-ліміту можливих збитків. У підсумку це дає змогу в ході торговельної діяльності банку збалансовувати обсяги прибутку і ризику.

Діяльність комерційного банку можна розподілити на торговельну, неторговельну і казначейську.

У ході торговельної діяльності банк, прагнучи одержати додатковий прибуток, бере на себе певний обсяг цінowego або ринкового ризику. Казначейська діяльність банку полягає в наданні загальних послуг. У ході неторговельної (комерційної) діяльності ринкові або цінкові ризики зазвичай хеджуються, а банк бере на себе інші їх неторговельні види — кредитний, інвестиційний тощо.

Валютний ризик належить до категорії ринкових. Під ним розуміють імовірність для банку грошових збитків або зменшення вартості капіталу внаслідок несприятливих змін валютних курсів у період від придбання до продажу позицій у валюті. З економічної точки зору валютний ризик є наслідком незбалансованості за термінами та обсягами активів і пасивів у кожній із валют.

Міра схильності до валютного ризику визначається відкритою валютною

позицією банку за різними іноземними валютами (тобто урівноваженістю балансових і позабалансових статей), динамікою валютних курсів (інакше кажучи, станом ринку), а також кваліфікацією і коректністю діяльності осіб, які безпосередньо виконують угоди від імені банку, тобто дилерів (трейдерів).

За фактором впливу на баланс банку розрізняють балансову, позабалансову та загальну валютні позиції; за фактором схильності до валютного ризику — закрити й відкрити валютні позиції. Остання, у свою чергу, поділяється на коротку та довгу валютні позиції.

За призначенням виокремлюють спекулятивну валютну позицію та валютну позицію для хеджування. Крім того, розрізняють ще й структурну валютну позицію, до якої банк вдається, аби захиститися від несприятливого впливу можливих змін валютних курсів на співвідношення його капіталу й активів (ризик недостатності капіталу).

Надалі у статті поняття валютної по-

Валерій Сушко

Начальник управління ризик-менеджменту
Ощадного банку України

зиції застосовуватимемо в дещо вужчому значенні. Вважатимемо, що закрити валютну позицію маємо тоді, коли обсяги купівлі та продажу валюти врівноважені, а відкрити — коли між ними є розбіжність. Таке спрощення обґрунтоване тим, що метою розглянутого нижче підходу є оцінка та обмеження негативного впливу ринкового ризику лише на торговельну діяльність банку.

Управління валютним ризиком передбачає проведення його детального аналізу, оцінку можливих наслідків і вибір методів страхування.

Оцінка ризику полягає у визначенні його тривалості, суми коштів, які перебувають під ризиком, та обсягу збитків за відповідними зобов'язаннями, які можуть виникнути в майбутньому.

Метою ефективного управління валютним ризиком є захист прибутку і капіталу банку, забезпечення відповідності профілю валютного ризику банку очікуванням банківської установи щодо змін валютних курсів у подальшому.

ВИМІР РИНКОВИХ РИЗИКІВ НА ОСНОВІ VAR-МЕТОДОЛОГІЇ

Щоб ефективно управляти ринковим ризиком, необхідно вміти його вимірювати, тобто визначати ймовірність та обсяг можливих втрат за певний проміжок часу. Нині у світовій практиці найпоширенішим підходом до оцінки ризиків є VaR-методологія. Вона полягає у статистичній оцінці максимальних втрат заданого активу (портфеля активів) протягом визначеного проміжку часу при заданому рівні значимості.

Припустимо, що ми зафіксували певний портфель активів.

VaR портфеля для заданого довірчо-

го рівня $1-p$ і заданого періоду підтримки позицій T визначається як таке значення V , яке забезпечує покриття можливих втрат x власника портфеля за час T з імовірністю P . Тобто

$$P(x > V) = p.$$

Отже, з погляду теорії ймовірності, VaR — це p -квантиль певного заданого розподілу $F(x)$.

Однією з найважливіших переваг VaR є те, що, на відміну від інших методів оцінки ризиків (скажімо, аналізу сценаріїв або стрес-тестування, котрі показують, яких втрат можна очікувати у разі реалізації того чи іншого сценарію), VaR дає змогу поставити у відповідність певному значенню ймовірності збитків конкретну грошову суму. Ця ймовірність і сума втрат, яка з нею кореспондується (наприклад, 5% і 152.2 тис. гривень), не пов'язані з жодною конкретною подією, проте охоплюють усі події, які можуть спричинити такі збитки. Втім, слід зауважити, що визначення за традиційною методологією VaR — це не максимальне значення можливих збитків, а лише граничне значення рівня втрат. Реальні ж втрати, які виникають за час утримання позиції, можуть виявитися і більшими. До того ж, при традиційному обчисленні значення VaR потрібно дотримуватися цілої низки умов. Наприклад, логарифми зміни цін активів (прибутковості активів) мають підпорядковуватися нормальному гауссовському закону розподілу з нульовим середнім. Проте на реальному ринку припущення щодо нормального розподілу, як правило, не справджується. Для країн із перехідною економікою характерні нестационарність та висока волатильність цінних параметрів фінансового ринку, а також ймовірність зміни умов функціонування цих ринків унаслідок валютних криз або інших обставин. Отож вірогідність незначних змін цін активів ("високі піки") і великих змін цін ("товсті хвости") насправді набагато більша, ніж у разі нормального розподілу. Цей ефект відомий під назвою "лептокуртозис". Саме в "товстих хвостах" і криються найбільші ризики для власників портфелів активів або дилерів (трейдерів), які виконують арбітражні угоди. А тому використання традиційного підходу VaR , розрахованого на нормальний розподіл зміни ціни активів, не є коректним і може призвести до значних збитків.

При цьому виникає запитання: що робити? Чи можна зменшити ризики збитків? А якщо можна, то як?

У загальному випадку відповідь очевидна. Ризики виникають унаслідок невизначеності відносно майбутнього розвитку подій. Для того щоб знизити

рівень ризиків, необхідно підвищити рівень наших знань відносно майбутніх змін цінних параметрів. Підвищити рівень знань можна завдяки ефективнішій обробці доступної інформації та залученню додаткової інформації.

Розглянемо головні аспекти практичного застосування VaR -методології з метою додаткового зниження рівня ризиків шляхом активного прогнозування майбутньої зміни цінних параметрів активів.

КЛАСИФІКАЦІЯ ВНУТРІШНІХ ОПЕРАЦІЙНИХ ЛІМІТІВ НА ТОРГОВЕЛЬНІ ОПЕРАЦІЇ З ВАЛЮТОЮ

Внутрішні операційні ліміти на торговельні операції з валютою поділяються на загальнобанківські операційні ліміти та персональні ліміти на дилерів.

До лімітів на торговельні операції (trading book limits) із валютою належать:

овернайт VaR -ліміт (overnight VaR limit) — визначається як максимальна сума можливих овернайт-збитків (у гривневому еквіваленті), яку банк згоден прийняти у разі несприятливої зміни ринкової ціни фінансового інструменту. Цей ліміт встановлює максимальну суму коштів, на яку безпосередньо впливає ринковий ризик за нормального розвитку подій на ринку (наприклад, при рівні довіри 95%);

ліміт ризику події (event risk limit) — визначається як максимальна сума ймовірних збитків (у гривневому еквіваленті) у разі ненормального стану на ринку, яка не контролюється VaR -лімітами. Цей ліміт використовується як додатковий до VaR -ліміту, і його слід формувати як резерв на випадок розвитку подій на ринку за гіршим сценарієм;

позиційний ліміт обсягу операцій (position volume limit) — обмежує номінальний обсяг операцій із фінансовим

інструментом, а також обсяг відкритої позиції. Позиційні ліміти розраховуються на основі VaR -лімітів і лімітів ризику подій;

ліміт поточних збитків за торговельними операціями (actual trading loss limit) із валютою — застосовується для контролю накопичених поточних збитків за торговельними операціями. Цей ліміт є частиною stop-out-механізму управління ризиками;

ліміт потенційних збитків (stop-loss limit) — встановлює граничний обсяг збитку в разі закриття відкритої позиції через несприятливу зміну валютного курсу.

Ліміти відкритої валютної позиції на торговельні операції з валютою — це:

● **загальнобанківський операційний ліміт** — максимальна сума коштів (у гривневому еквіваленті), яку банк утримує як свою відкриту позицію в іноземних валютах;

● **персональні ліміти на дилерів** — максимальна сума коштів (у гривневому еквіваленті), яку дилер банку має право утримувати як свою відкриту позицію в іноземних валютах.

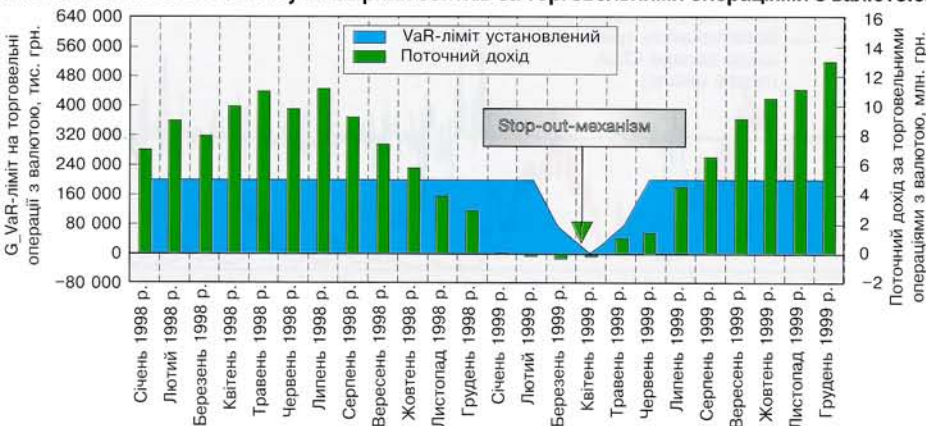
Ліміти відкритої валютної позиції на торговельні операції з валютою залежно від терміну дії поділяються на:

● **ліміт відкритої позиції протягом дня (intraday limit of open position)** — регулює розмір максимальної дозволеної відкритої валютної позиції банку (нетто-позиції) за торговельними операціями з валютою протягом операційного дня з розрахунками на одну дату валютування. Наприкінці операційного дня всі денні позиції обов'язково мають бути закриті;

● **овернайт-ліміт відкритої позиції (O/N open position limit)** — регулює розмір максимально можливої відкритої валютної позиції банку, яку дозволено переносити на наступну дату валютування.

Загальнобанківський ліміт ймовірних збитків від торговельних операцій з валютою $G_VaR_{LIMIT}^{FXUAH}$ і значення коефі-

Графік 1. Менеджмент валютного ризику. Приклад розрахунку та встановлення загальнобанківського ліміту ймовірних збитків за торговельними операціями з валютою.

Графік 2. Менеджмент валютного ризику. VaR-методологія. Динаміка курсу гривні щодо долара США та ліміту відкритої валютної позиції на торговельні операції з доларами США.

цієнта k_{OIN}^{LIMIT} , який обмежує максимально дозволена частка овернайт-ліміту можливих збитків за торговельними операціями з валютою $G_VAR_{OIN_LIMIT}^{FX/UAH}$, як правило, затверджується правлінням банку на підставі рекомендації комітету з управління активами та пасивами (КУАП) один раз на місяць.

Розрахунок і встановлення інших операційних лімітів на торговельні операції з валютою, а також контроль за ними має щоденно провадитися підрозділом ризик-менеджменту банку (групою підтримки КУАП) та відповідними підрозділами казначейства банку.

На підрозділ ризик-менеджменту, зокрема, покладаються функції моніторингу, статистичного аналізу, моделювання та прогнозу динаміки валютних курсів, ідентифікації ринкового ризику, щоденного розрахунку і встановлення загальнобанківських коефіцієнтів ринкового ризику $RMZ(r^{FX/UAH})$ за кожним фінансовим інструментом (наприклад, за курсами гривні щодо долара США, гривні щодо німецької марки, гривні щодо російського рубля тощо).

Операційні ліміти банку на торговельні операції з валютою слід розраховувати на основі історичних рядів обмінних валютних курсів (курсів НБУ, котировання валют на внутрішньому і міжнародному валютних ринках), фінансової та управлінської звітності, іншої інформації.

Загальнобанківський ліміт імовірних збитків за торговельними операціями з валютою $G_VAR_{LIMIT}^{FX/UAH}$ — це загальна сума коштів (у гривнях), на яку валютний ризик впливає безпосередньо.

ОБЧИСЛЕННЯ ЗАГАЛЬНОБАНКІВСЬКОГО ЛІМІТУ ІМОВІРНИХ ЗБИТКІВ НА ТОРГОВЕЛЬНІ ОПЕРАЦІЇ З ВАЛЮТОЮ

Розмір $G_VAR_{LIMIT}^{FX/UAH}$ обчислюється на основі таких показників:

- суми запланованого у бюджеті прибутку BI_T (у гривнях) за торговельними операціями з валютою за бюджетний період T ($T = 1$ місяць);

- коефіцієнта схильності банку до ризику (risk appetite percentage) k_R , значення якого визначає ту частку від суми запланованого у бюджеті прибутку BI_T за торговельними операціями з валютою, яка спрямовується на формування $G_VAR_{LIMIT}^{FX/UAH}$. Значення цього коефіцієнта визначає схильність банку до ризику на даному сегменті грошового ринку і може набувати значень від 5% (дуже обережна політика) до 20% (агресивна політика, яка потребує підвищеного контролю за операціями);

- суми накопичених поточних прибутків за торговельними операціями з валютою RI_τ протягом останніх τ місяців (наприклад, $\tau = 6$).

Спочатку розмір $G_VAR_{LIMIT}^{FX/UAH}$ обчислюється на основі суми запланованого в бюджеті на наступний місяць прибутку BI_T за торговельними операціями з валютою і прийнятого значення коефіцієнта схильності до ризику k_R :

$$G_VAR_{LIMIT}^{FX/UAH} = BI_T \times k_R \quad (1)$$

Визначений розмір $G_VAR_{LIMIT}^{FX/UAH}$ коригується, якщо сума накопичених поточних прибутків за торговельними операціями з валютою за останні τ місяців набуває від'ємного значення (тобто якщо торговельна діяльність є збитковою):

$$RI_\tau = \sum_{i=1}^{\tau} RI_M^i < 0, \quad (2)$$

де RI_M^i — фактично отриманий прибуток за торговельними операціями з валютою за місяць.

У такому випадку спрацьовує *stop-out-механізм* і обчислюються два *stop-out-ліміти* на торговельні операції з валютою:

Перший — це тимчасовий *stop-out-ліміт* $G_ISO_{LIMIT}^{FX/UAH}$ (interim stop-out limit).

Він застосовується замість $G_VAR_{LIMIT}^{FX/UAH}$ і обчислюється так:

$$G_ISO_{LIMIT}^{FX/UAH} = G_VAR_{LIMIT}^{FX/UAH} - |RI_\tau|;$$

$$(RI_\tau < 0; |RI_\tau| < G_VAR_{LIMIT}^{FX/UAH}),$$

де $| \cdot |$ — модуль числа.

Другий — фінальний *stop-out-ліміт* $G_FSO_{LIMIT}^{FX/UAH}$ (final limit). Він починає діяти тоді, коли абсолютний розмір від'ємного прибутку RI_τ за торговельними операціями з валютою, накопиченого за період τ , досягає рівня розрахункового значення ліміту $G_VAR_{LIMIT}^{FX/UAH}$. Тобто якщо одночасно виконуються такі умови:

$$RI_\tau < 0 \quad |RI_\tau| \geq G_VAR_{LIMIT}^{FX/UAH}, \quad (3)$$

де $| \cdot |$ — модуль числа.

У такому випадку $G_FSO_{LIMIT}^{FX/UAH} = 0$, тобто $G_VAR_{LIMIT}^{FX/UAH}$ зменшується до нуля.

Графік 3. Менеджмент валютного ризику. VaR-методологія. Динаміка волатильності курсу гривні щодо долара США та ліміту відкритої валютної позиції на торговельні операції з доларами США.

Дію *stop-out-механізму* на конкретно-прикладі розкрито на графіку 1.

Загальнобанківський ліміт імовірних збитків за торговельними операціями з валютою розподіляється на денний і овернайт (нічний) ліміти.

Розмір $G_VAR_{OIN_LIMIT}^{FXUAH}$ обчислюється за формулою:

$$G_VAR_{OIN_LIMIT}^{FXUAH} = k_{OIN} G_VAR_{LIMIT}^{FXUAH}, \quad (4)$$

де $k_{O/N}$ — коефіцієнт, який визначає частку ліміту овернайт у загальнобанківському ліміті ймовірних збитків за торговельними операціями з валютою. Значення цього коефіцієнта (від 0 до 1) має узгоджуватися з нормативними вимогами НБУ щодо розміру відкритої валютної позиції, але не може перевищувати затвердженого правлінням банку максимального значення k_{OIN}^{LIMIT} . Тобто $k_{OIN} \leq k_{OIN}^{LIMIT}$.

ОБЧИСЛЕННЯ ЗАГАЛЬНОБАНКІВСЬКИХ ЛІМІТІВ ВІДКРИТОЇ ВАЛЮТНОЇ ПОЗИЦІЇ НА ТОРГОВЕЛЬНІ ОПЕРАЦІЇ З ВАЛЮТОЮ

Загальнобанківський ліміт GPV_{LIMIT}^{FXUAH} відкритої валютної позиції на торговельні операції визначається як максимально дозволена відкрита позиція банку (нетто-позиція у гривневою еквіваленті) за всіма торговельними операціями з різноманітними валютами. Він обчислюється за формулою:

$$GPV_{LIMIT}^{FXUAH} = \frac{G_VAR_{LIMIT}^{FXUAH}}{\sqrt{T_p}} \sum_{j=1}^n \frac{\omega^j}{RMZ(r^{jUAH})}, \quad (6)$$

$$(\omega^1 + \omega^2 + \dots + \omega^n = 1),$$

де $G_VAR_{OIN_LIMIT}^{FXUAH}$ — загальнобанківський ліміт імовірних збитків за торговельними операціями з валютою;

$RMZ(r^{jUAH})$ — показник ризику j -ї валюти (коефіцієнт ринкового ризику фінансового інструменту);

T_p — період підтримки позиції (для спот-угоду $T_p = 3$);

ω^j — портфельна вага j -ї валюти у валютному портфелі банку (питома вага обсягу торговельних операцій у j -ї валюті в загальному обсязі торговельних операцій з усіма валютами);

n — число валют, із якими банк проводить торговельні операції.

Показник ризику $RMZ(r^{jUAH})$ для j -ї валюти обчислюється на основі динамічних рядів історичних спостережень за обмінним курсом $\{ER_t^j, i = 1, L\}$ j -ї валюти тривалістю L за формулою:

$$RMZ(r^{jUAH}) = \left| \hat{r}_{t+1}^j \right| + k_{K}^j STD(\varepsilon_K^j), \quad (7)$$

де \hat{r}_{t+1}^j — прогнозне значення волатильності обмінного курсу j -ї валюти за регресійною (авторегресійною або дистрибутивно-лаговою) моделлю на наступний операційний день;

$|\cdot|$ — модуль числа;

$STD(\varepsilon_K^j)$ — оцінка стандартного відхилення помилок ε_j регресійної моделі за попередніх K днів ($K \leq L$);

ε^j — незалежна нормально розподілена випадкова величина з нульовим середнім;

k_{K}^j — коефіцієнт, який відповідає обраному рівню довіри.

Поточне значення волатильності курсу j -ї валюти розраховується за формулою:

$$r_t^j = \ln \frac{ER_t^j}{ER_{t-1}^j}, \quad (8)$$

де ER_t^j, ER_{t-1}^j — поточне і попереднє значення курсу j -ї валюти.

Оцінка стандартного (середнього квадратичного) відхилення помилки прогнозу регресійної моделі за вибіркою курсових значень j -ї валюти протягом K попередніх днів обчислюється за формулою:

$$STD(\varepsilon_K^j) = \sqrt{\frac{1}{K-2} \sum_{i=1}^K (\varepsilon_i^j)^2}, \quad (9)$$

де ε_i^j — відхилення прогнозного значення волатильності курсу j -ї валюти від реального.

Вагові коефіцієнти ω^j обсягу торговельних операцій за кожною з валют можуть встановлюватися залежно від інформації про структуру запланованих казначейством на наступний операційний день торговельних операцій на міжбанківському ринку та від висновку підрозділу ризик-менеджменту щодо оптимальної структури мультивалютного торговельного портфеля.

Загальнобанківський GPV_{LIMIT}^{FXUAH} ліміт поділяється на ліміт відкритої валют-

ної позиції протягом дня $GPV_{D_LIMIT}^{FXUAH}$ і *overnight* ліміт відкритої валютної позиції $GPV_{OIN_LIMIT}^{FXUAH}$:

$$GPV_{LIMIT}^{FXUAH} = GPV_{D_LIMIT}^{FXUAH} + GPV_{OIN_LIMIT}^{FXUAH}. \quad (10)$$

У свою чергу, ліміти $GPV_{LIMIT}^{FXUAH}, GPV_{D_LIMIT}^{FXUAH}, GPV_{OIN_LIMIT}^{FXUAH}$ розподіляються на відповідні ліміти відкритої валютної позиції у розрізі всіх валют, із якими банк проводить торговельні операції:

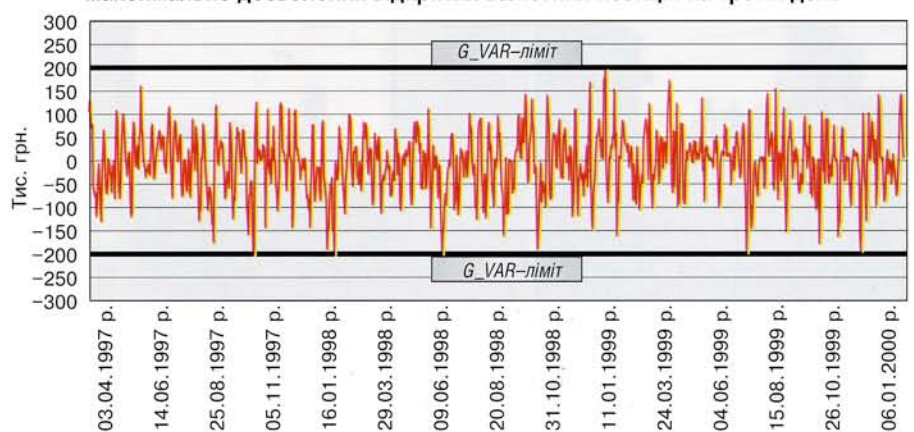
$$GPV_{LIMIT}^{FXUAH} = \sum_{j=1}^n GPV_{D_LIMIT}^{jUAH} + \sum_{j=1}^n GPV_{OIN_LIMIT}^{jUAH}, \quad (j = \overline{1, n}), \quad (11)$$

де j — номер валюти, n — кількість валют, із якими банк проводить торговельні операції.

У разі потреби уповноважені працівники казначейства протягом дня можуть оперативнo змінювати значення вагових коефіцієнтів ω^j і відповідно перераховувати всі загальнобанківські позиційні ліміти. При цьому встановлені підрозділом ризик-менеджменту на поточний операційний день значення показників ризику $RMZ(r^{jUAH})$ за кожною з валют повинні залишатися незмінними. У такому разі встановлений $G_VAR_{OIN_LIMIT}^{FXUAH}$ імовірних збитків не буде перевищено.

Динаміку курсу долара США (долар щодо гривні) на міжбанківському ринку і його волатильність (своєрідну "кардіограму" ринку), а також ліміт відкритої валютної позиції, обчислений за наведеною вище методикою, показано на графіках 2 і 3. Зазначимо, що прогнозне значення волатильності курсу *гривні щодо долара* на наступний операційний день обчислювалося за дистрибутивно-лаговою моделлю. Прогнозну модель отримано в результаті проведення багатокрокової процедури пошуку підмно-

Графік 4. Менеджмент валютного ризику. VaR-методологія. Динаміка сумарного G_VaR -ліміту та розміру фактичних збитків за торговельними операціями з доларами США, німецькими марками та російськими рублями при закритті максимально дозволених відкритих валютних позицій на третій день

жини значимих параметрів (попередніх значень волатильності курсів із різними лагами, які характеризують залежну лагами, які характеризують залежну змінну), у просторі яких є лінійна функція, котра найкраще відновлює функцію регресії. Причому нами перевірено статистичну значимість як самої моделі (критерій Фішера), так і її коефіцієнтів (t -статистики для коефіцієнтів). У процесі побудови моделі як лагові змінні використовувалися волатильності курсів *гривні щодо долара США* на міжбанківському ринку (з лагами 2 і 5; авторегресійна компонента), *гривні щодо долара США* — за курсом НБУ (з лагами 2 і 24), *гривні щодо німецької марки* (з лагами 1 і 20), *гривні щодо російського рубля* на міжбанківському ринку (з лагом 14) та *гривні щодо російського рубля* — курс НБУ (з лагом 14). Завдяки додатковій інформації та активному прогнозуванню майбутнього значення волатильності курсу суттєво (на 18.6%) зменшився рівень невизначеності (тобто ризику). Отже, на графіках 2 і 3 чітко простежується, що модель (величина відкритої валютної позиції) доволі адекватно реагує на курсові зміни, причому навіть під час валютних криз.

ОБЧИСЛЕННЯ ЗАГАЛЬНОЇ ПОТОЧНОЇ ВІДКРИТОЇ ВАЛЮТНОЇ ПОЗИЦІЇ ЗА ТОРГОВЕЛЬНИМИ ОПЕРАЦІЯМИ З ВАЛЮТОЮ

Загальна поточна відкрита валютна позиція (нетто-позиція) за торговельними операціями з валютою (у гривнево-му еквіваленті) $GPV_{UAH}^{FXUAH}(t)$, а також поточні відкриті валютні позиції за окремими валютами $PV_{UAH}^{jUAH}(t)$ не повинні перевищувати встановлених значень за-

гальнобанківських лімітів. Тобто мають виконуватися такі умови:

$$\begin{aligned} 1) & GPV_{UAH}^{FXUAH}(t) \leq GPV_{LIMIT}^{FXUAH}; \\ 2) & PV_{UAH}^{jUAH}(t) \leq GPV_{LIMIT}^{FXUAH} \quad (j = \overline{1, n}). \end{aligned} \quad (12)$$

Загальна поточна відкрита валютна позиція (у гривнево-му еквіваленті) визначається як відкрита позиція банку (нетто-позиція) за всіма поточними угодами і обчислюється за формулою:

$$GPV_{UAH}^{FXUAH}(t) = \sum_{j=1}^n PV_{UAH}^j(t),$$

де $PV_{UAH}^j(t)$ — поточна відкрита валютна позиція в j -й валюті (гривневий еквівалент).

Поточна відкрита валютна позиція в j -й валюті розраховується за формулою:

$$PV_{UAH}^j(t) = \sum_{k=1}^n \alpha_k^j \times V_k^j \times ER_k^j, \quad (13)$$

де V_k^j — обсяг k -ї угоди в j -й валюті (у базовій валюті);

ER_k^j — курс k -ї угоди в j -й валюті;

$\alpha_k^j = +1$ — у разі довгої позиції, $\alpha_k^j = -1$ — у разі короткої позиції.

Основою для розрахунку та визначення персональних лімітів на дилерів є встановлені загальнобанківські операційні ліміти на торговельні операції з валютою, а також управлінська звітність, у якій відображено результати проведених дилерами торговельних операцій.

Stop-loss механізм застосовується під час закриття (у зв'язку з несприятливою зміною валютного курсу) відкритої позиції шляхом установаження "stop-loss"-ліміту. Зазначений ліміт є персональним, тож дилер у разі досягнення гра-

ничного значення курсу (stop-loss-курсу) зобов'язаний автоматично закрити відкриту позицію і прийняти збиток.

Динаміку сумарного G_VAR -ліміту та обсягу фактичних збитків за торговельними операціями з доларами США, німецькими марками та російськими рублями за умови закриття максимального дозволених відкритих валютних позицій на третій день (процедура бек-тестінгу) відображено на графіку 4. Він наочно демонструє переваги запропонованої у статті системи ризик-менджменту торговельних операцій банку. Зокрема, із графіка випливає, що навіть у період валютної кризи серпня — вересня 1998 року за умови закриття максимально дозволених відкритої валютної позиції фактичні збитки не перевищували б встановленого КВАПом ліміту ймовірних збитків G_VAR . За тих же умов, але у разі застосування традиційного *VaR*-підходу (без активного прогнозування величини майбутніх курсових змін) обсяг фактичних збитків перевищив би встановлений ліміт ймовірних збитків G_VAR у 3—5 разів.

ВИСНОВОК

Запропонована методика встановлення та контролю операційних лімітів на торговельні операції з валютою на основі *VaR-методології з використанням активного прогнозування цінових змін та stop-out-механізму* є складовою частиною політики менеджменту валютного ризику в комерційному банку і може бути поширена на всі торговельні (акції, облігації, деривативи) та неторговельні операції, які провадить комерційний банк і на які впливають неторговельні ринкові ризики. □

Чернівецьке територіальне управління Національного банку України.

Аналіз фахівця/

Деякі аспекти формування страхових резервів у комерційних банках

У 1999–2000 роках Національний банк ретельно контролював формування страхових резервів комерційними банками в рамках здійснюваної ним політики підвищення надійності банківської системи України. НБУ запровадив методикку формування та використання резервів для відшкодування можливих втрат від дебіторської заборгованості комерційних банків (березень 1999 року) та від операцій із цінними паперами (грудень 1999 року), а також кілька разів змінював порядок формування і використання резервів для відшкодування можливих втрат від кредитних операцій.

Автор аналізує, як ці зміни вплинули на діяльність комерційних банків та коментує їх наслідки в розрізі фінансового і податкового обліку.

Олег Костюк

Аудитор відділу банківського аудиту
ЗАТ "АФ Київська аудиторська група"

КРЕДИТНІ ОПЕРАЦІЇ

з початку 1999 року Положення НБУ "Про порядок створення резервів під кредитні ризики", затверджене постановою Правління НБУ від 29 вересня 1997 року № 323 (в редакції постанови Правління НБУ від 27 березня 1998 року № 122), зі змінами та доповненнями, зазнало багатьох змін у фінансовому обліку в бік посилення вимог. Найсуттєвіші з них стосуються:

- ♦ строків формування — від формування протягом кварталу, наступного за звітним, до щомісячного формування (день у день);

- ♦ видів кредитних операцій — із травня 2000 року підлягають резервуванню суми зобов'язань із кредитування, які надані клієнтам та іншим банкам, із січня 2001 року банки зобов'язані формувати резерви під кредитні ризики за коштами на кореспондентських рахунках в інших банках, із лютого 2001 року — за простроченими на строк понад 30 днів нарахованими доходами за кредитними операціями;

- ♦ вартості забезпечення, що береться до розрахунку резерву, — на даний час уведено градацію частки вартості забезпечення залежно від виду забезпечення та класифікації кредити.

Фінансовий облік операцій із формування резервів під кредитні ризики визначено нормативними актами Національного банку, зокрема Постановою Правління НБУ "Про внесення змін і доповнень до деяких нормативних актів Національного банку України" від 16 грудня 1998 року № 520 зі змінами та доповненнями та

постановою Правління НБУ від 6 липня 2000 року № 279, якою затверджено Положення "Про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків".

Законом "Про оподаткування прибутку підприємств" від 28 грудня 1994 року № 334/94-ВР (у редакції Закону України № 283/97-ВР від 22.05.1997 р.), надалі — Закон "Про оподаткування прибутку" — чітко передбачено джерела формування страхового резерву для повного покриття ризиків неповернення основного боргу (за рахунок збільшення валових витрат). Зазначене стосується лише заборгованості за кредитами, які за методикою, запровадженою Національним банком, визнано нестандартними.

Незважаючи на спроби НБУ якомога чіткіше визначити методи оцінки фінансового стану позичальника, процес класифікації кредитного портфеля носить доволі суб'єктивний характер і в більшості випадків є одним із важелів впливу на розмір валових витрат, а отже, на розмір прибутку, який підлягає оподаткуванню.

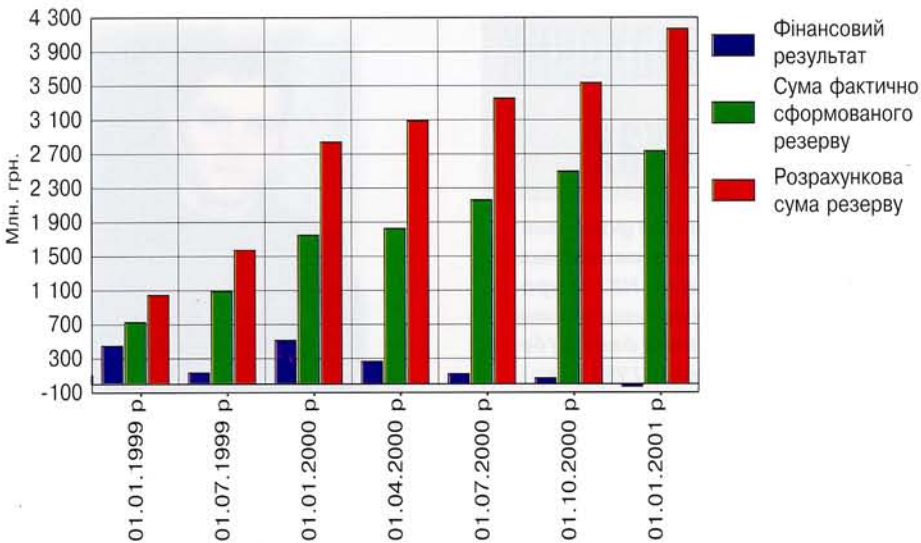
ДЕБІТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТЬ

З а час свого існування Положення "Про порядок формування резервів для відшкодування можливих втрат від дебіторської заборгованості комерційних банків", затверджене постановою Правління НБУ від 31 березня 1999 року № 157 зі змінами та доповненнями, істотно не змінилося — із квітня 2000 року підлягають резервуванню суми сумнівної

дебіторської заборгованості за операціями з банками, дебіторської заборгованості за розрахунками за цінними паперами для клієнтів та змінено строки інвентаризації заборгованості.

Проте формування резервів у податковому обліку виявилось дещо складнішим. Справа в тому, що Положенням "Про порядок формування і використання резервів для відшкодування можливих втрат від дебіторської заборгованості комерційних банків", затвердженим постановою Правління Національного банку України від 31 березня 1999 року № 157, передбачено класифікацію дебіторської заборгованості за групами ризику. Відповідно до Закону "Про оподаткування прибутку", як уже мовилося, за рахунок валових витрат формуються резерви за видами заборгованості, визнаними за методикою НБУ нестандартними. Отже, формування у податковому обліку резервів для відшкодування можливих втрат від дебіторської заборгованості повинно було здійснюватися не за рахунок валових витрат. Існуюча ситуація змінилася з появою постанови Правління НБУ "Про внесення змін до окремих нормативно-правових актів Національного банку України" від 24 жовтня 2000 року № 418, якою пункт 2.3 Положення "Про порядок формування і використання резервів для відшкодування можливих втрат від дебіторської заборгованості комерційних банків" викладено в такій редакції: "Дебіторська заборгованість, яка віднесена до II–IV груп ризику, вважається нестандартною заборгованістю".

Фінансовий результат діяльності комерційних банків та формування ними страхових резервів

Таким чином, формування резерву для відшкодування можливих втрат від дебіторської заборгованості, віднесеної до II, III та IV груп ризику, за рахунок валових витрат нині повністю відповідає нормам Закону "Про оподаткування прибутку".

ЦІННІ ПАПЕРИ

Наприкінці 1999 року постановою Правління Національного банку України введено в дію "Порядок формування резервів для відшкодування можливих збитків банків від операцій з цінними паперами". Банки було зобов'язано створити зазначений резерв у повному обсязі до 1 січня 2001 року.

Питання про формування цього резерву в податковому обліку нині актуальне для багатьох комерційних банків України, серед яких не існує єдиної позиції щодо правомірності включення даних витрат до складу валових.

З одного боку, Законом "Про оподаткування прибутку" передбачено створення страхового резерву для відшкодування можливих втрат за основним боргом не лише за кредитами, а й за всіма іншими активними операціями. З другого боку, страховий резерв створюється за видами заборгованості, визнаними за методикою НБУ нестандартними. Цією методикою передбачалося виділення чотирьох (із першої по четверту) категорій цінних паперів, але не передбачався розподіл на стандартні та нестандартні категорії. Із прийняттям постанови Правління НБУ від 13 листопада 2000 року № 446 введено поняття нестан-

дартної заборгованості за операціями із цінними паперами.

Крім того, редакцією Положення "Про порядок розрахунку резерву на відшкодування можливих збитків банків від операцій з цінними паперами та інших вкладень у статутні фонди підприємств", затвердженого постановою Правління НБУ від 30 грудня 1999 року № 629 зі змінами та доповненнями, яка діяла до 13 листопада 2000 року, було передбачено формування резерву за рахунок доходу до оподаткування, але формування резервів у податковому обліку регулюється Законом "Про оподаткування прибутку", оскільки норми закону превалюють над підзаконними актами.

Таким чином, формування страхового резерву за рахунок збільшення валових витрат банку відповідає нормам Закону "Про оподаткування прибутку" лише в частині створення резерву під операції із цінними паперами, які мають ознаки кредитних відносин або засвідчують боргові зобов'язання, тобто борговими цінними паперами, заборгованість за якими згідно з Положенням "Про порядок розрахунку резерву на відшкодування можливих збитків банків від операцій з цінними паперами та інших вкладень у статутні фонди підприємств", визнана нестандартною.

ПІДСУМОК

Отже, формування резервів для відшкодування можливих збитків від кредитних операцій, дебіторської заборгованості та операцій із цінними паперами в 2000 році спричинилося

до зниження позитивного фінансового результату діяльності банківської системи України в цілому. При цьому банки формували такі резерви лише на 60—70% від розрахункової суми. Насамперед це проблема банків із "великої сімки". Фінансовий результат діяльності банківської системи за 2000 рік становили збитки обсягом 29.6 млн. грн. У складі витрат більшості комерційних банків одна з найвагоміших часток — це відрахування у резерви. Слід зауважити, що за умови належного формування комерційними банками страхових резервів під кредитні ризики, дебіторську заборгованість та операції із цінними паперами фінансовий результат системи за 2000 рік зменшився б на 1433.2 млн. грн.

Відображення операцій із формування страхових резервів у податковому обліку залишається актуальним питанням для більшості комерційних банків. Найбільш складною і невідрегульованою є ситуація щодо формування страхових резервів під операції із цінними паперами як одним із відносно нових механізмів формування резервів. До того ж формування даного виду резервів у повному обсязі призводить до погіршення фінансових результатів діяльності багатьох банків. Деякі з них вирішили проблему шляхом реалізації цінних паперів, причому не завжди на вигідних для себе умовах. У підсумку все це змушує комерційні банки скорочувати операції із цінними паперами або й взагалі відмовлятися від них. □

Література.

1. Підсумки діяльності комерційних банків України за 9 місяців 2000 року // Вісник НБУ. — 2000. — № 12. — С. 12—17.
2. Зінченко В. Підсумки діяльності комерційних банків України за перше півріччя 2000 року // Вісник НБУ. — 2000. — № 9. — С. 2—6.
3. Зінченко В. Підсумки діяльності комерційних банків України за I квартал 2000 року // Вісник НБУ. — 2000. — № 6. — С. 8—13.
4. Зінченко В. Підсумки діяльності комерційних банків України за 1999 рік // Вісник НБУ. — 2000. — № 3. — С. 18—22.
5. Зінченко В. Про підсумки діяльності комерційних банків України за I півріччя 1999 року // Вісник НБУ. — 1999. — № 9. — С. 40—42.
6. Кіреєв О., Жабська І. Система комерційних банків України: підсумки року // Вісник НБУ. — 1999. — № 3. — С. 21—22.

Зміни і доповнення до “Офіційного списку комерційних банків України та переліку операцій, на здійснення яких комерційні банки отримали ліцензію Національного банку України”¹, внесені за період із 1 січня по 1 лютого 2001 р.

А. Зміни і доповнення до офіційного списку комерційних банків України

Назва банку	Вид товариства	Зареєстрований статутний фонд, грн.	Дата реєстрації	Реєстраційний номер	Юридична адреса
м. Київ і Київська область					
Комерційний банк “Хрещатик”	ТОВ	21 500 000	19.05.1993 р.	172	м. Київ, вул. Хрещатик, 8-а
Закрите акціонерне товариство “Альфа-Банк” (колишня назва — Акціонерний Комерційний Банк “Київський інвестиційний банк”)	ЗАТ	73 000 000	24.03.1993 р.	158	м. Київ, вул. Десятинна, 4/6
Волинська область					
Комерційний банк “Волинський торгово-інвестиційний банк”	ТОВ	11 715 000	04.01.1992 р.	80	м. Луцьк, вул. Коперника, 8
Донецька область					
Акціонерно-комерційний банк “Капітал”	ВАТ	18 100 000	31.10.1991 р.	65	м. Донецьк, вул. Артема, 110
Одеська область					
Акціонерний комерційний банк “ПОРТО-ФРАНКО”	ВАТ	9 812 510	17.10.1991 р.	39	м. Одеса, вул. Пушкінська, 10

Б. Зміни і доповнення до переліку операцій, на здійснення яких комерційні банки отримали (або втратили) ліцензію Національного банку України

Назва банку	Юридична адреса	Номер ліцензії	Дата одержання ліцензії	Операції, на здійснення яких комерційні банки отримали (або втратили) ліцензію НБУ ²
м. Київ і Київська область				
Акціонерний комерційний банк “Росток-Банк”	м. Київ, бул. І.Лепсе, 4	115	04.07.2000 р.	1,4, 5* ,7,8,9,10,11,12, 13* ,14,15,16,17,18,19,20,21,22,26,27,28,29,30; операція 5 — без права відкриття нових рахунків “Ностро”; продовжено зупинення дії ліцензії на операцію 13 до 20.04.2001 р.
Акціонерний комерційний банк “Інтерконтинентбанк”	м. Київ, вул. Воровського, 22	100	12.08.1999 р.	1,4, 8* ,9,10, 11* ,12, 15,16* , 17* , 18* ,19, 20* ,26, 29* ,30; відновлено дію ліцензії на операції 15,29 ; продовжено зупинення дії ліцензії на операції 11,17,18,20 до 20.07.2001 р.; операція 8 — без права залучення і розміщення депозитів на міжбанківському ринку; операція 16 — без права укладення агентських угод до 17.02.2001 р.
Закрите акціонерне товариство “Мікрофінансовий Банк”	м. Київ, вул. Боженка, 86	195	29.01.2001 р.	+1,+4,+8,+9,+11,+12,+13,+14,+15,+16,+19,+20,+21,+22,+27
Запорізька область				
КОМЕРЦІЙНИЙ АКЦІОНЕРНИЙ БАНК “СЛОВ’ЯНСЬКИЙ”	м. Запоріжжя, вул. Кремлівська, 8	36	26.08.1999 р.	Ліцензію на здійснення всіх банківських операцій відкликано на підставі постанови Правління НБУ від 11.01.2001 р. №9
Львівська область				
Селянський комерційний банк “Дністер”	м. Львів, вул. Переяславська, 6-а	94	18.01.2001 р.	1,3,4, 5 ,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22, +23 ,26,27,28,29,30
Одеська область				
Комерційний банк “ФЕБ”	м. Одеса, просп. Академіка Глушка, 13	143	23.06.1998 р.	1,3,4, 8* , 9* ,10,11,12, 13* ,15,16, 17* , 18* ,19, 20* ,21,22,26,29,30; операція 8 — без права залучення і розміщення депозитів на міжбанківському ринку; зупинено дію ліцензії на операції 9,13 до 04.04.2001 р.; на операції 17,18,20 — до 20.02.2001 р.
Закрите акціонерне товариство “Акціонерний комерційний банк “Одеса-Банк” (колишня назва — Комерційний банк “Одеса-банк”)	м. Одеса, просп. Адміральський, 33-а	159	07.12.2000 р.	1,2,3,4,8,9,10, 11 ,12, 13,14 ,15,16, 17* , 18* ,19, 20* , 21,22,26,27,28,29,30 ; відновлено дію ліцензії на операції 11,13,14,21,22,27,28,29 ; зупинено дію ліцензії на операції 17,18,20 — до 20.11.2001 р.
Харківська область				
“Акціонерний Східно-Український Біржовий Банк “Грант”	м. Харків, вул. Данилевського, 19	6	04.01.2001 р.	1,3,4, 5 ,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26,27,28,29,30; знято обмеження з операції 5

¹ Офіційний список комерційних банків України та перелік операцій, на здійснення яких комерційні банки отримали ліцензію Національного банку України опубліковано у “Віснику НБУ” №10, 2000 р. Дані, що змінилися, виділено червоним кольором. Назви банків подаються за орфографією статутів.

² Цифра зі знаком “+” означає номер операції, на здійснення якої банк одержав право; цифра зі знаком “*” означає номер операції, здійснення якої для даного банку певною мірою обмежене.

На замовлення “Вісника НБУ” матеріали підготувала головний економіст департаменту реєстрації та ліцензування банків НБУ Олена Сілецька.

Динаміка фінансового стану банків України за січень 2001 р.

Загальні активи

Балансовий капітал

Готівкові кошти

Зобов'язання

Кредитний портфель

Вклади фізичних осіб

Цінні папери на продаж та інвестиції

Фінансовий результат діяльності комерційних банків

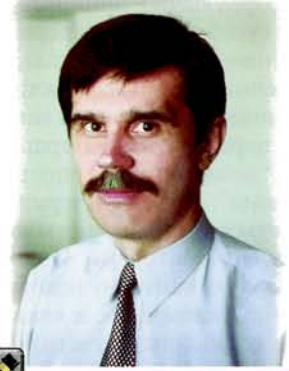
На замовлення "Вісника НБУ" матеріал підготовлено управління економічного аналізу та звітності департаменту пруденційного нагляду НБУ.

Поради практиків /

Юрій Лисенков

Начальник управління операцій на фондовому ринку Ощадбанку України.
Кандидат економічних наук

Олександр Коваль

Заступник начальника управління операцій на фондовому ринку Ощадбанку України

З уведенням у дію Положення "Про порядок розрахунку резерву на відшкодування можливих збитків банків від операцій з цінними паперами" перед банками постала проблема оптимізації розміру цього резерву.

В організаційно-методичному плані її вирішення потребує послідовного розв'язання двох задач:

- ◆ визначення процедурних особливостей, які можуть використовувати банки для оптимізації розміру резерву;
- ◆ проведення варіантного аналізу.

Оптимізація розміру резерву на відшкодування можливих збитків від операцій із цінними паперами

ВИЗНАЧЕННЯ ПРОЦЕДУРНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ

Аналізуючи Положення "Про порядок розрахунку резерву на відшкодування можливих збитків банків від операцій з цінними паперами", затверджене постановою Правління Національного банку України 30.12.1999 р. № 629 зі змінами (надалі — Положення), доходимо висновку, що існує чотири процедурні особливості, які дають змогу вирішити задачу оптимізації розміру резерву, а саме:

1. Компенсаційний характер взаємовпливу вартісних характеристик цінного папера та портфеля банку на інвестиції, що впливає з Положення: "спеціальний резерв під цінні папери в портфелі банку формується у разі зниження ринкової вартості групи цінних паперів (для цінних паперів на інвестиції — всього портфеля цінних паперів) нижче рівня балансової вартості цієї групи (портфеля) цінних паперів" (пункт 4.3).

2. Строковий характер резервування цінного папера у портфелі банку на інвестиції до настання планової або позапланової переоцінки.

Згідно з пунктом 4.5 Положення в разі, коли група цінних паперів зараховується у портфель банку на інвестиції, резерв нараховується за станом на 1 січня наступного за звітним періоду (тобто на момент планової переоцінки).

До настання цього моменту група цінних паперів резервуванню не підлягає.

Якщо на період між зарахуванням групи цінних паперів у портфель на інвестиції та настанням планової переоцінки припадає позапланова переоцінка, зазначена група підлягає резервуванню на загальних засадах. Незважаючи на те, що ця норма в Положенні прямо не зафіксована, вона логічно випливає з нього.

3. Розбіжність строків планової переоцінки портфелів банку на продаж і на інвестиції, що впливає з таких норм Положення:

- ◆ переоцінка портфеля цінних паперів на продаж здійснюється щомісячно (пункт 4.10);
- ◆ планова переоцінка портфеля цінних паперів на інвестиції проводиться раз на рік (пункт 4.11).

4. Можливість проведення позапланової переоцінки портфеля цінних паперів на інвестиції.

Позапланова переоцінка портфеля банку на інвестиції здійснюється в разі переведення або продажу груп цінних паперів внаслідок деяких ситуацій.

У трактуванні перших трьох процедурних особливостей не виникає значних складнощів, але остання особливість потребує окремого висвітлення. Ретельно проаналізувавши вимоги, висунуті у Положенні, доходимо висновку, що Національний банк України

особливо прискіпливо ставиться до фактів переведення груп цінних паперів із портфеля на інвестиції до портфеля на продаж або до фактів продажу груп цінних паперів безпосередньо з портфеля на інвестиції. Це пояснюється тим, що методика обліку інвестиційного портфеля менш жорстка, і в банку може виникнути спокуса приховувати в цьому портфелі збиткові цінні папери, уникаючи відповідного резервування.

Особливість методики обліку цінних паперів у портфелі на інвестиції полягає в тому, що його переоцінка здійснюється:

- ◆ раз на рік, тоді як портфеля на продаж — щомісяця, тобто у 12 разів частіше;

- ◆ на портфельній основі, тоді як паперів на продаж — на індивідуальній. Це означає, що у портфелі на інвестиції збитки від знецінення одного папера можуть перекриватися доходом від збільшення вартості іншого, що зрештою зменшує суму необхідного резерву.

Загальний висновок: якщо комерційним банкам дозволити вільно продавати цінні папери з портфеля на інвестиції, то вони продаватимуть лише ті, вартість яких підвищилася. Врешті-решт це призведе до того, що невдовзі портфель на інвестиції складатиметься виключно з "поганих" паперів (за якими до того ж не сформовано резерви), а

його балансова вартість усе більше завищуватиметься порівняно з ринковою.

Не забороняючи в принципі переведення чи продаж цінних паперів із портфеля на інвестиції, Національний банк у Положенні поділяє всі можливі ситуації із цінними паперами на непередбачувані й передбачувані. Перші умовно назвемо “дозволеними”, другі — “недозволеними”. (Зазначені терміни використовуються у методичних матеріалах, підготовлених авторами Положення. Попри певну семантичну некоректність цих термінів, автори все ж вважають за можливе їх використовувати). Продаж чи переведення цінних паперів із портфеля на інвестиції внаслідок “дозволених” ситуацій не призводить до якихось негативних наслідків для банку, тобто позапланова переоцінка портфеля не здійснюється. Навпаки, продаж чи переведення цінних паперів із портфеля на інвестиції внаслідок “недозволених” ситуацій тягне за собою покарання у вигляді позапланової переоцінки всього портфеля на інвестиції.

Розглянемо кожну із ситуацій детальніше.

“ДОЗВОЛЕНІ” СИТУАЦІЇ

Національний банк України вважає дозволеними для переведення чи продажу цінних паперів із портфеля на інвестиції такі ситуації.

Перша ситуація. Наявність фактів значних змін стану кредитоспроможності (погіршення або поліпшення) емітента, що підтверджується певними документами.

Практична інтерпретація першої ситуації ґрунтується на трактуванні “значних змін кредитоспроможності”. Чинне законодавство містить три визначення терміна “кредитоспроможність”, які не суперечать одне одному. Тому автори вважають, що при його аналізі доцільно виходити з найбільш повного визначення, яке подано в Інструкції “Про порядок регулювання та аналіз діяльності комерційних банків”, затвердженій постановою Правління НБУ № 141 від 14.04.1998 р., а саме: “Кредитоспроможність — наявність передумов для отримання кредиту і здатність повернути його. Кредитоспроможність позичальника визначається показниками, які характеризують його (структуровано нами — авт.):

- ◆ поточне фінансове становище;
- ◆ акуратність при розрахунках за раніше отриманими кредитами;
- ◆ спроможність у разі необхідності мобілізувати кошти з різних джерел;
- ◆ забезпечення оперативних конверсій активів у ліквідні кошти”.

Оскільки зміну стану кредитоспроможності слід підтверджувати документально, при трактуванні першої ситуації

доцільно виходити з оцінки змін точного фінансового стану емітента.

Додаток 1 до Положення містить методику визначення класу емітента та оцінки його фінансового стану. Автори вважають, що перехід з одного класу до іншого може вважатися ознакою значної зміни фінансового стану емітента. Документами, які підтверджують факт значних змін кредитоспроможності, у цьому разі слід вважати періодичні звіти емітента й публікації регулярної та особливої інформації у друкованих засобах масової інформації, яка надається відповідно до вимог Положення “Про надання регулярної інформації відкритими акціонерними товариствами та підприємствами — емітентами облігацій”, затвердженого рішенням ДКЦПФР від 17.01.2000 р. № 3, та Положення “Про надання особливої інформації відкритими акціонерними товариствами та підприємствами — емітентами облігацій”, затвердженого рішенням ДКЦПФР від 10.02.2000 р. № 5.

Друга ситуація. Реорганізація банку (шляхом злиття, приєднання, поділу, виділення).

Безумовно, будь-яка реорганізація веде до зміни всіх аспектів діяльності господарського товариства, а отже, потребує значних змін в організації менеджменту, маркетингу, у бухгалтерському обліку, обслуговуванні клієнтів, фінансовому контролі та механізмі використання прав власника цінних паперів, у тому числі — перегляду інвестиційної політики. Цілком слушно до переліку не внесено реорганізацію шляхом перетворення, оскільки чинною нормативною базою не диференційовано банки за організаційно-правовою формою.

Третя ситуація. Застосування або зміна вимог нормативних актів щодо заборони чи обмеження максимальної суми інвестицій банків у певні види цінних паперів.

Четверта ситуація. Погіршення нормативів платоспроможності, достатності капіталу, ліквідності, інвестування, пов’язане з операціями із цінними паперами, у зв’язку зі змінами нормативних вимог Національного банку України, що викликає потребу в скороченні суми активів банку.

Наявність цінних паперів у портфелях банку на продаж і на інвестиції згідно з Інструкцією “Про порядок регулювання та аналіз діяльності комерційних банків”, затвердженою постановою Правління Національного банку України від 14.04.1998 р. № 141, безпосередньо впливає на нормативи:

- ◆ капіталу комерційного банку (Н1);
- ◆ платоспроможності (Н3) ($H3_{\min} \geq 8\%$);

- ◆ достатності капіталу (Н4) ($H4_{\min} \geq 4\%$);
- ◆ загальної ліквідності (Н6) ($H6_{\min} \geq 100\%$);

- ◆ співвідношення високоліквідних активів і робочих активів банку (Н7) ($H7_{\min} \geq 20\%$);

- ◆ інвестування (Н14) ($H14_{\max} \leq 50\%$).

Перевищення щодо нормативів Н3, Н4, Н6, Н7 максимального, а щодо нормативу Н14 мінімального рівня вимог Національного банку України загрожує банку штрафними санкціями, тобто обумовлює необхідність продажу частки цінних паперів — як мінімум у розмірі, необхідному для досягнення граничного рівня нормативу.

Норматив Н1 не має граничного значення, але він не може бути знижений упродовж наступного періоду, за винятком випадків, які не залежать від банків. При зменшенні суми капіталу більш як на 10% порівняно з попереднім періодом Національний банк повинен розглянути питання про відкликання ліцензій на здійснення всіх або деяких операцій, які є неприбутковими або збитковими для банку, що також обумовлює необхідність продажу цінних паперів.

Четверту ситуацію (погіршення нормативів) доцільно доповнити нормативами Н1 та Н7. Тобто логічно є теза, що перелік нормативів, погіршення яких викликає потребу в скороченні суми активів банку, повинен містити всі нормативи, на які прямо впливає наявність цінних паперів у портфелі банку.

П’ята ситуація. Зміна інвестиційної політики банку.

Під інвестиційною політикою, спрямованою на досягнення цілей, передбачених у Положенні, на думку авторів, слід розуміти сукупність обмежень, яких банк повинен дотримуватися при здійсненні фінансових інвестицій. Ними згідно із чинним законодавством є “господарські операції, які передбачають придбання корпоративних прав, цінних паперів, деривативів та інших фінансових інструментів” (пункт 1.28.2 статті 1 Закону України “Про оподаткування прибутку підприємств”).

Перелік таких обмежень доцільно закріпити у внутрішніх нормативних документах банку, наприклад, у “Меморандумі інвестиційної політики”. Аналіз практики інвестиційної діяльності банків дав змогу сформулювати такі основні обмеження:

- ◆ верхня і нижня межі частки інвестицій у цінні папери в загальному обсязі активних операцій банку;

- ◆ співвідношення прямих і портфельних інвестицій у загальному обсязі інвестицій;

- ◆ низка обмежень, пов’язаних із організаційно-правовою формою товари-

ства (наприклад, заборона вкладень у статутні фонди повних та командитних товариств або товариств із додатковою відповідальністю залежно від обсягу такої відповідальності);

- ♦ низка обмежень, пов'язаних із функціональним статусом товариства (наприклад, повна заборона або граничний рівень інвестицій у цінні папери інвестиційних фондів, страхових компаній, банків, торговців цінними паперами тощо);

- ♦ загальна частка інвестицій, які відповідно до 25-го стандарту МСБО відносяться до "торговельних", тобто до таких, що не є дохідними, але сприяють діловій активності банку (наприклад, інвестиції в інститути, які входять в інфраструктуру фондового ринку тощо);

- ♦ обмеження щодо участі банку в об'єднаннях (асоціаціях, консорціумах, концертах, корпораціях);

- ♦ загальний максимально допустимий рівень ризику інвестицій (співвідношення державних, муніципальних і цінних паперів, емітованих суб'єктами господарювання, максимальний розмір інвестицій у цінні папери одного емітента);

- ♦ мінімально допустимий рівень очікуваної дохідності інвестицій (у розрізі галузей);

- ♦ верхня і нижня межі загального рівня ліквідності у розрізі обсягу й часу (окремо для портфелів банку на інвестиції та на продаж).

Другу (реорганізація банку) та п'яту (зміна інвестиційної політики) ситуації можна вважати "дозволеними" лише тоді, коли вони розглядаються у контексті операцій із цінними паперами, які знаходяться у портфелі банку тривалий час (скажімо, не менше року). Цю точку зору можна мотивувати тим, що реорганізація банку та зміна інвестиційної політики є процесами, які готують і здійснюють упродовж тривалого часу (не менше року). Відтак продаж цінних паперів із портфеля на інвестиції, коли вони знаходяться там менше року, цілком логічно можна віднести до "недозволених" ситуацій.

Очевидно, не всі зазначені ситуації банк може передбачити заздалегідь. Тому аналіз наведених "дозволених" ситуацій обумовлює необхідність деякого коригування їх статусу, а відтак і внесення відповідних змін до Положення.

"НЕДОЗВОЛЕНІ" СИТУАЦІЇ

Положення містить також перелік ситуацій, які не можуть бути підставою для переведення цінного папера із портфеля на інвестиції до портфеля на продаж. На відміну від "дозволених", усі ситуації з переліку "недозволених" є передбачуваними заздалегідь за умови до-

статньо високого рівня менеджменту банку. Назвемо ці ситуації.

Перша ситуація. Зміна рівня ринкових процентних ставок.

Захистити дохід банку від неочікуваних змін ринкових процентних ставок — головна мета управління активами та пасивами банку. Ефективне управління ними полягає в тому, щоб забезпечити точну відповідність інвестиційної політики банку його очікуванням відносно майбутніх змін процентної ставки. Вважається, що збитки, пов'язані зі зміною ринкової ситуації, є нічим іншим, як наслідком низької кваліфікації менеджменту банку.

Саме тому факт продажу цінних паперів із портфеля банку на інвестиції при зміні рівня ринкових ставок кваліфікується у Положенні як "недозволена" ситуація.

Друга ситуація. Зміна рівня ліквідності банківської установи (наприклад, вплив депозитів, збільшення попиту на кредитному ринку, скорочення суми високоліквідних активів тощо).

Підтримання рівня ліквідності — одне з найскладніших завдань менеджменту банків. Управління ліквідністю доцільно розглядати як важливу частину алгоритму управління загальним фінансовим станом банку. Аналіз досвіду роботи банківських і кредитних установ дає підставу стверджувати, що ліквідність банку є достатньою, якщо він спроможний:

1. Своєчасно виконати свої зобов'язання (погасити депозити, надати обіцяні кредити, своєчасно здійснити точні платежі);

2. Мати достатню кількість коштів або ліквідних активів (тобто не покладатися на нові або поновлювані депозити);

3. Мати адекватний "профіль" потоку грошових коштів від активів, що погашаються (тобто забезпечити відповідність між отриманням коштів від погашення активів і платежами за депозитами та іншими власними зобов'язаннями. При цьому слід пам'ятати, що позичальники (емітенти) не завжди можуть провести погашення своєчасно);

4. Диверсифікувати депозитну базу як за строками, так і за контрагентами.

Для досягнення цих цілей банки повинні мати власну стратегію, якою передбачається виконання очікуваних та непередбачених вимог. Практика виконання українськими банками своїх зобов'язань свідчить, що більшість із них досягає цього шляхом управління активами, тоді як світова практика довели перевагу управління пасивами або комбінованого підходу: управління активами та пасивами.

Зважаючи на це, продаж цінного папера з портфеля на інвестиції при зміні рівня ліквідності не може вважатися наслідком дії непередбачуваних обставин, і тому вважається недозволеним.

Третя ситуація. Зміна наявності та рівня дохідності альтернативних інвестиційних проектів.

Чинне законодавство не містить визначення терміну "інвестиційний проект". Враховуючи усталену термінологію, автори вважають, що для цілей резервування під цим терміном доцільно розуміти довгострокові (понад 1 рік) фінансові вкладення. З огляду на це третя ситуація тісно пов'язана з першою (зміна рівня ринкових процентних ставок). Різниця полягає лиш у термінах зміни дохідності інвестиційних проектів та ринкових процентних ставок.

Четверта ситуація. Зміни строків і джерел фінансування активних операцій.

Четверта ситуація, як і друга (зміна рівня ліквідності), свідчить здебільшого про нестачу вільного ресурсу. Різниця полягає лише в напрямках використання грошових коштів: якщо у другій ситуації вони використовуються на розрахунки за власними зобов'язаннями, то в четвертій — на здійснення активних операцій на ринку.

П'ята ситуація. Зміна рівня валютного ризику.

Для цілей резервування під валютним ризиком слід розуміти необхідність резервування цінного папера, номінованого в іноземній валюті, у період між його придбанням та продажем унаслідок несприятливих змін валютних курсів.

Питання формування резервів під цінні папери, номіновані в іноземній валюті, ще потребує нормативного врегулювання. На сьогодні п'ята ситуація (зміна рівня валютного ризику) має суто теоретичний характер, оскільки на українському фондовому ринку обертаються майже виключно боргові цінні папери, номіновані в іноземній валюті, а їх питома вага у портфелях банків порівняно невелика.

Те, що розглянуті вище ситуації є "недозволеними", не означає, що Національний банк України забороняє комерційному банку переводити чи продавати папір із портфеля на інвестиції, — йдеться лише про необхідність проведення в такому разі позапланової переоцінки портфеля на інвестиції. Інакше кажучи, перш ніж банк (навмисно чи ненавмисно) вдається до недостовірної класифікації цінних паперів із портфеля на інвестиції, що виявляється через продаж певної його частини (або через примусове переведення такої ча-

стини у портфель на продаж), слід спочатку з'ясувати, чи справді решта інвестиційного портфеля складається із паперів, які банк хоче й може утримувати до настання строку погашення.

ВАРІАНТНИЙ АНАЛІЗ

Аналіз Положення дає змогу виділити шість параметрів, за якими оцінюється стан портфеля банку для цілей формування резерву, а саме:

1) ринкова вартість портфеля (R) — розрахункова ринкова вартість портфеля банку на інвестиції на момент проведення переоцінки;

2) балансова вартість портфеля (B) — балансова вартість наявного портфеля банку на інвестиції на момент проведення переоцінки;

3) ринкова вартість групи (G) — розрахункова невідкоригована ринкова вартість групи цінних паперів на момент проведення переоцінки;

4) балансова вартість групи (H) — балансова вартість групи цінних паперів на момент проведення переоцінки;

5) термін знаходження групи у портфелі (T);

6) кількість звітних періодів, які припадають на термін знаходження групи у портфелі (K).

Рішення про віднесення групи цінних паперів до портфеля банку ґрунтується на можливості мінімізації суми відвернень грошових коштів банку на потребу резервування. Приймаючи рішення щодо частки цінного папера, виходитимемо із припущення, що протягом поточного року ступінь активності ринку та клас емітента залишаються незмінними. Алгоритм оптимізації розміру резерву від знецінення цінного папера подано на схемі.

При віднесенні групи цінних паперів до портфеля банку виділимо такі варіанти.

Варіант 1. Ринкова вартість портфеля перевищує балансову. Ринкова вартість групи перевищує балансову.

Перевищення розрахункової вартості портфеля цінних паперів його балансової вартості свідчить про високу "якість" портфеля на інвестиції. У цьому разі віднесення до нього групи цінних паперів, ринкова вартість яких перевищує балансову, не веде до зміни розміру резерву за портфелем у цілому (точніше кажучи, взагалі немає потреби формувати резерв).

З іншого боку, зарахування групи цінних паперів до портфеля на продаж також не потребуватиме резервування, оскільки ринкова вартість групи цінних паперів перевищує балансову.

Планова або позапланова переоцінка

портфеля на інвестиції теж ніяк не вплине на розмір резерву.

Висновок: з огляду на розмір резерву в першому варіанті групу цінних паперів можна віднести як до портфеля на продаж, так і до портфеля на інвестиції.

Варіант 2. Ринкова вартість портфеля перевищує балансову. Ринкова вартість групи нижча від балансової.

Той факт, що ринкова вартість групи цінних паперів нижча від балансової, свідчить про необхідність формування резерву по групі як у портфелі на інвестиції, так і в портфелі на продаж в однаковому обсязі. Проте віднесення групи до портфеля на інвестиції дає змогу частково або повністю не формувати резерв, починаючи з дати планової або позапланової переоцінки портфеля, оскільки позитивна різниця між його ринковою та балансовою вартостями дасть змогу повністю або частково "сховати" (перекрити) негативну різницю між ринковою і балансовою вартостями групи.

При віднесенні групи цінних паперів до портфеля на продаж резерв необхідно буде формувати протягом усього терміну її знаходження у портфелі.

Висновок: з огляду на розмір резерву в другому варіанті групу цінних паперів доцільно віднести до портфеля на інвестиції.

Варіант 3. Ринкова вартість портфеля менша від балансової. Ринкова вартість групи перевищує балансову.

Перевищення балансової вартості портфеля на інвестиції над ринковою свідчить про його низьку "якість". Априорі припустимо, що за портфелем на інвестиції сформовано резерв, розмір якого залежить від співвідношення ринкової та балансової вартостей портфеля на останню дату переоцінки.

У цьому варіанті віднесення групи цінних паперів до портфеля на продаж не приводить до необхідності формувати резерв (ринкова вартість групи перевищує балансову). Однак віднесення групи цінних паперів до портфеля на інвестиції дасть змогу після планової або позапланової переоцінки зменшити загальний розмір резерву за портфелем на інвестиції, оскільки позитивна різниця між

ринковою та балансовою вартостями групи частково або повністю перекриє негативну різницю між ринковою та балансовою вартостями портфеля.

Висновок: з огляду на розмір резерву, в третьому варіанті групу цінних паперів доцільно віднести до портфеля на інвестиції.

Варіант 4. Ринкова вартість портфеля нижча від балансової. Ринкова вартість групи нижча від балансової.

У цьому разі резерви необхідно формувати в обох випадках: як при віднесенні групи до портфеля на продаж, так і до портфеля на інвестиції. Різниця полягає лише у сумі грошових коштів, які будуть відвернуті на потребу резервування.

При такому співвідношенні балансових і ринкових вартостей портфеля та групи цінних паперів рішення про віднесення групи до портфеля необхідно приймати з урахуванням додаткових параметрів, а саме: терміну знаходження групи у портфелі, кількості звітних періодів, які припадають на цей термін, і можливості (доцільності) проведення позапланової переоцінки портфеля на інвестиції.

Ситуації з віднесення групи цінних паперів до портфеля банку висвітлено в таблиці.

Ситуація 4.1. Група знаходиться у портфелі банку менше року впродовж одного звітного періоду (календарного року ($T < 12$)), скажімо, з лютого по грудень. У цьому разі її віднесення до портфеля на продаж призведе до необхідності формувати резерв, тоді як віднесення до портфеля на інвестиції — ні. Отже, для мінімізації розміру резерву групу доцільно віднести до портфеля на інвестиції.

Ситуація 4.2. Група знаходиться у портфелі банку менше року ($T < 12$), але впродовж двох звітних періодів (наприклад, із вересня по травень). У момент її виходу з портфеля позапланова переоцінка не проводиться. У цьому разі віднесення групи до портфеля на продаж призведе до необхідності формувати резерв упродовж усього строку перебування групи в портфелі, тобто з вересня по травень. При віднесенні групи до портфеля на інвестиції необхідно

Ситуації з віднесення групи цінних паперів до портфеля банку				
Ситуація	Термін знаходження групи у портфелі, місяців	Кількість звітних періодів	Можливість (доцільність) позапланової переоцінки	До якого портфеля відноситься
4.1	< 12	1	Не має значення	На інвестиції
4.2	< 12	2	Не проводиться	На продаж
4.3	< 12	2	Проводиться	На інвестиції
4.4	> 12	2	Не має значення	На інвестиції

В усіх розглянутих ситуаціях термін знаходження групи у портфелі не перевищує 24 місяців.

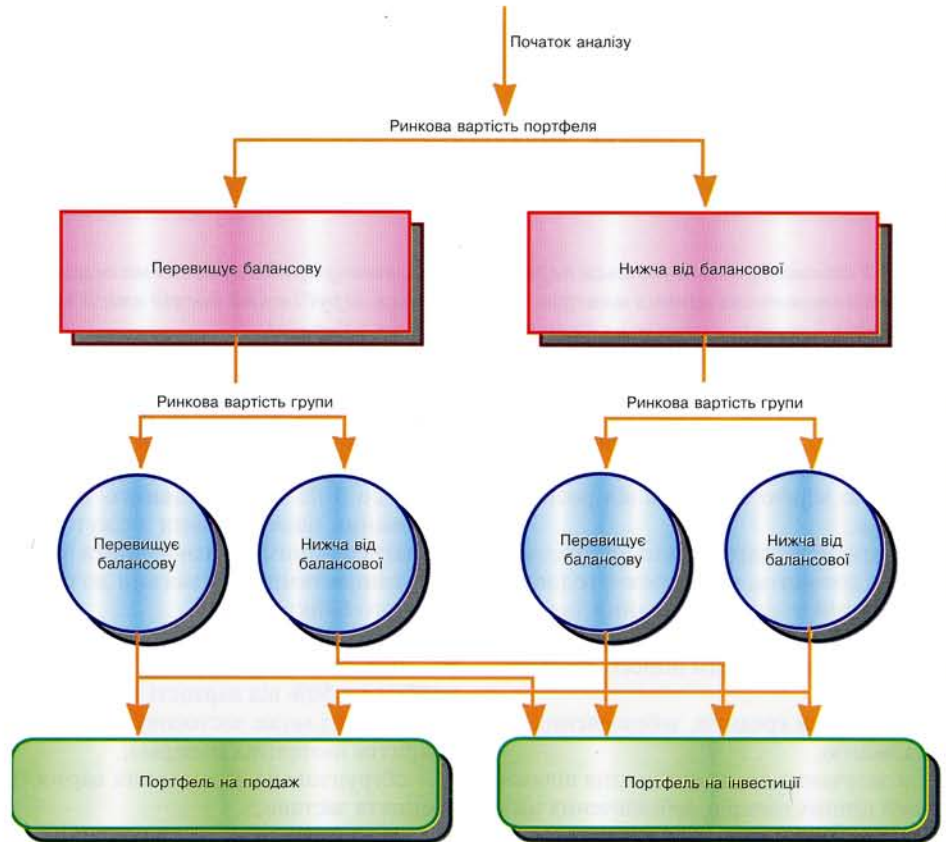
формувати резерв упродовж усього календарного року (другого звітного періоду). Тому для мінімізації розміру резерву групу доцільно віднести до портфеля на продаж.

Окремо зазначимо, що в ситуації 4.2 при $T = 12$ групу можна віднести як до портфеля на продаж, так і до портфеля на інвестиції. Резервування в обох випадках здійснюється протягом 12 місяців.

Ситуація 4.3. Група цінних паперів, як і в попередній ситуації, знаходиться у портфелі банку менше року ($T < 12$), але впродовж двох звітних періодів (наприклад, із вересня по травень). У момент виходу групи з портфеля проводиться позапланова переоцінка. У цьому разі її віднесення до портфеля на продаж призведе до необхідності формувати резерв упродовж усього строку перебування групи у портфелі, тобто з вересня по травень. При віднесенні групи до портфеля на інвестиції резерв необхідно формувати у період із січня по травень. Отож для мінімізації розміру резерву групу доцільно віднести до портфеля на інвестиції.

Ситуація 4.4. Група знаходиться у портфелі банку понад рік ($T > 12$). Априорі кількість звітних періодів дорівнює двом. Якщо група обліковується у портфелі на продаж, резерв під неї повинен бути сформований упродовж усього терміну, тобто більш як за 12 місяців. Якщо група обліковується у портфелі на інвестиції, резерв під неї повинен бути сформований упродовж 12 місяців (а в разі позапланової переоцінки — у ко-

Алгоритм оптимізації розміру резерву на випадок знецінення цінного папера

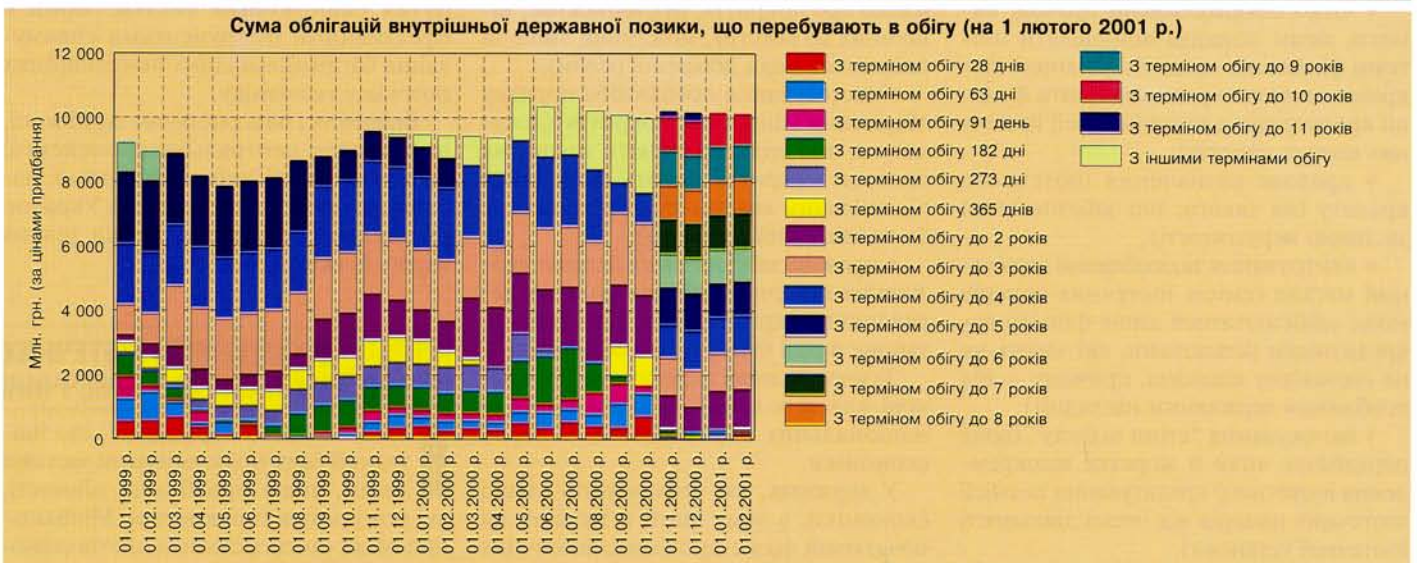

ротший строк). Тому для мінімізації розміру резерву групу доцільно віднести до портфеля на інвестиції.

Висновок. Зважаючи на розмір резерву, при всіх ситуаціях у четвертому

варіанті процедуру прийняття рішення про віднесення групи цінного папера слід розглядати з урахуванням додаткових параметрів.

Ринок державних цінних паперів України у січні 2001 р.¹

¹ Аукціони із розміщення облігацій внутрішньої державної позики в січні 2001 р. не проводилися.

На замовлення "Вісника НБУ" матеріали підготовлено працівниками департаменту монетарної політики Національного банку України.

Іпотека/

Емісія іпотечних цінних паперів як засіб рефінансування

У статті розглядаються передумови розвитку кредитування на основі емісії іпотечних цінних паперів. Аналізується зарубіжний досвід емісії закладних листів з огляду на його застосування в Україні.

Ринок середньо- та довгострокового капіталу в Україні знаходиться у зародковому стані. Його майбутнє значною мірою залежить від розвитку іпотеки.

Практика зарубіжних іпотечних банків доводить, що однією з головних їх функцій є рефінансування шляхом емісії іпотечних цінних паперів. Таке рефінансування, крім іншого, передбачає:

- ♦ надання кредитів, забезпечених нерухомістю;
- ♦ залучення для цього коштів шляхом емісії цінних паперів, забезпечених цією нерухомістю.

Отже, одна й та ж нерухомість (як форма забезпечення) дає змогу зменшити кредитні ризики і водночас (у випадку емісії цінних паперів, забезпечених нею ж) є засобом залучення у розпорядження банку нових джерел іпотечного кредитування.

Досвід країн Центральної Європи свідчить, що існують певні передумови успішного розвитку кредитування на базі емісії іпотечних цінних паперів, а саме:

- ♦ чітко сформульовані правові вимоги, яким повинні відповідати іпотечні фінансово-кредитні установи (зокрема, необхідно регламентувати функції кредитування шляхом емісії іпотечних цінних паперів);
- ♦ правове визначення іпотечного кредиту (як такого, що забезпечений заставою нерухомості);
- ♦ ліцензування та особливий державний нагляд (емісія іпотечних паперів може здійснюватися лише фінансово-кредитними установами, які мають на це відповідну ліцензію, причому — під особливим державним наглядом);
- ♦ застосування "стіни захисту" (вона передбачає чітке й жорстке відокремлення іпотечного кредитування та емісії іпотечних паперів від іншої діяльності іпотечної установи);
- ♦ застосування принципу покриття (емітовані іпотечні папери мають по-

криватися достатньою за вартістю заставленою нерухомістю, яка відповідає терміну застави; до певних меж, наприклад, до 10% від загального обсягу емітованих паперів, вони можуть покриватися іншими, визначеними законом, цінностями — вимогами до центрального банку тощо);

- ♦ застосування меж покриття (лише 60—70%, а в Україні, можливо, ще найбільше 50% від вартості заставленої нерухомості може застосовуватися для покриття іпотечних паперів);

- ♦ обґрунтоване визначення вартості предмета застави;

- ♦ запровадження інституту довірених осіб (довірену особу, призначену органом банківського нагляду, як свого представника повинна мати кожна іпотечна установа; довірена особа інформує орган банківського нагляду про діяльність іпотечної установи);

- ♦ застосування реєстру покриття (дані про всі активи, які є покриттям іпотечних цінних паперів, слід заносити до особливого реєстру; орган банківського нагляду повинен регулярно отримувати засвідчену довіреною особою інформацію про покриття; рух цінностей, занесених до реєстру, можливий лише за письмової згоди довіреної особи);

- ♦ застосування особливого порядку зберігання цінностей покриття (документи, які підтверджують право на цінності покриття, мають зберігатися під спільним контролем довіреної особи та іпотечної установи);

- ♦ правове забезпечення переваг держателів іпотечних цінних паперів перед іншими кредиторами іпотечної установи в разі банкрутства останньої.

Зазначені вище передумови обов'язкові для всіх країн, незалежно від їх національних особливостей та стану економіки.

У державах, які реформують власні економіки, в тому числі в Україні, на початковій фазі становлення іпотечних відносин слід особливу увагу приділити ще й таким аспектам:

Степан Кручок

*Завідувач кафедри банківської справи
Національного аграрного університету.
Кандидат економічних наук, доцент*

- ♦ регулюванню меж позичок, обґрунтованій і об'єктивній оцінці нерухомості, обмеженню сфери діяльності іпотечних установ малоризиковими операціями та запровадженню особливого контролю за такими установами;

- ♦ необтяженості іпотечних установ проблемними боргами попереднього періоду;

- ♦ правому забезпеченню гарантій, наданих держателям іпотечних цінних паперів;

- ♦ номінації іпотечних цінних паперів у доларах США або євро (що сприяло б припливу іноземних інвестицій, а до того ж убезпечило б держателів іпотечних цінних паперів від ризику девальвації національної валюти);

- ♦ запровадженню правових стандартів, які виправдали себе в країнах ЄС (що також сприяло б фінансовим потокам із-за кордону).

Іпотечні цінні папери — постійна складова фондових ринків високорозвинутих економічних систем. Вони є ефективними інструментами спрямування багатомільярдних інвестиційних потоків у економіку.

Вивчення і використання зарубіжної, насамперед центральноєвропейської практики емісії іпотечних цінних паперів може бути корисним для України. Розглянемо детальніше досвід деяких європейських країн.

ДОСВІД ЕМІСІЇ ІПОТЕЧНИХ ЦІННИХ ПАПЕРІВ У НІМЕЧЧИНІ

Німецьке право передбачає, що іпотечний банк може емітувати заставні листи, лише придбавши цінності, які можуть бути їх покриттям. Мінімальний обсяг емісії заставних листів становить 10 млн. марок. Емісія заставних листів здійснюється у вигляді:

♦ реальної (в документарній формі), виготовленої друкарським способом іпотечної облігації — заставного листа;

♦ сертифіката на емісію заставних листів у великих обсягах, які розміщуються у банку-депозитарії (так звані “глобальні заставні свідоцтва”).

Заставні листи в документарній формі виготовляються спеціалізованими друкарнями особливим способом на захищеному від підробки папері. За якістю друку стежать представники відповідної біржової служби та експерти німецького Федерального банку.

Згідно із § 8 закону про іпотечні банки заставний лист повинен містити такі звані умови емісії — інформаційні дані про правові відносини між іпотечним банком і держателем закладного листа.

В ньому, зокрема, зазначаються:

♦ номінальна вартість заставного листа (емітуються листи номінальною вартістю 100, 200, 500, 1000, 5000 і 10000 марок);

♦ ставка, за якою банк зобов’язується сплачувати річні проценти, час і місце їх сплати;

♦ час і місце погашення заставного листа;

♦ назва іпотечного банку, який є боржником держателя заставного листа;

♦ положення про умови припинення дії угоди (дострокового погашення заставного листа);

♦ назва органу, який дозволив випуск заставних листів, і дата надання дозволу;

♦ дата надання заставного листа;

♦ його ідентифікаційний номер;

♦ підтвердження призначеною державою довіреною особою (опікуном іпотечного банку) того, що заставний лист має передбачене законом покриття, про що іпотечним банком зроблено запис в іпотечному реєстрі (реєстрі покриття).

Заставні листи оформляються на пред’явника. Проте можуть бути й іменні, тобто оформлені на конкретну особу. В останні роки у Німеччині приблизно 75% заставних листів, що перебувають в обігу, оформлено на пред’явника, 25% — іменні.

Особі, яка розмістила свій капітал у банку, видається заставний лист і купонний лист процентних ставок. Останній укладається з річних процентних купонів, кількість яких відповідає терміну дії заставного листа. Щоб отримати річну суму процентів, вкладник пред’являє банку один процентний купон, а банк погашає його.

З метою спрощення і раціоналізації операцій з іпотечними цінними паперами в Німеччині здебільшого проводяться так звані “безштучні” емісії, після

проведення яких заставні листи не видаються. Натомість іпотечний банк видає на весь обсяг емісії сертифікат (єдине “глобальне заставне свідоцтво”), який згідно з § 9-а закону про депонування цінних паперів згодом розміщується на зберігання у банку-депозитарії.

Охочі придбати частину такої емісії отримують від іпотечного банку (або банку-посередника) квитанцію (документальне підтвердження про депонування) на відповідну суму, в якій зазначено: емісію, розмір процентної ставки, номінальну вартість придбаної частини емісії, строк виплати процентів і основного боргу.

Інвестор має право будь-коли реалізувати на фондовій біржі заставний лист або частину емісії, якою згідно з квитанцією володіє, і таким чином отримати свій капітал за курсовою вартістю, не чекаючи закінчення строку дії заставного листа і виплати його номінальної вартості іпотечним банком.

Як засвідчив німецький досвід, заставні листи виявилися особливо надійною формою розміщення капіталу. Тож інвестори ФРН надають перевагу саме їм. Останнім часом заставні листи іпотечних банків стали найпоширенішими паперами німецького фондового ринку.

ДОСВІД ІНШИХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН

Певних результатів у розвитку іпотечного кредитування шляхом емісії заставних листів досягнуто також у більшості країн Центрально-Східної Європи, які проводять економічні реформи. Зокрема, тут уже створено правову базу іпотечного кредитування, у тому числі — стосовно емісії заставних листів.

Діяльність іпотечних банків у Чехії законодавчо врегульовано в 1995 році, у Словаччині — 1996, Угорщині — 1997, а в Польщі — у 1998 році. Принципи функціонування систем іпотечних банків у цих країнах значною мірою аналогічні німецьким. Зокрема законодавство всіх перелічених вище країн передбачає ліцензування іпотечної діяльності та особливий нагляд за емітентами заставних листів.

У Польщі та Угорщині іпотечні банки можуть виконувати лише малоризикові операції. У Чехії та Словаччині універсальним комерційним банкам дозволено займатися іпотечною діяльністю лише за умови застосування так званої “стіни захисту”. Але й у цих країнах ліцензії на іпотечну діяльність видаються переважно спеціалізованим банкам.

У цих країнах вирішено також проблему правового забезпечення принципу покриття та його меж. Окрім того, законодавство держав Центрально-Східної Європи передбачає відповідальність банків за необачливе та необгрунтоване визначення вартості нерухомості, використаної для покриття кредиту.

Законодавство Польщі, Словаччини й Угорщини передбачає запровадження інституту довірених осіб, ведення реєстру покриття, забезпечення особливих умов зберігання цінностей покриття.

Отже, у країнах Центрально-Східної Європи правову базу для проведення емісії заставних листів в основному створено. Є підстави сподіватися на інтенсивний розвиток у цих державах іпотечних відносин.

В Україні розвитку іпотеки як способу рефінансування поки що не приділяється належна увага, хоча об’єктивна можливість для застосування деяких його моделей є. Так, у нашій країні цілком реально запровадити іпотечне рефінансування шляхом застави заставних та емісії іпотечних облігацій (можливо, у формі заставних листів). Розглянемо ці моделі детальніше.

ІПОТЕЧНЕ РЕФІНАНСУВАННЯ ШЛЯХОМ ЗАСТАВИ ЗАСТАВНИХ

Заставна — це цінний папір, який засвідчує передачу майна в іпотеку. Вона надає її власнику право вимоги виконання забезпеченого іпотекою зобов’язання, а в разі його невиконання — право вимоги звернення стягнення на предмет іпотеки.

Заставна укладається в одному примірнику і передається заставодержателю. Відмітка про її видачу робиться на всіх примірниках іпотечної угоди.

Текст заставної обов’язково має містити:

♦ слово “заставна” як складову назви документа;

♦ повні назви сторін, їх юридичні адреси, ідентифікаційні коди ЄДРПОУ (для нерезидентів - країна реєстрації). Позичальники — фізичні особи зазначають прізвище, ім’я, по-батькові, паспортні дані, адресу постійного проживання та ідентифікаційний номер у державному реєстрі фізичних осіб (іноземці — адресу постійного проживання за межами України);

♦ зміст, умови та строки виконання основного зобов’язання;

♦ номери і дати укладення кредитної та іпотечної угод;

♦ достатній для ідентифікації опис предмета іпотеки із зазначенням його вартості;

♦ назву документа, що засвідчує пра-

во заставодавця, на підставі якого він може передати майно в заставу;

- ♦ дані про інші заставні на майно, яке є предметом іпотеки, або про їх відсутність;

- ♦ відмітку про державну реєстрацію іпотеки.

Заставна оформляється за взаємною згодою сторін на підставі іпотечної угоди. Згода заставодавця та заставодержателя відображається в іпотечній угоді або в доповненні до неї (в разі оформлення заставної після укладення іпотечного договору). Доповнення має бути завірене нотаріусом.

По тому, як власник заставної реалізує передбачені нею права, він передає її заставодавцеві. Причому останній, виконавши свої зобов'язання, має право навіть вимагати повернути заставу, якщо ж зобов'язання виконано частково — вимагати занести до неї відмітку про виконання відповідної його частини.

Власник заставної має право на уступку прав за заставною (на індокамент) та право застави заставної.

Індокамент заставної призводить до зміни її власника і є за своєю природою трансфертною операцією. Нові інвестиційні потоки при цьому не виникають.

Іншу природу має заставка заставної. Заставна може використовуватись як предмет застави для забезпечення виконання зобов'язань її власника перед третьою особою.

У разі невиконання зобов'язання, забезпеченого заставною заставної, заставодержатель заставної має право вимагати передачі йому прав за основним зобов'язанням, забезпеченим іпотекою. У разі відмови передати ці права заставодержатель заставної може вимагати уступки прав за заставною в судовому порядку.

Застава заставної здійснюється шляхом укладення договору застави, який повинен бути нотаріально завіреним.

Застава заставних розширює коло учасників іпотечних відносин. За допомогою такої застави *іпотечний банк має змогу залучати у своє розпорядження додаткові фінансові потоки, розширюючи коло кредиторів.*

РЕФІНАНСУВАННЯ ЗА ДОПОМОГОЮ ІПОТЕЧНИХ ОБЛІГАЦІЙ

За рубежем набуто також значного досвіду іпотечного рефінансування за допомогою заставних листів — різновиду іпотечних облігацій.

Цей досвід є актуальним і для України.

З огляду на відносно нестабільність української валюти, іпотечні облігації, на нашу думку, доцільно було б емітувати, номінуючи їх у доларах США або євро.

Якраз емісія заставних листів, індиційованих на золото і долари США, дала змогу Німеччині після Першої світової війни залучити значні суми іноземної валюти [3].

Іпотечні облігації притаманні такі ознаки:

- у назві цього цінного папера обов'язково міститься термін “іпотечна облігація” (або “заставний лист”);

- назва має бути захищена законом;

- право на її використання належить лише іпотечним установам;

На лицьовому боці облігації зазначено:

- ♦ повну назву банку-емітента і його юридичну адресу;

- ♦ номінальну вартість облігації в доларах США (євро);

- ♦ інформацію про те, що банк-емі-

тент є боржником держателя даної облігації, а обсяг боргу відповідає її номінальній вартості;

- ♦ річну дохідність облігації у відсотках від номінальної вартості;

- ♦ серію та номер;

- ♦ дату емісії і дату погашення облігації;

- ♦ дані про забезпечення облігації нерухомим майном, розташованим в Україні і заставленим банкові-емітенту згідно із законом;

- ♦ номер і дату дозволу на емісію з боку органу банківського нагляду;

- ♦ факсиміле підписів голови спостережної ради, голови правління банку-емітента та довіреної особи, призначеної органом банківського нагляду.

На зворотному боці облігації доцільно вказати:

- ♦ права держателя облігації в разі неліквідності та банкруства банку-емітента;

- ♦ термін, місце і порядок виплати процентів;

- ♦ термін, місце і порядок погашення облігації;

- ♦ правила купівлі-продажу та погашення облігації.

Порівняльний аналіз різних моделей рефінансування подано в таблиці. Він засвідчує значний потенціал іпотечних облігацій. □

Література.

1. Закон України “Про цінні папери і фондову біржу”.

2. *Залоговые листы/обязательства как средство рефинансирования в недвижимости // Програма та матеріали семінару “Перспективи вдосконалення законодавства України та європейська практика в питаннях: державної реєстрації прав на нерухоме майно, іпотеки, ріелтєрської діяльності”.* — К.: Міністерство юстиції України — Німецький Фонд міжнародного правового співробітництва, 1999 р.

3. *Закладное обязательство как средство рефинансирования инвестиций в недвижимость // Програма та матеріали семінару “Перспективи вдосконалення законодавства України та європейська практика в питаннях: державної реєстрації прав на нерухоме майно, іпотеки, ріелтєрської діяльності”.* — К.: Міністерство юстиції України — Німецький Фонд міжнародного правового співробітництва, 1999.

4. *Система ипотечного кредитования в Германии / Пер. с нем.; Под ред. О. Штеккера.* — Дармштадт: Союз немецких ипотечных банков — Институт жилища и окружающей среды г. Дармштадта и Земли Гессен, 1997. — 52 с.

5. *Энциклопедический словарь бизнесмена: менеджмент, маркетинг, информатика / Под общ. ред. М.И. Милованова.* — К.: Техніка. — 1993. — С. 335.

Порівняльний аналіз різних моделей рефінансування

№ п/п	Ознака порівняння	Модель рефінансування	
		на базі застави заставних	на базі емісії іпотечних облігацій
1	Надійність цінного папера:		
	забезпечення (конкретне “+”; абстрактне “-”)	+	-
	додаткові гарантії (наявні “+”; відсутні “-”)	-	+
2	Забезпечення анонімності держателя цінного папера (можливе “+”; неможливе “-”)	-	+
3	Можливість залучення дрібних заощаджень населення (забезпечується “+”; не забезпечується “-”)	-	+
4	Трудомісткість операцій із цінним папером (незначна “+”; значна “-”)	-	+
5	Ліквідність цінного папера (висока “+”; низька “-”)	-	+

Скорочення заборгованості за платежами до бюджету. Окремі аспекти проблеми

Наталія Лапко

Начальник відділу досліджень, розробки нових схем розрахунків та контролю за їх запровадженням департаменту платіжних систем Національного банку України

Тетяна Лук'янова

Провідний економіст відділу досліджень, розробки нових схем розрахунків та контролю за їх запровадженням департаменту платіжних систем Національного банку України

Згідно зі статтею 67 Конституції України кожен громадянин зобов'язаний сплачувати податки і збори в порядку та розмірах установлених законом. Податки є однією з найважливіших фінансових категорій. Історично — це найдавніша форма фінансових відносин між державою і членами суспільства, які своїми платежами та внесками до скарбниці забезпечують виконання державою її функцій. Податки і податкові платежі є основою доходів і бюджету України.

Останніми роками ситуація, що склалася з обов'язковими платежами, стала критичною. Автори публікації пропонують своє бачення вирішення цього питання у світлі кризи платежів та змін у чинному законодавстві.

Податки є обов'язковими платежами юридичних та фізичних осіб до бюджету. За економічним змістом — це фінансові відносини між державою і платниками податків з метою створення загальнодержавного централізованого фонду грошових коштів, необхідних для забезпечення фінансової бази держави.

Для держави немає значення, як називається той чи інший платіж, головне — його повне і своєчасне надходження. Віднесення платежу до певного централізованого фонду обмежує державу лише у використанні коштів — в одних випадках вони мають цільове призначення, в інших — ні.

Податки необхідні для утримання державних структур і фінансового забезпечення їх функцій — управління, оборони, а також соціальної та економічної. Вони не мають елементів конкретного еквівалентного обміну, однак якщо роз-

глядати їх в узагальненому вигляді, то ці прикмети плати і відрахувань видно досить чітко. Податок — це плата суспільства за виконання державою її функцій, це відрахування частини вартості валового національного продукту на загальносуспільні потреби, без задоволення яких воно існувати не може.

У цілому податки і податкові платежі є основою доходів і бюджету України. Однак в останні роки ситуація з платежами до державного бюджету, Пенсійного фонду та з іншими обов'язковими платежами стала критичною. За станом на 01.01.2001 року 164 тисячі підприємств мали заборгованість, що обліковується в установах банків відповідно до чинно-

го законодавства. Загальна сума цієї заборгованості збільшилася за 2000 рік майже на 37% (на 25.1 млрд. грн.) і на 01.01.2001 року становила 93.2 млрд. грн., про що свідчать наведені у таблиці дані.

Слід зазначити, що сума заборгованості за платежами до бюджету, яка обліковується установами банків у картотечі неплатежів, підтверджується розрахунковими документами, поданими до банків безпосередньо платниками податків, податковими та іншими органами стягнення. Однак є всі підстави вважати її нереальною, адже вона перевищує дані органів Державної податкової адміністрації України щодо такої заборгованості майже в 6 разів.

Як свідчить аналіз розрахункових документів у картотечі, причини такої розбіжності, на нашу думку, полягають у помилковому та подвійному обліку розрахункових документів на сплату обов'язкових платежів або в обліку тих розрахункових документів, відносно яких минула потреба у зв'язку з погашенням платниками заборгованості іншими засобами:

— у разі настання терміну сплати та відсутності коштів на основному рахунку платника в картотечі вміщується платіжне доручення підприємства на сплату обов'язкових платежів, а також інкасове розпорядження на таку ж суму, виписане органом стягнення;

— досить часто органи Державної податкової адміністрації виставляють

Динаміка заборгованості суб'єктів господарювання, яка обліковується в установах банків

Показники	Млн. грн.		
	01.07.1999 (дані за півріччя)	01.01.2000	01.01.2001
1. Заборгованість, усього, з неї	57182	68076	93151
— заборгованість перед державним бюджетом, у тому числі	42556	54078	69673
— штрафи та фінансові санкції	5207	6834	11137
2. Питома вага заборгованості перед державним бюджетом у загальній сумі заборгованості, %	74.4	74.3	74.8
3. Зростання заборгованості перед державним бюджетом порівняно з попередньою датою, %	Немає даних для порівняння	19.1	36.9

інкасове розпорядження як на самого недохідника, так і на всіх його дебіторів.

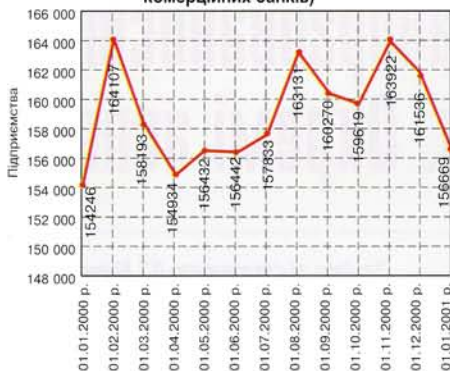
Однією з основних функцій органів Державної податкової адміністрації є стягнення платежів до бюджету. Із надходженням коштів на рахунок підприємства чи його дебітора заборгованість погашається, однак у картотеці продовжують обліковуватися всі інші розрахункові документи, надані банку. Фактично в їх обліку немає потреби, адже заборгованість платниками погашена. Проте самостійно прийняти рішення про повернення таких розрахункових документів банк не вправі. Вони можуть бути повернені без виконання ініціатора стягнення або платнику у випадках, що не суперечать чинному законодавству, і лише на підставі оригіналу листа про відкликання. У цьому, здавалося б, зацікавлені насамперед підприємства — саме вони мали б ініціювати цей процес.

Слід сказати, що нині склалася ситуація, коли підприємство, що має заборгованість за податковими та іншими платежами, **надавши до установ банку платіжне доручення на перерахування обов'язкових платежів, може не вважати себе боржником** і, за наявності картотеки, розпоряджатися коштами у розмірі 65—75 відсотків від поточних надходжень на його рахунок (15—25% — на невідкладні потреби та 50% — на виплату простроченої заробітної плати).

Національний банк України впродовж останніх років інформував уряд, міністерства та відомства про стан заборгованості, а вони, у свою чергу, вживали заходів, спрямованих на її зменшення. На нашу думку, першим і дієвим заходом щодо скорочення заборгованості мало б стати визначення реальної суми заборгованості та повернення на її сплату розрахункових документів, які обліковуються в установах банків неправомірно.

Таким заходом стало проведення установами банків спільно з податковими органами в 1999 році інвентаризації роз-

Графік 2. Динаміка кількості підприємств, які мають заборгованість через відсутність коштів на їх рахунках (обліковуються установами комерційних банків)

рахункових документів щодо сплати обов'язкових платежів до бюджетів усіх рівнів, які обліковуються в картотеці установ банків.

Установи банків у ході інвентаризації виконали дуже трудомістку роботу. Було зроблено **копії всіх (а це десятки тисяч) розрахункових документів** на сплату обов'язкових платежів до бюджетів, які обліковуються за позабалансовим рахунком № 9803. **Щодо кожного боржника** (а їх, як зазначено вище, близько 160 тисяч) у трьох примірниках готувалися "Переліки розрахункових документів за платежами до бюджетів, копії яких передаються органам Державної податкової служби України". Ці переліки на підставі актів прийому-передачі передавалися до податкових органів.

Крім того, установами банків витрачено значні кошти на проведення інвентаризації (йдеться про вартість паперу, витрати на ксерокопіювання, оплату послуг пошти та спецв'язку, електронної пошти тощо).

Однак податківці не виявили належного розуміння важливості інвентаризації. Деякі з них не дотримувалися порядку її проведення, визначеного у спільному листі НБУ і ДПАУ, а саме: безпідставно не приймали від працівників банків

підготовлені пакети документів, відмовлялися розглядати копії розрахункових документів та їх переліки для звірки заборгованості за платежами до бюджетів на паперових носіях (як того вимагав порядок проведення інвентаризації), не завіряли печаткою акти прийому-передачі, а головне — **не відкликали в установленому порядку (на підставі листа про відкликання) подвійно або помилково виставлені розрахункові документи.**

Унаслідок низького рівня інвентаризації з установ банків було відкликано розрахункових документів лише на суму 2,7 млрд. грн., а заборгованість за платежами до бюджетів усіх рівнів не тільки не зменшилася, а й, навпаки, стала швидко зростати.

На неодноразові звернення щодо повного відкликання з установ банків розрахункових документів, які помилково чи двічі виставлені або в яких минула потреба, Державна податкова адміністрація України не відреагувала.

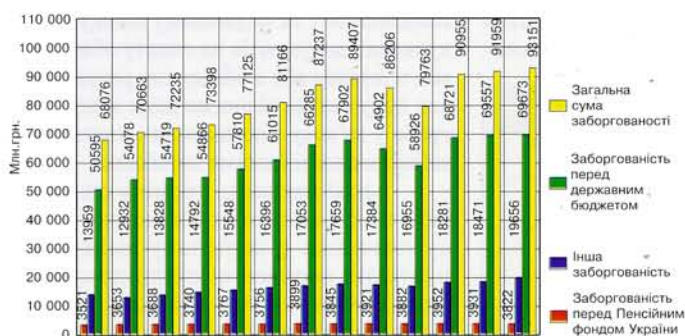
Отже, визначити реальну суму заборгованості за обов'язковими платежами, яка обліковується в установах банків, можна лише за умови зацікавленості в цьому самих власників рахунків. Тільки тоді вдасться розробити дієві заходи щодо її скорочення.

Як бачимо, викладеного вище достатньо для підтвердження необхідності якнайшвидшого скасування картотеки.

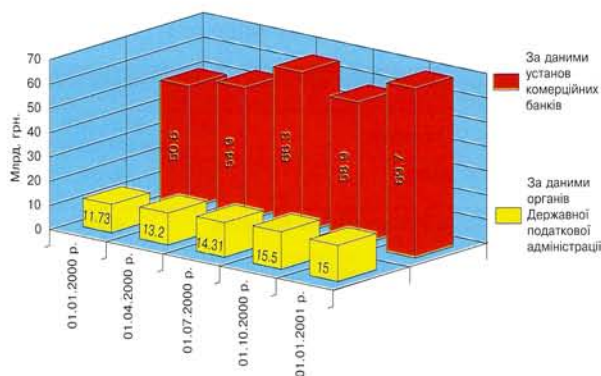
21.12.2000 року Верховна Рада України прийняла Закон "Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами", який передбачає, зокрема, скасування картотеки. В цілому цей закон набуває чинності з 1 квітня 2001 року.

Слід зазначити, що проект закону розроблявся вкрай важко. До його появи скасування обліку розрахункових документів установами банків передбачав Указ Президента України від 28.06.1999 року № 754/99 "Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед

Графік 1. Структура заборгованості суб'єктів господарювання, яка обліковується установами банків відповідно до чинного законодавства

Графік 3. Динаміка сум заборгованості суб'єктів господарювання за платежами до бюджету, що обліковуються установами банків та органами державної податкової служби України

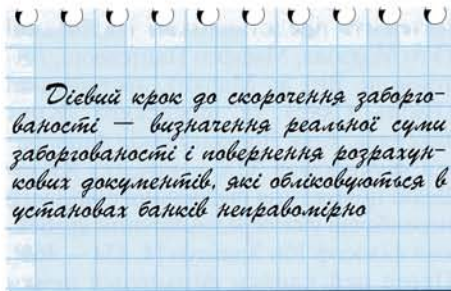
бюджетами та державними цільовими фондами". Однак розроблений на виконання цього указу проект Закону "Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами" перший раз відхилила Верховна Рада України. Після того, як парламент удруге відправив законопроект на доопрацювання, навіть оптимісти втратили надію на скасування безспірного списання коштів із рахунків підприємств.

Порядок встановлення нових правил стосунків між державою і підприємцями, існування картотеки порівняно з цими правилами може видатися декому легким покаранням, але, зрештою, державі треба мати якісь гарантії щодо вчасності бюджетних надходжень.

У результаті, з набуттям чинності цього закону України, кошти з рахунків підприємств-боржників уже не списуватимуться у безспірному порядку.

Законом передбачено нові стосунки із суб'єктами господарювання розпочати з чистого аркуша: податковий борг, не сплачений платниками податків до 31 грудня 1999 року, — спишуть, а борг, накопичений у період із 1 січня 2000-го по 1 січня 2001 року, за бажанням підприємств, може бути розстрочений. При цьо-

му, держава "дарує" боржникам також пеню і несплачені суми штрафних санкцій, нараховані протягом зазначених періодів. Сума виходить чимала. На 1 січня 2000 року не сплачені підприємствами податкові зобов'язання перед бюджетами і державними цільовими фондами

становили, за даними банків, 50,6 млрд. грн. (в тому числі штрафів 5,8 млрд. грн.), а за даними ДПАУ — 11,7 млрд. грн. (сума штрафів за 2000 рік за даними НБУ — 11,4 млрд. грн.).

Опоненти цього закону вважають, що для підприємців деякі його положення — ложка дьогтю в бочці меду, адже варто лише на день запізнитися із поданням декларації або сплатою податків, як до підприємства завітають податківці, аби забрати в заставу його майно. При цьому

ДПАУ надається пріоритетне право на отримання майнової застави перед іншими кредиторами підприємства. Цим законом також вводиться прогресивна шкала для штрафів. Якщо підприємство не змогло розрахуватися із бюджетом протягом місяця після виникнення податкового зобов'язання, сума штрафу зростає на 10%, за два місяці — ще на 20%, за три — ще на 50%. Так, дійсно, закон принципово змінює відносини між податківцями та платниками податків і, на сьогодні, ніхто з певністю не може передбачити в повному обсязі змін, які він за собою принесе. І саме тому після введення в дію цього закону необхідно якнайшвидше на підставі отриманого першого досвіду відкоригувати та роз'яснити його норми.

Однак важливо розуміти, що своєчасне перерахування податків і зборів до бюджетів усіх рівнів сприяє розвитку тих галузей, які фінансуються із державного бюджету (освіта, наука, медицина, соціальне забезпечення, культура тощо), вирішенню проблем у соціальній сфері, зокрема такої, як погашення заборгованості з виплати заробітної плати, пенсій та інших виплат, інакше кажучи — підвищенню життєвого рівня й добробуту населення.

Світовий досвід

Соціологічний та антропний методи західної фінансової науки

"Математизацію" економічних досліджень, спроби описати той чи інший економічний процес за допомогою економетричних моделей часом розцінюють як панацею у вирішенні реальних економічних проблем. Проте загальновідомо, що економіка не належить ні до точних, ні до природничих наук. Вона тісно взаємодіє із соціальною і політичною сферами суспільного буття, а закони, за якими вона розвивається, належать до соціальних. Автор знайомить із історією і практикою застосування соціологічних та антропних методів у економічних дослідженнях.

Володимир Андрущенко

Доцент кафедри фінансів Тернопільської академії народного господарства.
Кандидат економічних наук

Західна фінансова наука давно з успіхом використовує взаємодоповнюючі кількісні та якісні (соціологічні, антропні) підходи у наукових студіях як ґносеологічної (теорія пізнання фінансових явищ), так і онтологічної (пояснення існуючих фінансових явищ) проблематики державних фінансів. При цьому давня, яка починається ще від Вільяма Петті (1623—1687 рр.) — автора найважливіших фінансово-економічних праць XVII ст. — "Трактату

про податки і збори" (1662 р.) та "Політичної арифметики" (1676 р.), — наукова традиція ("замість того, щоб уживати слова у порівняльному і найвищому ступенях та вдаватися до інтелектуальних аргументів, краще виражати свої думки мовою чисел, ваги і мір" [1, 211]), залишається поза сумнівом. За словами одного з найближчих учнів і послідовників В. Петті Чарльза Давенанта (1656—1714 рр.), "під політичною арифметикою ми розуміємо мис-

тецтво обґрунтування за допомогою цифр тих фактів, які стосуються [діяльності] держави" [1, 210].

Проте, попри ці незаперечні істини, учений-фінансист за кількісними показниками, статистичними даними і математичними викладками не повинен забувати і про все інше. Неможливо надати числове значення кожному фактору, що визначає фінансову ситуацію, усунути з науки ціннісні (аксіологічні) аргументи. Висновки фінансо-

вої науки однаковою мірою спираються на спостереження емпіричних фактів і суб'єктивну інтроспекцію дослідників.

Обслуговуючи державні й суспільні потреби, наука державних фінансів разом з іншими економічними науками має широкі міждисциплінарні зв'язки. Відомі методологи науки Е. Фельс (ФРН) і Г.Тінтнер (США) зазначають із цього приводу: "Отже, якби мова йшла про те, щоб охарактеризувати специфічну методику економічної науки, то... ми не знаємо такої методики. Еко-

Неможливо надати гисловє значєня кожньому фактору, що визначає фінансову ситуацію. Економіст запозичає звідусіль — у біолога, географа, інженера, історика, психолога, філософа... Все, що стосується функціонування грошей, — комплексна проблема вищої складності

номіст позичає звідусіль — у біолога, географа, інженера, історика, а також у психолога, філософа і багатьох інших" [2, 23]. Справді, все, що стосується функціонування грошей, — комплексна проблема вищої складності пізнання. Тому теоретично-методологічна база фінансової науки розвивається не лише в силу власного пізнавального потенціалу та емпіричного матеріалу. Так, у сучасних фінансових дослідженнях учені активно звертаються до фіскальної соціології та соціальної антропології як наук про людину в її суспільно-державному середовищі. Соціологічні та антропологічні пізнавальні засоби дають змогу враховувати позаекономічні фактори фінансової реальності. Відтак суттєво розширюються межі фінансової науки, видозмінюється сам її предмет.

Фіскальна соціологія — дослідження державних фінансів з урахуванням зовнішніх умов їх функціонування, а також внутрішньої природи людей як суб'єктів фінансової системи. Фіскальна соціологія осягає найскладніші явища державних фінансів, обумовлені об'єктивними обставинами та суб'єктивними індивідуальними інтересами. Вона залишається вірною постулатам засновника соціології Огюста Конта (1798—1857 рр.): надавати перевагу спостереженню над уявою, відмовлятися від розкриття "сутностей", з'ясування первісних і кінцевих причин. ("Початок і кінець речей для нас недоступний, тільки середина належить нам") [3, 296]. Зміст і динаміку державних доходів, видатків, боргів не можна пояснити поза історичним і соціологічним контекстом. Органічно пов'язані з еволюцією

суспільства і держави, державні фінанси знаходять адекватне з'ясування у соціологічних поняттях. Саме завдяки соціологічним методам західна фінансова наука завдячує найпродуктивнішим дослідженням.

Науковий пріоритет щодо соціологічного тлумачення фінансових явищ належить представникам італійської (Уго Мадзола, Маффео Пантелеоні, Антоніо де Віті де Марко), австрійської (Еміль Сакс) та шведської (Кнут Віксель, Ерік Ліндаль) шкіл фінансової науки кінця XIX — початку XX ст. Деякі положення фіскальної соціології передбачає уже середньовічний арабський філософ Ібн Хальдун [4, 454 — 469]. Проте цей напрям фінансової думки тривалий час не привертав до себе належної уваги. Стрімке зростання інтересу до соціологічних аспектів науки про державні фінанси пов'язане з творчістю відомих американських учених-фінансистів Харлі Хінріча ("Загальна теорія змін податкової структури в процесі економічного розвитку", 1966 р.) [5] і Річарда Масгрейва ("Фіскальні системи", 1969 р.) [6]. Їхні праці започаткували дослідження (продовжені потому багатьма іншими авторами) відповідності фіскальних систем суспільним та економічним умовам.

Для сучасної фінансової науки Заходу питання іманентного взаємозв'язку між економічною і політичною організацією суспільства та фінансовою системою — невід'ємна частина вчення про державні фінанси. Не випадково американські університетські підручники містять такі розділи, як "Багатогранна теорія державного домогосподарства (household)", "Забезпечення суспільних потреб" [7]; "Індивідууми та уряд", "Забезпечення суспільних благ і влада більшості", "Політичний процес" [8]; "Державні фінанси і ставлення до уряду", "Суспільний вибір" [9].

Зміст і динаміку державних доходів, видатків, боргів не можна пояснити поза історичним і соціологічним контекстом. Вони органічно пов'язані з еволюцією суспільства і держави. Не випадково найпродуктивніші дослідження західна фінансова наука зробила саме соціологічними методами

У фінансовій науці все більше тем і проблем, досліджуючи і теоретично розробляючи які, необхідно звертатися до етичних понять свідомості та волі. Соціологічно-антропні методи, засновані на біхевіористських і соціально-психологічних поняттях, відображають

Іманентний взаємозв'язок між економічною і політичною організацією суспільства та фінансовою системою — невід'ємний елемент західної науки про державні фінанси. Щоб описати і теоретично розвинути багато економічних проблем, доводиться звертатися до етичних понять свідомості й волі

поведінку суб'єктів державно-фінансових явищ (окремих людей та їхніх об'єднань, цілих націй, суспільств, цивілізацій), а також здатність усвідомлювати самих себе та інших суб'єктів, які впливають на їхнє становище і поведінку. "Економічний аналіз має справу з питаннями повсякденної поведінки людей, а також з економічними наслідками такої поведінки; економічна соціологія з'ясовує, чому люди поведуться саме так, а не інакше" [1, 21].

Значний внесок у розробку фіскальної соціології вніс Йозеф Шумпетер (1883—1950 рр.). За допомогою соціологічних методів він доводив, що для прискорення темпів економічного зростання слід радикально скоротити оподаткування доходів і прибутків, підвищивши натомість податки на споживання. Досі викликає науковий інтерес праця "Криза податкової держави", написана 1918 року, коли Шумпетер обіймав посаду міністра фінансів новоствореної Австрійської Республіки. Автор проводить думку, що тип системи державних фінансів залежить від стадії економічного розвитку та форми державності. Зміни у структурі державних доходів або джерел фінансування видатків означають, що економіка діє в інших умовах, а державу контролюють нові соціально-політичні сили. Також велика роль Шумпетера в інтерпретації державних фінансів як явищ політичної сфери, об'єктів демократичного політичного процесу. Відтак австрійський учений сприяв формуванню концептуальних засад теорії суспільного вибору [10, 282, 296, 386 — 387]. Завдяки останній загальній теорії державних фінансів інтегрувала економіку з політикою, розкрила взаємозалежність між фіскальними ресурсами економіки та станом політичної системи.

Від фіскальної соціології один логічний крок до **фіскальної антропології** (як відомо, "антропо..." у складних словах відповідає поняттю "людина"). **Призначення фіскальної антропології як науки — пояснити взаємозв'язок між суб'єктивною фіскальною правосвідомістю індивідуумів і станом державних фінансів.** На відміну від об'єктивізму позитивістської або детермінізму марксистської традиції, уче-

ний, озброєний методом фіскальної антропології, досліджує поведінку людей як суб'єктів фінансових явищ, а не аналізує "голі" факти та кількісні показники, що стосуються державних фінансів. Адже практично всі люди перебувають у безпосередніх фіскально-бюджетних відносинах із державою — вони просто іманентно поміщені всередину цих відносин із моменту народження. Антропоцентрична методологія спрямована й на самого дослідника, оскільки об'єктивна реальність

Ці системи державних фінансів залежать від стадії економічного розвитку та форми державності. Зміни у структурі державних доходів або джерел фінансування видатків свідчать, що економіка погала діяти в інших умовах, а державу контролюють нові соціально-політичні сили

не існує поза суб'єктивно-інтелектуальним уявленням про неї та перетворюючою діяльністю в ній самого індивідуума. Згідно з антропним принципом якби ми були іншими, то й соціальна дійсність також була б іншою; світ, населений не нами, був би не схожим на наш.

Сучасне західне суспільство дає широкий простір для застосування антропного методу ше й тому, що індивідуалізм становить основу типової соціально-психологічної ідентичності західної людини. Попри певну соціальну фрагментацію суспільства, населення західних країн у своїй масі залишається однорідним ментально. Середній клас, який становить переважну більшість, не підлягає традиційній класифікації на правих і лівих, лібералів і консерваторів, а диференціація індивідуумів за рівнем правосвідомості та культурного розвитку досить незначна. В результаті поступової вікової еволюції в умовах незмінного суспільного ладу ідеологічні й політичні відмінності між громадянами значною мірою стерлися. Середній клас об'єднують цінності та ідеї, пов'язані з прагматичними індивідуальними і груповими інтересами. Антропний підхід однаково ефективний для

Сучасне західне суспільство дає широкий простір для застосування антропного методу, оскільки основу типової соціально-психологічної ідентичності західної людини становить індивідуалізм. У ході тривалої еволюції в умовах незмінного суспільного ладу ідеологічні й політичні відмінності між громадянами значною мірою стерлися

дослідження соціальної поведінки, підпорядкованої як нормативним правилам заданої ззовні фінансової дисципліни, так і індивідуальним інтересам. У своїй життєдіяльності людина керується і тими, й іншими.

У сфері державних фінансів антропологічний (антропний) метод науково-пізнавальної діяльності характеризується, по-перше, інтересом до людини як суб'єкта фінансових відносин, який через систему державних фінансів реалізує свої права, розвиває здібності, задовольняє потреби; по-друге, усвідомленням, що дії людей залежать як від їхніх внутрішніх мотивів, так і від поведінки інших людей та зовнішніх обставин; по-третє, врахуванням того факту, що управління державними фінансами здійснює правляча еліта, сформована на засадах демократичного суспільного вибору, тобто за схвальної громадської думки та довіри більшості. Отже, в умовах державно організованого суспільства основу антропного методу становлять суб'єктивно-індивідуалістичні та соціально-гуманістичні підходи.

В центрі уваги антропного методу знаходиться окрема особистість у її фінансовій взаємодії з іншими людьми та державними структурами. Теорія антропоцентричної науки не відірвана від фінансової практики. Так, у ФРН на соціальну сферу поширюється сформу-

Поняття держави виражає сенс без індивідуальних інтересів конкретних громадян. Поведінка урядів, цілих націй і держав впливає з поведінки окремих людей та їх соціальних спільнот. Аналіз учинків людей у сфері державних фінансів — важливий аспект фінансової науки

льований на основі християнської етики **принцип соціальної солідарності та субсидіарності**. За офіційною дефініцією Федерального конституційного суду ФРН, даний принцип означає, що "насамперед справа за колективом, а державні кошти мають вступати в дію лише тоді, коли без цього не обійтись" [11, 10]. Тобто якщо людина не в змозі подолати труднощі самотужки, першими їй повинні допомогти сім'я, сусіди, група самопомогти, незалежні благодійні організації, громада і лише останніми підключаються державні органи. Отже, принцип соціальної держави стосується не лише її фінансової політики, але й передбачає соціально-солідарну поведінку самих громадян, індивідуальну й колективну самопомогу.

Нарівні з людиною об'єктом фінансової науки є держава у сукупності її владних і політичних інститутів, оскільки організаційно вона охоплює весь загаль населення. Поняття держави беззмістовне без індивідуальних інтересів конкретних громадян — без них воно, власне, втрачає сенс. Тому головна мета даної статті — показати **роль людської діяльності**, що має суспільне значення, у функціонуванні державних фінансів. Адже навряд чи можна заперечувати, що пояснення поведінки урядів, цілих націй і держав впливає, у свою чергу, з пояснення поведінки окремих людей та їх соціальних спільнот. Аналіз учинків людей у сфері державних фінансів — важливий аспект фінансової науки, котра не може обійтися без постійного звертання до ідей та мотивів учасників фінансових явищ.

На відміну від апологетів історично-

Західні дослідники доводять, що об'єктивно є не справжня дійсність, а члони, які психологічно сприймаються учасниками дій як реальні. У цьому сенсі не існує принципової різниці між логікою мотиваційного та причинно-наслідкового пояснення. Тому не всі фінансові явища можна пояснити причинно-наслідковими зв'язками

го матеріалізму, які апелювали до об'єктивних, незалежних від волі людей закономірностей суспільного буття, західні дослідники доводять, що об'єктивно вважається не справжня дійсність, в обставинах якої відбуваються ті чи інші фінансові явища, а умови, які психологічно сприймаються учасниками дій за реальні. Мотивації передують діям, а дії, у свою чергу, спричиняють наступні мотивації. У цьому сенсі не існує принципової різниці між логікою мотиваційного та причинно-наслідкового (подібно до фізики чи астрономії) пояснення. Має підстави презумпція, що люди як суб'єкти державно-фінансових явищ поводяться раціонально. Існує пряма залежність між учинком та усвідомленням його доцільності, хоча це не виключає фактів нерациональної поведінки, обумовленої помилковими судженнями чи браком достовірної інформації. Тому, на відміну, скажімо, від фізики чи хімії, не всі фінансові явища можна пояснити причинно-наслідковими зв'язками.

Природно, що фінанси досліджуються за допомогою кількісних методів — фундаментального способу виміру будь-яких явищ. Проте фінансова наука потребує також максимально повного вра-

ування інших змінних у межах певної соціально-державної системи. Тут не обійтися без запозичення структурно-функціонального методу сучасної соціальної антропології, що перетворює фінансову науку в науку про людину. При цьому науці фінансів не треба відмовлятися від власного предмету дослідження — грошей, адже людина — єство водночас економічне, соціальне, політичне, етичне. Наприклад, розбалансованість державних фінансів, антиекономічна фіскальна політика феодальної епохи пояснюється людськими особливостями тогочасних національних еліт: становими привілеями дворянства, культом воїнських доблестей, уособленням величі держави розкошем королівського двору. Й. Шумпетер в "Історії економічного аналізу" обстоює

Людина — істота водночас економічна, соціальна, політична, етична. Так, розбалансованість державних фінансів, антиекономічна фіскальна політика феодальної епохи пояснюється людськими особливостями національних еліт того часу: становими привілеями дворянства, уособленням величі держави розкошем королівського двору

тезу про зростаюче значення і нову роль державних фінансів як результату посилення централізованої влади, розширення урядових функцій, агресивності й експансіонізму зовнішньої політики, амбіцій абсолютистських лідерів у період виникнення на Заході національних держав [1, 143 — 148]. Подібні паралелі щодо впливу людських якостей на стан державних фінансів і долю цілих народів можна провести аж до нашого часу — стосовно, зокрема, країн СНД.

Ось чому завдання вченого-фінан-

У період виникнення на Заході національних держав унаслідок посилення централізованої влади, розширення урядових функцій, агресивності й експансіонізму зовнішньої політики, амбіцій абсолютистських лідерів роль державних фінансів значно зростає. Схожі явища спостерігаються і сьогодні — у країнах СНД

систа полягає у максимально повному врахуванні сукупності змінних величин, які є рушійною силою фіскально-бюджетних явищ у межах певної державно-національної фінансової системи. Це спонукає запозичувати структурно-функціональний метод сучасної соціальної антропології, що аж ніяк не означає ігнорування економетричних показників як предмету дослідження. Кількісний та антропний еквіваленти фінансових явищ взаємодіють між собою за принципом додатковості.

На відміну від традиційної економічної теорії, основу якої становить модель раціонально активного суб'єкта, що прагне максимізувати власну вигоду, соціологічно-антропні методи перетворюють в об'єкт дослідження людей, котрі діють у сфері державних фінансів, оперуючи категоріями моралі, совісті, справедливості. Завдяки такому підходу досліджуються ситуації, коли люди керуються не лише утилітарними цілями, а й прагнуть не втрачати гідності — як у власних очах, так і в очах інших людей. Соціальна база подібних поглядів спостерігається, скажімо, у ставленні західних суспільств до ухилення від сплати податків. Усупереч абсолютній толерантності, ухилення від податків у більшості населення викликає гострий осуд, завдяки чому демократична й ліберальна держава зберігає сувору монополію на збір податків.

На нашу думку, розглянуті соціологічно-антропні методи досліджень настав час активно переносити на ґрунт вітчизняної фінансової науки. □

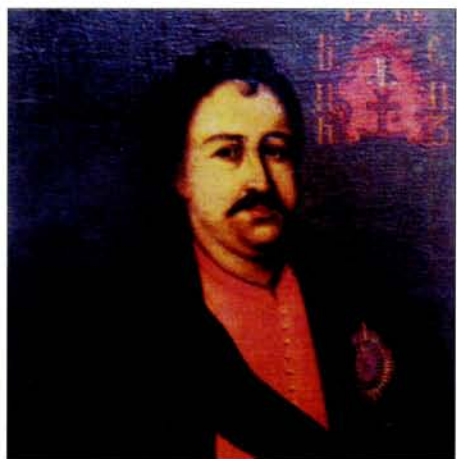
Література.

1. Schumpeter J. A. *History of Economic Analysis*. — London: George Allen & Unwin, 1955. — XXV, 1260 p.
2. Фельс Э., Титнер Г. *Методы экономических исследований* / Пер. с нем. — М.: Прогресс, 1971. — 151 с.
3. *Большая Энциклопедия.: Конт.* — СПб., 1896. — Т. 11. — С. 295—296.
4. Andic F. M., Andic S. *An Exploration into Fiscal Sociology: Ibn Khaldun, Schumpeter, and Public Choice* // *Finanzarchiv*. — 1985. — Bd. 43, H. 3. — P. 454 — 469.
5. Hinrichs H. H. *A General Theory of Tax Structure Change during Economic Development*. — Cambridge (Mass.): Harvard University Press, 1966. — XVI, 154 p.
6. Musgrave R. A. *Fiscal Systems*. — New Haven — London: Yale University Press, 1971. — XIX, 397 p.
7. Musgrave R. A. *The Theory of Public Finance. A Study in Public Economy*. — New York etc.: McGraw-Hill Book Company, 1959. — XVII, 628 p.
8. Hyman D. N. *Public Finance. A Contemporary Application of Theory to Policy*. — 3rd ed. — Chicago etc.: The Dryden Press, 1990. — XXIII, 689 p.
9. Rosen H. S. *Public Finance*. — 4th ed. — Boston etc.: Irwin; McGraw-Hill, 1995. — XXX, 623 p.
10. Schumpeter J. A. *Capitalism, Socialism and Democracy*. — 3rd ed. — New York: Harper & Brothers Publishers, 1950. — XIV, 431 p.
11. Винанд М. *Социальная система и социальная работа в Федеративной Республике Германии* / Пер. с нем. — Франкфурт-на-Майне: Издательство Немецкого объединения государственного и частного попечения, 1999. — 67 с.

НУМІЗМАТИКА І БОНІСТИКА

Монети України

Про введення в обіг пам'ятної монети "Іван Мазепа"

Національний банк України, продовжуючи серію "Герої козацької доби", 20 лютого 2001 р. ввів у обіг пам'ятну монету "Іван Мазепа" номіна-

лом 10 гривень, присвячену гетьману Лівобережної України (1687 — 1709), відомому суспільно-політичному діячу України, меценату, людині нелегкої і

драматичної долі — Івану Мазепі (1644—1709), який обережно, але послідовно проводив політику, спрямовану на здобуття Україною незалежності.

Монету виготовлено зі срібла 925 проби. Діаметр монети — 38.61 мм, вага дорогоцінного металу в чистоті — 31.1 г, якість виготовлення — “пруф”, тираж — 3 000 штук. Гурт монети — рифлений.

На лицьовому боці (аверсі) монети зображено загальну для цієї серії композицію, що втілює ідею соборності України, — малий Державний герб України підтримують фігури архістратига Михаїла і коронованого лева (герби міст Києва і Львова), — та розміщено стилізовані написи **УКРАЇНА / 2001 / 10 / ГРИВЕНЬ**, логотип Монетного двору НБУ, а також позначення металу і його проби — **Ag 925** та ваги в чистоті — **31.1**.

На зворотному боці (реверсі) монети у колі з намистин зображено портрет гетьмана з булавою, праворуч — родовий герб, ліворуч — собор. Навколо —

стилізовані написи: **ІВАН МАЗЕПА** та **1644 — 1709**.

Художник — Олександр Івахненко. Скульптор — Володимир Дем'яненко.

Пам'ятна монета “Іван Мазепа” номіналом 10 гривень є дійсним платіжним засобом України та обов'язкова до приймання за її номінальною вартістю без будь-яких обмежень до всіх видів платежів, а також для зарахування на розрахункові рахунки, вклади, акредитиви та для переказів.

Монету можна придбати за колекційною ціною в Національному банку України, Головному управлінні Національного банку України по м. Києву і Київській області, територіальних та Кримському республіканському управліннях банку, комерційних банках “Україна”, Укресімбанк, Правекс-банк, Ощадний банк України та їхніх обласних дирекціях, а також у ЗАТ “Каштан” і Національному історико-культурному заповіднику Києво-Печерська лавра.

Про введення в обіг пам'ятної монети “Ярослав Мудрий”

Національний банк України, продовжуючи серію “Князя Україна”, 26 лютого 2001 р. ввів у обіг пам'ятну монету номіналом 10 гривень “Ярослав Мудрий”, присвячену видатному державному діячеві, великому князю Київському Ярославу Мудрому, за часів князювання якого (1015—1054 рр.) Київська Русь набула могутнього розвитку: розширилися її кордони, зміцніло міжнародне становище, одним із виявів чого стало заснування Київської митрополії, удосконалився суспільний лад, чому сприяло створення збірки законів давньоруського права, культура Русі досягла свого розквіту.

Монету виготовлено зі срібла 925 проби. Діаметр монети — 38.61 мм, вага дорогоцінного металу в чистоті — 31.1 г, якість виготовлення — “пруф”, тираж — 3 000 штук. Гурт монети — рифлений.

На лицьовому боці (аверсі) монети в обрамленні давньоруського орнаменту, зробленого за мотивами візерунка на саркофагу Ярослава Мудрого, зображено малий Державний герб України й розміщено стилізовані написи: **2001 / УКРАЇНА / 10 / ГРИВЕНЬ** /, а також ло-

готип Монетного двору НБУ, позначення металу і його проба — **Ag 925** та вага дорогоцінного металу в чистоті — **31.1**.

На зворотному боці (реверсі) монети зображено Ярослава Мудрого зі збірником законів, на титулі якого міститься напис: “ПРАВДА РУСЬСКАЯ”. Ліворуч — мозаїчне зображення лику Оранти, праворуч — Софійського собору. Угорі розміщено стилізований напис у два рядки: **ЯРОСЛАВ / 1015 МУДРИЙ 1054**; внизу — **КНЯЖА / УКРАЇНА**.

Художники — Володимир Таран, Олександр Харук, Сергій Харук, Віталій Козаченко.

Скульптор — Володимир Дем'яненко.

Пам'ятна монета “Ярослав Мудрий” номіналом 10 гривень є дійсним платіжним засобом України та обов'язкова до приймання за її номінальною вартістю без будь-яких обмежень до всіх видів платежів, а також для зарахування на розрахункові рахунки, вклади, акредитиви та для переказів.

Монету можна придбати за колекційною ціною в Національному банку України, Головному управлінні НБУ по м. Києву і Київській області, територіальних та Кримському республікан-

ському управліннях банку; комерційних банках “Україна”, Укресімбанк, Правекс-банк, Ощадний банк України та їхніх обласних дирекціях, а також у ЗАТ “Каштан”, Національному історико-культурному заповіднику Києво-Печерська лавра.

Точка зору/

Міжнародний кредитор останньої інстанції: хто він?

Широкомасштабні валютні кризи, які останнім часом майже постійно лихоманяють світ, спонукають реформувати постбреттон-вудські фінансові інституції, аби привести їх діяльність у відповідність із потребами сучасної світової фінансової системи. Ключовим у цьому контексті є питання про те, хто і на яких засадах може бути міжнародним кредитором останньої інстанції.

МОЖЛИВІ МОДЕЛІ ВСЕСВІТНЬОГО ТА РЕГІОНАЛЬНИХ КРЕДИТОРІВ ОСТАННЬОЇ ІНСТАНЦІЇ

Першу спробу вирішити проблему міжнародного кредитора останньої інстанції було зроблено в середині 1970-х років. Голови центральних банків країн так званої Групи-10, а також Швейцарії і Люксембургу організували в 1974 році Постійний комітет з питань банківського регулювання та наглядової практики (Standing Committee on Banking Regulations and Supervisory Practices). Правову базу його діяльності становило положення, в якому, зокрема, зазначалося, що нагляд та контроль за ліквідністю банківських установ здійснює кредитор останньої інстанції країни розташування. Проте ця спроба провалилася.

І не випадково. Адже інструменти, які ефективно діють на національному рівні, часом зовсім недієздатні у глобальному масштабі. Національний позикодавець останньої інстанції (КОІ) має у своєму розпорядженні засоби "примусового покарання", завдяки чому може запобігати ризикам. Міжнародний же КОІ практично безсилий у цьому плані.

Щоб контролювати ризики, йому необхідно було б володіти деякими повноваженнями національного позикодавця, зокрема:

- ♦ вільно провадити емісію грошей у разі виникнення симптомів кризових явищ (а для цього треба було б запровадити світові гроші, які визнавалися б усіма країнами, що практично неможливо. У 1969 році було зроблено таку спробу шляхом запровадження спеціальних прав запозичення, які емітує МВФ, однак процедура прийняття рішення щодо їх емісії занадто складна і неприйнятна в умовах виникнення кризи);

- ♦ створити систему прозорого кон-

тролю та регулювання діяльності фінансових установ (тобто створити єдину міжнародну фінансову та банківську систему, яка була б наднаціональною, що теж малоймовірно).

Якщо всесвітній кредитор останньої інстанції — справа нині майже нереальна, то, можливо, цю функцію могли б узяти на себе кілька кредиторів регіональних?

Вочевидь, світова банківська система могла б складатися з трьох рівнозначних блоків — Азії, країн Західної півкулі та Європи, — у кожному з яких діяв би свій кредитор останньої інстанції. Фінансова стабільність кожного регіону мала б базуватися на регіональних принципах, з урахуванням місцевих звичаїв, практичного досвіду та особливостей інституційної системи.

Регіональний КОІ порівняно зі світовим може мати низку переваг.

По-перше, йому було б значно простіше акумулювати необхідні кошти.

По-друге, представникам меншої кількості країн (до того ж країн-сусідів) було б легше приймати узгоджені рішення і діяти спільно.

Нарешті, відносно тісні культурні зв'язки — природний результат географічної близькості, — як правило, теж слугують благодатним ґрунтом для поглиблення взаєморозуміння між народами.

Незважаючи на всю привабливість регіональних КОІ, їх створення теж пов'язане із серйозними проблемами. Поглиблюючи торговельну інтеграцію, країни регіону, очевидно, й надалі прагнуть економічної самостійності. А відтак контроль над утвореним пакетом фінансової допомоги постійно залишатиметься предметом міждержавних змагань, буде приводом для складних і тривалих переговорів. Отож, у найближчому майбутньому навряд чи з'яв-

Андрій Лупир

Аспірант кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин Інституту міжнародних відносин Національного університету імені Т.Г.Шевченка

ляться регіональні кредитори останньої інстанції, які в принципі могли б вирішити проблему підтримки міжнародної фінансової стабільності.

Серед характерних ознак сучасної валютної системи — стабільний попит на резервні валюти. Деякі з них практично стали міжнародними грошми. То, може, міжнародними кредиторами останньої інстанції могли б стати центральні банки країн резервних валют? Передусім — Федеральна резервна система Сполучених Штатів Америки?

Така точка зору має право на існування, хоча треба взяти до уваги всі можливі наслідки застосування подібної моделі. Адже в такому разі країна — власник резервної валюти матиме змогу відчутно впливати на всю міжнародну економіку і фактично контролюватиме розвиток усіх регіонів. Навряд чи інші економічно розвинуті країни погодяться на це.

Як бачимо, міжнародній спільноті не залишається нічого іншого, як вдатися до ще одного, на нашу думку, теоретично можливого варіанта — реформувати Міжнародний валютний фонд, трансформувавши засади його функціонування у принципи діяльності міжнародного кредитора останньої інстанції.

МВФ ЯК ІНСТИТУТ ПОЗИКОДАВЦЯ ОСТАННЬОЇ ІНСТАНЦІЇ: ПОЛЕМІЧНІ АСПЕКТИ

Чи може МВФ бути кредитором останньої інстанції?

Щоб відповісти на це запитання, необхідно з'ясувати низку інших.

Зокрема — чи може МВФ виконувати функції кризового менеджера (crisis manager) і кризового кредитора (crisis lender)?

Швидше за все — так. Певною мірою

він уже виконує їх, про що свідчать численні програми, які ним фінансуються (див. таблицю).

Як зазначає перший заступник директора-розпорядника МВФ Стенлі Фішер, Міжнародний валютний фонд за фінансовою структурою схожий на кредитну спілку, доступну для країн, що потрапили у фінансову кризу і потребують допомоги. Підтримуючи їх, він фактично й виконує функцію кризового кредитора.

Ще одне запитання: чи володіє МВФ достатніми ресурсами, аби бути кредитором останньої інстанції?

Нинішні обсяги коштів Міжнародного валютного фонду — це наслідок неодноразового перегляду квот країн-учасниць. Якби нарощування фонду відповідало реальним темпам зростання обсягу виробництва країн-членів, як це і передбачалося на час заснування МВФ, то зараз його кошти були б щонайменше втричі більшими. Мало того, якби формування коштів фонду було адекватним темпам зростання обсягів світової торгівлі, то обсяг коштів МВФ у 9 разів перевищував би нинішній і становив би приблизно 2.5 трлн. доларів США.

Звичайно, історія не визнає умовно-го способу. Проте навіть за нинішніх обставин фонд у змозі сформувати достатній фінансовий пакет допомоги на випадок кризи. Принаймні за підтрим-

Кредитування країн за різними програмами МВФ у 1973—1997 рр.							
Кількість програм МВФ за видами та за країнами	1973—1977 рр.	1978—1982 рр.	1983—1987 рр.	1988—1992 рр.	1993—1997 рр.	Загалом за 1973—1997 рр.	Загальна кількість країн
Кількість програм, прийнятих за період, усього	85	124	139	139	126	141	615
Кількість угод за регіонами	85	124	139	126	141	615	126
Розвинуті країни	6	2	1			9	5
Країни, що розвиваються							
Африка	19	60	84	55	46	264	45
Азія	25	20	16	14	17	92	20
Центральна та Східна Європа	2	5	3	17	33	60	11
Центральна Азія				1	16	17	8
Середній Схід	4	5	3	3	8	23	6
Західна півкуля	29	32	32	36	21	150	25

Джерело: IMF, Transactions of the Fund (1998).

ки урядів країн-членів, як це було нещодавно, під час формування пакетів допомоги для Бразилії та Східної Азії.

На нашу думку, Міжнародний валютний фонд у принципі міг би стати міжнародним кредитором останньої інстанції. Для цього йому слід було б надати деякі повноваження центрального банку, передусім — можливість створювати світові резерви. Причому для успішного виконання функції кризового менеджера фонду необхідно не лише координувати макроекономічну політику країн-членів, а й підтримувати на необхідному рівні світову пропозицію грошей — адекватну обсягам світового промислового виробництва. Це могло б нейтралізувати спекулятивну мобіль-

ність потоків світового капіталу, яка спричиняє фінансові кризи.

Кризи останніх п'яти років виявили чимало недоліків у структурі світової економіки. Назріла гостра потреба в удосконаленні моніторингу міжнародних стандартів (зокрема стандартів визнання банкрутства), процедури застосування санкцій, методів залучення фінансів приватного сектора для подолання криз так званих “вибудованих ринків”. Без належного виконання певною організацією функції міжнародного кредитора останньої інстанції світова економіка навряд чи зможе уникнути в майбутньому загрозливих для її існування фінансових криз.

ОФІЦІЙНИЙ КУРС ГРИВНІ ЩОДО ІНОЗЕМНИХ ВАЛЮТ, ЯКИЙ ВСТАНОВЛЮЄТЬСЯ НАЦІОНАЛЬНИМ БАНКОМ УКРАЇНИ ОДИН РАЗ НА МІСЯЦЬ (за січень 2001 року)*

№ п/п	Код валюти	Назва валюти	Офіційний курс
1	100 BGL	100 болгарських левів	256.7076
2	986 BRL	100 бразильських реалів	277.6955
3	051 AMD	10000 вірменських драмів	97.6462
4	410 KRW	1000 вон Республіки Корея	4.3928
5	704 VND	10000 в'єтнамських донгів	3.7459
6	381 GEL	100 грузинських ларі	273.7783
7	344 HKD	100 доларів Гонконгу	69.6793
8	818 EGP	100 єгипетських фунтів	143.3905
9	218 ECS	1000 еквадорських сукре	0.2174
10	376 ILS	100 ізраїльських шекелів	133.7888
11	356 INR	1000 індійських рупій	116.4577
12	364 IRR	1000 іранських ріалів	3.1099
13	368 IQD	100 іракських динарів	1739.5967
14	417 KGS	100 киргизьких сомів	11.2506
15	414 KWD	100 кувейтських динарів	1778.8871
16	422 LBP	1000 ліванських фунтів	3.6026
17	434 LYD	100 лівійських динарів	1002.1206
18	470 MTL	100 мальтійських лір	1233.7117
19	484 MXN	100 мексиканських нових песо	56.6182

№ п/п	Код валюти	Назва валюти	Офіційний курс
20	496 MNT	10000 монгольських тугриків	49.5397
21	554 NZD	100 новозеландських доларів	239.8279
22	586 PKR	100 пакистанських рупій	9.3601
23	604 PEN	100 перуанських нових сол	154.7850
24	408 KPW	100 північнокорейських вон	247.0227
25	642 ROL	10000 румунських леїв	2.1062
26	682 SAR	100 саудівських ріялів	144.9007
27	760 SYP	100 сирийських фунтів	10.1579
28	705 SIT	100 словенських толарів	2.3502
29	901 TWD	100 нових тайванських доларів	16.3769
30	991 TJS	1 сомоні Республіки Таджикистан	2.4702
31	952 XOF	1000 франків КФА	7.6506
32	152 CLP	1000 чилійських песо	10.0055
33	191 HRK	100 хорватських кун	66.1236
34	156 CNY	100 юанів Ренмінбі (Китай)	65.6523
35	255	100 доларів США за розр. із Індією	434.7600

* Курс встановлено з 01.01.2001 року.

На замовлення “Вісника НБУ” матеріал підготовлено співробітниками департаменту валютного регулювання Національного банку України.

Офіційний курс гривні щодо інозе Національним банком України

№ п/п	Код валюти	Назва валюти	Курс гривні до іноземної валюти					
			01.01.2001 р.	02.01.2001 р.	03.01.2001 р.	04.01.2001 р.	05.01.2001 р.	
1	036 AUD	100 австралійських доларів	301.5386	301.5386	304.0029	306.1713	306.7711	
2	040 ATS	100 австрійських шилінгів	36.7492	36.7492	37.2152	37.6364	37.3535	
3	826 GBP	100 англійських фунтів стерлінгів	810.2551	810.2551	810.9152	818.7965	812.5119	
4	031 AZM	10000 азербайджанських манатів	11.9125	11.9125	11.9047	11.9043	11.9047	
5	056 BEF	1000 бельгійських франків	125.3549	125.3549	126.9445	128.3813	127.4160	
6	974 BYR	10 білоруських рублів	0.0447	0.0447	0.0447	0.0443	0.0441	
7	300 GRD	1000 грецьких драхм	14.8402	14.8402	15.0284	15.1985	15.0842	
8	208 DKK	100 датських крон	67.7574	67.7574	68.6350	69.4267	68.8780	
9	840 USD	100 доларів США	543.4500	543.4500	543.4500	543.4300	543.4500	
10	233 EEK	100 естонських крон	32.3189	32.3189	32.7287	33.0991	32.8503	
11	352 ISK	100 ісландських крон	6.4173	6.4173	6.4212	6.4801	6.4410	
12	372 IEP	100 ірландських фунтів	642.0814	642.0814	650.2239	657.5831	652.6390	
13	724 ESP	1000 іспанських песет	30.3920	30.3920	30.7774	31.1257	30.8917	
14	380 ITL	10000 італійських лір	26.1162	26.1162	26.4474	26.7467	26.5456	
15	124 CAD	100 канадських доларів	362.1054	362.1054	362.8005	363.0231	363.4785	
16	398 KZT	100 казахстанських тенге	3.7609	3.7609	3.7479	3.7479	3.7479	
17	428 LVL	100 латвійських латів	879.3689	879.3689	879.3689	892.3317	892.3645	
18	440 LTL	100 литовських літів	135.8625	135.8625	135.8625	135.8575	135.8625	
19	498 MDL	100 молдовських лейв	43.8857	43.8857	43.8857	43.8873	43.8889	
20	528 NLG	100 нідерландських гульденів	229.4677	229.4677	232.3776	235.0077	233.2408	
21	280 DEM	100 німецьких марок	258.5502	258.5502	261.8290	264.7923	262.8015	
22	578 NOK	100 норвезьких крон	61.4174	61.4174	61.6497	62.2874	62.1442	
23	985 PLN	100 польських злотих	131.3523	131.3523	132.5807	132.6899	131.8815	
24	620 PTE	100 португальських ескудо	2.5223	2.5223	2.5543	2.5832	2.5638	
25	810 RUR	10 російських рублів	1.9299	1.9299	1.9299	1.9298	1.9082	
26	702 SGD	100 сингапурських доларів	313.5807	313.5807	312.7094	313.7769	313.6219	
27	703 SKK	100 словацьких крон	11.5103	11.5103	11.6759	11.7734	11.7356	
28	792 TRL	10000 турецьких лір	0.0810	0.0810	0.0813	0.0818	0.0815	
29	795 TMM	10000 туркменських манатів	10.4510	10.4510	10.4510	10.4506	10.4510	
30	348 HUF	1000 угорських форинтів	19.0823	19.0823	19.3549	19.5762	19.4129	
31	860 UZS	100 узбецьких сумів	1.6722	1.6722	1.6722	1.6721	1.6722	
32	246 FIM	100 фінських марок	85.0493	85.0493	86.1278	87.1026	86.4478	
33	250 FRF	100 французьких франків	77.0905	77.0905	78.0681	78.9516	78.3580	
34	203 CZK	100 чеських крон	14.4286	14.4286	14.5846	14.6400	14.6187	
35	752 SEK	100 шведських крон	57.2600	57.2600	57.6162	57.8860	57.6531	
36	756 CHF	100 швейцарських франків	331.9854	331.9854	336.5048	340.2686	337.7768	
37	392 JPY	1000 японських єн	47.2952	47.2952	47.3021	47.5651	47.4822	
38	978 EUR	100 євро	505.6802	505.6802	512.0929	517.8888	513.9950	
39	960 XDR	100 СПЗ	708.0653	708.0653	711.3797	714.7912	712.6269	
			16.01.2001 р.	17.01.2001 р.	18.01.2001 р.	19.01.2001 р.	20.01.2001 р.	21.01.2001 р.
1	036 AUD	100 австралійських доларів	300.4816	302.0981	302.5261	301.7834	303.6652	303.6652
2	040 ATS	100 австрійських шилінгів	37.2275	37.1643	37.1004	37.1300	37.1121	37.1121
3	826 GBP	100 англійських фунтів стерлінгів	801.9113	798.1764	801.9366	800.1869	800.4292	800.4292
4	031 AZM	10000 азербайджанських манатів	11.9023	11.9023	11.8631	11.8623	11.8618	11.8618
5	056 BEF	1000 бельгійських франків	126.9862	126.7707	126.5528	126.6536	126.5927	126.5927
6	974 BYR	10 білоруських рублів	0.0435	0.0435	0.0435	0.0435	0.0436	0.0436
7	300 GRD	1000 грецьких драхм	15.0333	15.0078	14.9940	14.9868	14.9868	14.9868
8	208 DKK	100 датських крон	68.6125	68.4915	68.3729	68.4227	68.3944	68.3944
9	840 USD	100 доларів США	543.3400	543.3400	543.3300	543.3000	543.2700	543.2700
10	233 EEK	100 естонських крон	32.7394	32.6839	32.6277	32.6537	32.6380	32.6380
11	352 ISK	100 ісландських крон	6.4041	6.3908	6.3854	6.3777	6.3842	6.3842
12	372 IEP	100 ірландських фунтів	650.4372	649.3334	648.2176	648.7337	648.4220	648.4220
13	724 ESP	1000 іспанських песет	30.7875	30.7353	30.6824	30.7069	30.6921	30.6921
14	380 ITL	10000 італійських лір	26.4561	26.4112	26.3658	26.3868	26.3741	26.3741
15	124 CAD	100 канадських доларів	361.5109	361.6375	360.4299	359.9037	360.0097	360.0097
16	398 KZT	100 казахстанських тенге	3.7446	3.7446	3.7445	3.7443	3.7441	3.7441
17	428 LVL	100 латвійських латів	887.8105	887.8105	887.7941	884.8534	884.8046	884.8046
18	440 LTL	100 литовських літів	135.8350	135.8350	135.8325	135.8250	135.8175	135.8175
19	498 MDL	100 молдовських лейв	43.8319	43.8319	43.1488	42.6807	42.6784	42.6784
20	528 NLG	100 нідерландських гульденів	232.4539	232.0594	231.6606	231.8451	231.7337	231.7337
21	280 DEM	100 німецьких марок	261.9149	261.4704	261.0211	261.2289	261.1034	261.1034
22	578 NOK	100 норвезьких крон	62.3872	62.3040	62.0835	62.1027	62.0729	62.0729
23	985 PLN	100 польських злотих	132.2646	132.6705	132.3773	132.0888	132.5668	132.5668
24	620 PTE	100 португальських ескудо	2.5551	2.5508	2.5464	2.5485	2.5472	2.5472
25	810 RUR	10 російських рублів	1.9165	1.9186	1.9138	1.9157	1.9170	1.9170
26	702 SGD	100 сингапурських доларів	312.9458	313.1992	313.5636	312.4124	312.6064	312.6064
27	703 SKK	100 словацьких крон	11.7467	11.7343	11.6287	11.6859	11.6985	11.6985
28	792 TRL	10000 турецьких лір	0.0812	0.0810	0.0810	0.0808	0.0810	0.0810
29	795 TMM	10000 туркменських манатів	10.4488	10.4488	10.4487	10.4481	10.4475	10.4475
30	348 HUF	1000 угорських форинтів	19.3219	19.3000	19.2574	19.2763	19.2649	19.2649
31	860 UZS	100 узбецьких сумів	1.6635	1.6635	1.6634	1.6633	1.6633	1.6633
32	246 FIM	100 фінських марок	86.1561	86.0099	85.8621	85.9305	85.8892	85.8892
33	250 FRF	100 французьких франків	78.0937	77.9611	77.8272	77.8891	77.8517	77.8517
34	203 CZK	100 чеських крон	14.5302	14.4351	14.3685	14.4667	14.5189	14.5189
35	752 SEK	100 шведських крон	57.7553	57.2699	57.1555	57.2330	57.4630	57.4630
36	756 CHF	100 швейцарських франків	332.0548	332.3962	332.0625	334.3056	334.4733	334.4733
37	392 JPY	1000 японських єн	45.7703	45.9595	46.1585	45.9130	46.1480	46.1480
38	978 EUR	100 євро	512.2610	511.3916	510.5129	510.9193	510.6738	510.6738
39	960 XDR	100 СПЗ	710.6506	706.5733	706.1810	706.1420	706.9143	706.9143

МНИХ ВАЛЮТ, ЯКИЙ ВСТАНОВЛЮЄТЬСЯ ЩОДЕННО (за січень 2001 року)

Офіційний курс									
06.01.2001 р.	07.01.2001 р.	08.01.2001 р.	09.01.2001 р.	10.01.2001 р.	11.01.2001 р.	12.01.2001 р.	13.01.2001 р.	14.01.2001 р.	15.01.2001 р.
309.9701	309.9701	309.9701	309.9701	304.6761	303.5841	303.4793	305.0156	305.0156	305.0156
37.6957	37.6957	37.6957	37.6957	37.1249	37.1684	37.6033	37.6894	37.6894	37.6894
816.9852	816.9852	816.9852	816.9852	809.0756	810.7928	814.8539	809.3290	809.3290	809.3290
11.9043	11.9043	11.9043	11.9043	11.9036	11.9036	11.9025	11.9023	11.9023	11.9023
128.5833	128.5833	128.5833	128.5833	126.6365	126.7847	128.2681	128.5621	128.5621	128.5621
0.0439	0.0439	0.0439	0.0439	0.0437	0.0437	0.0437	0.0436	0.0436	0.0436
15.2224	15.2224	15.2224	15.2224	14.9919	15.0095	15.1851	15.2199	15.2199	15.2199
69.5006	69.5006	69.5006	69.5006	68.4401	68.5091	69.2977	69.4575	69.4575	69.4575
543.4300	543.4300	543.4300	543.4300	543.4000	543.4000	543.3500	543.3400	543.3400	543.3400
33.1512	33.1512	33.1512	33.1512	32.6493	32.6875	33.0699	33.1457	33.1457	33.1457
6.4741	6.4741	6.4741	6.4741	6.4169	6.4196	6.4582	6.4658	6.4658	6.4658
658.6181	658.6181	658.6181	658.6181	648.6461	649.4051	657.0034	658.5091	658.5091	658.5091
31.1747	31.1747	31.1747	31.1747	30.7027	30.7386	31.0983	31.1696	31.1696	31.1696
26.7888	26.7888	26.7888	26.7888	26.3832	26.4141	26.7231	26.7844	26.7844	26.7844
361.5165	361.5165	361.5165	361.5165	363.2584	363.1928	362.8811	364.0958	364.0958	364.0958
3.7478	3.7478	3.7478	3.7478	3.7450	3.7450	3.7447	3.7446	3.7446	3.7446
892.3317	892.3317	892.3317	892.3317	892.2824	887.9085	887.8268	887.8105	887.8105	887.8105
135.8575	135.8575	135.8575	135.8575	135.8500	135.8500	135.8375	135.8350	135.8350	135.8350
43.8607	43.8607	43.8607	43.8607	43.8367	43.8367	43.8327	43.8319	43.8319	43.8319
235.3776	235.3776	235.3776	235.3776	231.8138	232.0850	234.8005	235.3386	235.3386	235.3386
265.2091	265.2091	265.2091	265.2091	261.1936	261.4993	264.5589	265.1652	265.1652	265.1652
62.5623	62.5623	62.5623	62.5623	61.9250	62.3337	63.1015	63.3620	63.3620	63.3620
133.3429	133.3429	133.3429	133.3429	131.4693	130.8118	131.9307	132.6389	132.6389	132.6389
2.5873	2.5873	2.5873	2.5873	2.5481	2.5511	2.5809	2.5869	2.5869	2.5869
1.9115	1.9115	1.9115	1.9115	1.9141	1.9147	1.9139	1.9165	1.9165	1.9165
313.3973	313.3973	313.3973	313.3973	313.6938	313.2913	313.0261	313.5538	313.5538	313.5538
11.8261	11.8261	11.8261	11.8261	11.7154	11.7385	11.8759	11.8892	11.8892	11.8892
0.0817	0.0817	0.0817	0.0817	0.0812	0.0811	0.0815	0.0816	0.0816	0.0816
10.4506	10.4506	10.4506	10.4506	10.4500	10.4500	10.4490	10.4488	10.4488	10.4488
19.5833	19.5833	19.5833	19.5833	19.2766	19.2948	19.5228	19.5624	19.5624	19.5624
1.6721	1.6721	1.6721	1.6721	1.6684	1.6684	1.6683	1.6682	1.6682	1.6682
87.2397	87.2397	87.2397	87.2397	85.9189	86.0194	87.0258	87.2253	87.2253	87.2253
79.0759	79.0759	79.0759	79.0759	77.8786	77.9698	78.8820	79.0628	79.0628	79.0628
14.7204	14.7204	14.7204	14.7204	14.5583	14.5637	14.6374	14.6668	14.6668	14.6668
58.0725	58.0725	58.0725	58.0725	57.0783	57.3160	58.2202	58.5546	58.5546	58.5546
339.2439	339.2439	339.2439	339.2439	335.3797	335.5298	337.6613	336.5464	336.5464	336.5464
46.6376	46.6376	46.6376	46.6376	46.9618	46.7802	46.3027	46.1609	46.1609	46.1609
518.7039	518.7039	518.7039	518.7039	510.8503	511.4481	517.4322	518.6180	518.6180	518.6180
712.6848	712.6848	712.6848	712.6848	709.3439	708.9515	711.1111	710.6506	710.6506	710.6506
22.01.2001 р.	23.01.2001 р.	24.01.2001 р.	25.01.2001 р.	26.01.2001 р.	27.01.2001 р.	28.01.2001 р.	29.01.2001 р.	30.01.2001 р.	31.01.2001 р.
303.6652	300.1185	301.5847	298.8894	295.3891	294.0853	294.0853	294.0853	294.9744	295.8490
37.1121	36.6765	37.1384	36.6848	36.1007	36.4243	36.4243	36.4243	36.2815	36.2966
800.4292	789.7954	799.9926	796.0800	788.0010	793.6811	793.6811	793.6811	791.9484	793.0332
11.8618	11.8614	11.8795	11.8771	11.8693	11.8693	11.8693	11.8693	11.8678	11.8676
126.5927	125.1067	126.6823	125.1352	123.1426	124.2466	124.2466	124.2466	123.7594	123.8110
0.0436	0.0435	0.0435	0.0436	0.0436	0.0436	0.0436	0.0436	0.0436	0.0436
14.9868	14.8108	14.9974	14.8142	14.5783	14.7090	14.7090	14.7090	14.6513	14.6574
68.3944	67.5934	68.4520	67.6360	66.5652	67.1692	67.1692	67.1692	66.9031	66.9435
543.2700	543.2500	543.2500	543.1400	543.1400	543.1400	543.1400	543.1400	543.0700	543.0600
32.6380	32.2549	32.6611	32.2622	31.7485	32.0331	32.0331	32.0331	31.9075	31.9208
6.3842	6.3291	6.3498	6.3265	6.2461	6.3061	6.3061	6.3061	6.2885	6.2935
648.4220	640.8105	648.8809	640.9566	630.7498	636.4049	636.4049	636.4049	633.9094	634.1736
30.6921	30.3318	30.7138	30.3387	29.8556	30.1233	30.1233	30.1233	30.0052	30.0177
26.3741	26.0645	26.3928	26.0705	25.6553	25.8853	25.8853	25.8853	25.7838	25.7946
360.0097	359.8939	360.9771	359.0542	358.3838	361.1541	361.1541	361.1541	361.1170	361.6861
3.7441	3.7440	3.7440	3.7432	3.7432	3.7432	3.7432	3.7432	3.7427	3.7427
884.8046	884.7720	884.7720	884.5928	884.5928	884.5928	884.5928	884.5928	884.4788	884.4625
135.8175	135.8125	135.8125	135.7850	135.7850	135.7850	135.7850	135.7850	135.7675	135.7650
42.6784	42.6768	42.0267	42.0182	41.9394	41.9394	41.9394	41.9394	41.9340	42.8112
231.7337	229.0135	231.8977	229.0657	225.4180	227.4390	227.4390	227.4390	226.5472	226.6416
261.1034	258.0384	261.2882	258.0972	253.9872	256.2644	256.2644	256.2644	255.2595	255.3659
62.0729	61.4638	61.7528	61.1427	60.3885	61.0487	61.0487	61.0487	60.9206	61.0093
132.5668	130.9155	132.6262	132.2698	130.6324	131.4441	131.4441	131.4441	131.4216	131.7017
2.5472	2.5173	2.5490	2.5179	2.4778	2.5000	2.5000	2.5000	2.4902	2.4913
1.9170	1.9149	1.9135	1.9131	1.9125	1.9152	1.9152	1.9152	1.9149	1.9142
312.6064	313.0765	311.9493	311.9095	311.7584	311.0205	311.0205	311.0205	310.9394	310.7206
11.6985	11.5567	11.6880	11.5733	11.3930	11.4869	11.4869	11.4869	11.4332	11.4323
0.0810	0.0804	0.0809	0.0805	0.0798	0.0801	0.0801	0.0801	0.0799	0.0798
10.4475	10.4471	10.4471	10.4450	10.4450	10.4450	10.4450	10.4450	10.4437	10.4435
19.2649	19.0467	19.2851	19.0452	18.7406	18.9050	18.9050	18.9050	18.8330	18.8366
1.6633	1.6573	1.6573	1.6569	1.6569	1.6569	1.6569	1.6569	1.6504	1.6503
85.8892	84.8810	85.9500	84.9003	83.5483	84.2974	84.2974	84.2974	83.9669	84.0018
77.8517	76.9379	77.9068	76.9554	75.7299	76.4089	76.4089	76.4089	76.1093	76.1410
14.5189	14.3489	14.5313	14.4363	14.2223	14.4034	14.4034	14.4034	14.3626	14.4105
57.4630	56.4992	57.0416	56.6548	55.8153	56.2727	56.2727	56.2727	56.3481	56.4940
334.4733	328.9956	333.6611	329.4357	325.8056	328.0597	328.0597	328.0597	327.8462	328.5006
46.1480	46.6087	46.3650	45.9782	46.3608	46.5419	46.5419	46.5419	46.5930	46.5126
510.6738	504.6793	511.0353	504.7943	496.7558	501.2096	501.2096	501.2096	499.2443	499.4523
706.9143	704.6135	707.2877	703.6458	699.5936	703.7862	703.7862	703.7862	701.5420	704.7776

На замовлення "Вісника НБУ" матеріал підготовлено співробітниками департаменту валютного регулювання Національного банку України.

Система платежів по телефону "Телебанк-24"

Усі банки прагнуть обслужити клієнта з максимальним комфортом та наблизитися до нього у просторі і часі. Традиційно задля цього вони збільшують мережу філій і подовжують час обслуговування. Однак сучасні технології дають змогу досягти кращих результатів. Мовиться про віддалене (дистанційне) банківське обслуговування фізичних осіб за допомогою банкоматів, управління рахунком (банкінг) через Інтернет тощо. Справді, зручно, не встаючи з крісла, здійснити із комп'ютера на робочому місці чи вдома платіж або дізнатися про залишок на рахунку. Але для цього клієнт повинен мати підключений до Інтернету комп'ютер, оплатити послуги провайдера та послуги зв'язку. На жаль, мало хто сьогодні має такі можливості. Втім, є ще один вид віддаленого банківського обслуговування, на думку авторів статті, — найперспективніший і найзручніший для України — дистанційне управління рахунком по телефону.

Технологією дистанційного управління рахунком по багатоканальному телефону передбачається, що клієнт у режимі тонового набору, натискаючи клавіші на своєму телефоні, дає розпорядження банківському комп'ютеру.

Такий вид обслуговування давно став звичним у західних банках. Деякі з них (наприклад, FirstDirect в Англії) тепер обходяться взагалі без філій.

Система платежів по телефону "Телебанк-24" — це новітній банківський продукт, який не має аналогів в Україні, тому розробку складного та багатогранного проекту ми почали з налагодження контактів та обміну досвідом з іноземними банками, а також із порівняння вихідних умов розвитку цієї послуги на Заході та в нашій країні.

Рішення про доцільність упровадження такого обслуговування клієнтів у АТ "Укрінбанк" було прийнято у червні 2000 року. Тоді ж створено спеціальну проектну групу. Розробку і впровадження банківського обслуговування по телефону вели за трьома головними напрямками: банківська технологія, інформаційна технологія та маркетинг.

Уперше скористатися системою "Телебанк-24" та оцінити її переваги клієнти змогли у жовтні 2000 року, коли почала функціонувати автоматична довідкова система. Вона дає змогу отримати оперативну інформацію щодо всіх видів діяльності "Укрінбанку", офіційних та комерційних курсів іноземних валют на поточну дату. На час її впровадження проектна група вже підготувала до роботи платіжну систему, яка почала функціонувати у пілотному режимі з листопада 2000 року.

Із 1 лютого 2001 року система "Телебанк-24" доступна для всіх бажаючих. Докладніше про те, як вона працює. Уклавши угоду на обслуговування, клієнт отримує номер у системі та ПІН-код. Зателефонувавши до "Телебанку",

він переключає телефон у режим тонового набору, вводить свій номер та кілька цифр із ПІН-коду. Від шахрайства з боку будь-яких третіх осіб клієнта убезпечує багаторівневий захист, а саме:

1 рівень — лише клієнт та працівники банку знають номер договору в системі "Телебанк-24";

2 рівень — лише клієнт знає свій особистий ПІН-код;

3 рівень — клієнт сплачує лише обумовлені угодою платежі (навіть знаючи пароль клієнта або його номер у системі, ніхто не зможе переказати кошти на свій рахунок);

4 рівень — сума платежу не перевищує встановленого клієнтом ліміту;

5 рівень — завдяки роботі в автоматичному режимі конфіденційну інфор-

мацію клієнта не може отримати жоден співробітник банку чи інша особа;

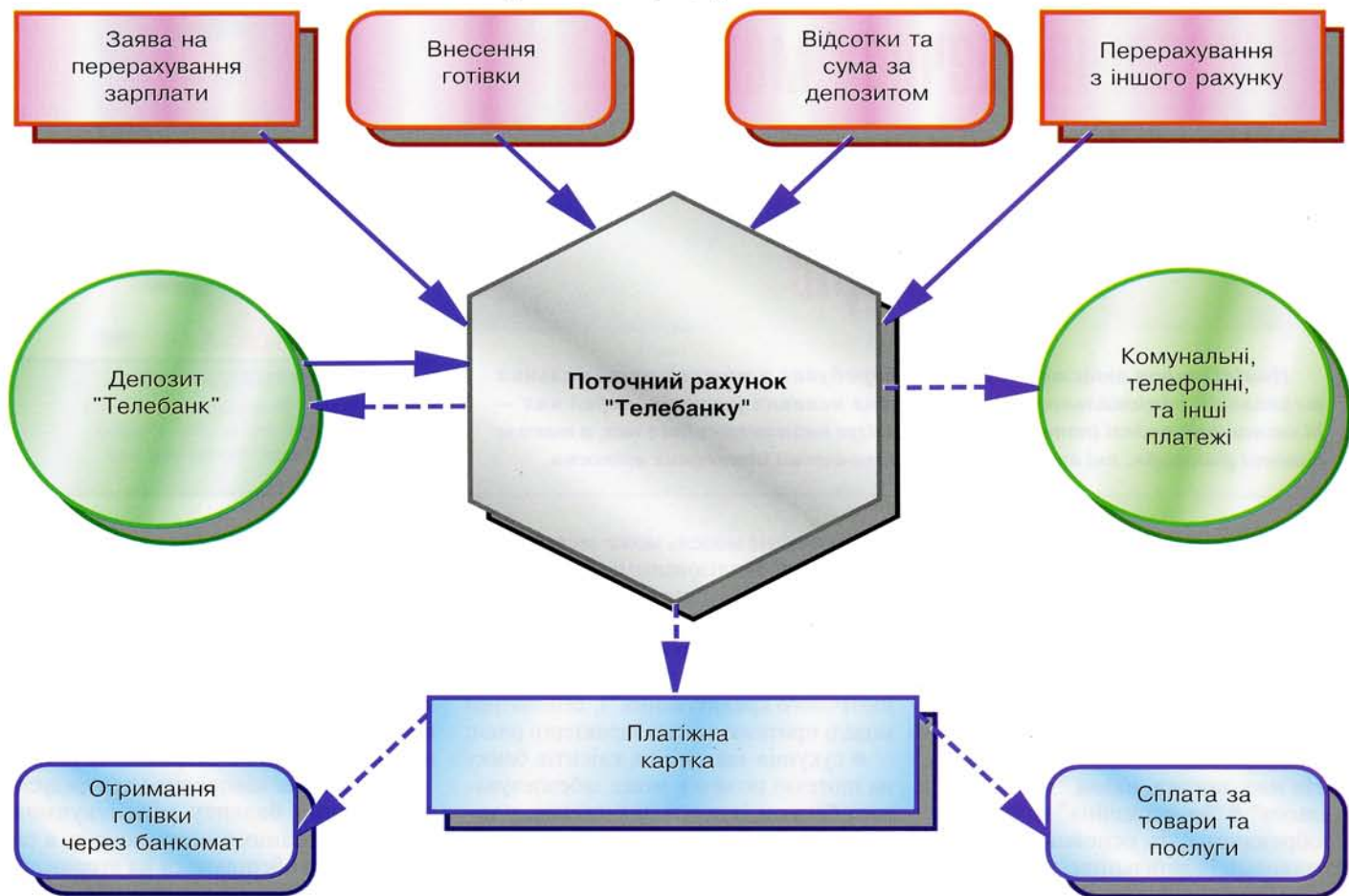
6 рівень — під час роботи з оператором клієнт повідомляє тільки частину пароля, а отже, його реквізитами не скористається жоден співробітник банку чи інша особа.

Якщо авторизація пройшла успішно, клієнту відразу повідомляють поточний залишок на рахунку в системі (інформація з бази даних озвучується платою голосової обробки). Увівши код необхідної операції, він може дізнатися про залишки на своїх рахунках (карткових, депозитних), провести платіж за попередньо обумовленими договорами на обслуговування реквізитами, отримати інформацію про виконані операції, замовити випуску тощо.

Приклад розрахунку клієнта за комунальні послуги за допомогою системи платежів по телефону "Телебанк - 24"

Дії клієнта	Повідомлення системи "Телебанк -24"
Набирає телефонний номер 247-20-20	"Для отримання довідки натисніть — 0, для здійснення платежу — 1"
Вводить 1	"Введіть Ваш номер у системі "Телебанк"
Вводить свій особистий номер у системі, наприклад, 34753	"Введіть... цифру вашого ПІН-коду"
Вводить ті цифри зі свого ПІН-коду, які запитує система	"Залишок коштів на Вашому поточному рахунку на 20 лютого 2001 року становить 350 гривень 45 копійок"
Вводить 41 — код для здійснення комунального платежу	"Ви замовили сплату за комунальні послуги, введіть місяць та рік, за які проводиться сплата"
Вводить 01 2001, тобто сплачує за січень 2001 р.	"Введіть суму платежу в копійках, а після останньої цифри натисніть "решітку"
Якщо, наприклад, необхідно сплатити 120 грн. 30 коп., вводить 12030#	"Ви замовили сплату за комунальні послуги за січень 2001 року в розмірі 120 гривень 30 копійок. Для підтвердження натисніть 1, для відміни —3"
Якщо все зроблено правильно, натискає 1	"Ви провели платіж за... Платіжне доручення №12"

Схема здійснення операцій у системі "Телебанк"

Щомісяця безпосередньо в банку або поштою за вказаною в договорі адресою клієнт може отримати докладну виписку і проконтролювати стан свого рахунку та платежі.

Розпорядження обробляються без участі людини. Тому телефонувати можна цілодобово. Вказівки клієнта виконуються протягом поточного або найближчого операційного дня. Якщо користувач не зміг переключитись у тоновий режим, система підкаже, як це зробити, або після паузи, не дочекавшись відповіді, автоматично з'єднає з оператором. На нього в разі потреби можна переключитись під час сеансу зв'язку.

Користувач системи "Телебанк-24" має змогу здійснювати практично всі повсякденні операції, пов'язані з банківським обслуговуванням, а саме:

- оперативно контролювати надходження коштів на рахунок (при безготівковому переказі заробітної плати, дивідендів, відсотків за депозитом);

- здійснити стандартні платежі (квартплата, електроенергія, міський і міжнародний телефонний зв'язок, мобільний зв'язок, Інтернет, навчання, абонплата за спортзал тощо);

- поповнити картку, переказавши

кошти з поточного рахунку;

- розмістити тимчасово вільні кошти на депозит (після закінчення визначеного клієнтом терміну банк автоматично повертає їх разом із нарахованими відсотками на поточний рахунок).

Виконати всі ці операції можна, перебуваючи будь-де і в будь-який час, аби лише був під рукою телефон. Досвід засвідчує, що клієнти здійснюють їх навіть із таксофонів нового типу, які переключаються у тоновий режим "зірочкою", як і більшість кнопочкових апаратів.

Для прикладу в таблиці наведено спосіб оплати за комунальні послуги.

Операція триває близько двох хвилин. За аналогічним сценарієм здійснюються практично всі операції у системі.

Впровадивши нову систему, банк отримав змогу на якісно новому рівні обслуговувати клієнтів, чого не вдалося б досягти навіть маючи мережу філій. Ми обслуговуємо майже так, як Інтернет-банкінг, але наш клієнт несе менші витрати, "інтерфейс" для нього значно спрощений.

Завдяки автоматичній обробці заявок можна обслужити більше клієнтів за тієї ж чисельності персоналу. Відтак зменшуються собівартість операції, вплив "людського фактора", тобто робота бан-

ку з клієнтом стає безперервною і надійнішою.

Головна перевага для банку — залучення через систему "Телебанк-24" нових клієнтів, збільшення обсягів продажу банківських продуктів і послуг.

Упровадження новітніх банківських технологій є запорукою сталого розвитку українського фінансового ринку, довіри населення до вітчизняних банків та широкого його залучення до розрахунків у безготівковій формі, спрощення і прискорення комунальних та інших платежів.

Геннадій Нестеренко,
керівник проекту
"Телебанк-24" АТ "Укрінбанк".

Володимир Чорновіл,
координатор проекту "Телебанк-24"
АТ "Укрінбанк".

Олексій Білоус,
спеціаліст із банківської
технології АТ "Укрінбанк".

Володимир Калініченко,
спеціаліст з інформаційної
технології АТ "Укрінбанк".

Олексій Сокол,
спеціаліст з маркетингу
АТ "Укрінбанк".

Моделі іпотечних механізмів і вплив на них різноманітних факторів

Цивілізоване людство постійно перебуває у пошуку оптимальних технологій раціонального використання наявних ресурсів. Серед них — різноманітні моделі іпотеки. Автор аналізує найпоширеніші з них, а також основні фактори, які впливають на становлення іпотечних відносин.

Олександр Євтух

Доцент Волинського державного університету ім. Лесі Українки.
Кандидат економічних наук

Науковці виділяють три основних моделі іпотечного механізму. Р.Страйк, Н.Косарева, А.Сучков умовно називають їх “депозитною”, моделлю “будівельних заощаджень” та “інвестиційною” [10]. В.Кудрявцев вважає, що зазначені моделі доцільніше називати “усічено-відкритою”, “розширеною відкритою” і “збалансованою автономною” [4].

На наш погляд, назви “депозитна”, “цільова” й “інвестиційна” найточніше відображають суть основних моделей. Розглянемо їх детальніше.

ОСНОВНІ МОДЕЛІ ІПОТЕЧНОГО КРЕДИТУВАННЯ

Найпростішою (але й найменш досконалою) можна вважати **депозитну модель** іпотечного кредитування, оскільки вона діє лише в рамках первинного ринку заставних.

За депозитної моделі фонди акумулюються в основному за рахунок внесків. Фінансово-кредитні установи, які працюють за такою схемою, надають іпотечні позики та обслуговують їх. Як зазначають Р.Страйк, Н.Косарева й А.Сучков, у цьому випадку фінансово-кредитні установи “є інвесторами, тобто тримають надані кредити у своєму портфелі” [9, с. 53]. Практика свідчить,

що депозитна модель може застосовуватися як спеціалізованими іпотечними банками, так і універсальними, у яких є відділ іпотечних кредитів.

На думку В.Кудрявцева та О.Кудрявцевої (авторів книги “Основи організації іпотечного кредитування”), депозитній моделі притаманні такі характерні риси:

- сукупна заявка всіх клієнтів банку на іпотечні позики може забезпечуватися банком із довільних джерел, у тому числі за рахунок власних капіталів, коштів клієнтів, які перебувають на депозитах, міжбанківських кредитів тощо;
- процентні ставки за іпотечними позичками залежать від загального стану кредитно-фінансового ринку в країні. Ця залежність впливає на масштаб та активність банків в іпотечному кредитуванні як у сприятливі, так і в несприятливі періоди.

Відносна простота організації іпотечного кредитування на базі зазначеної моделі зумовила досить широке її практичне застосування у багатьох країнах світу (наприклад, в Англії, Франції, Іспанії, Ізраїлі тощо), а також у країнах, що розвиваються, та в тих, де ще не повною мірою сформовано інфраструктуру фінансового ринку і ринку цінних паперів [4, с. 38].

Інвестиційну модель небезпідставно вважають класичною. Вона істотно відрізняється від депозитної.

Як зазначають В.Бусов, Р.Страйк, О.Іванов і В.Кудрявцев [2, 11, 4], успішне застосування цієї моделі можливе лише за умови створення розширеної інфраструктури іпотечного ринку та за певної державної підтримки, яка повинна полягати щонайменше у частковому контролі за емісією цінних паперів, що обертаються на вторинному ринку.

Держава має контролювати передусім дотримання балансу між сукупною ціною емітованих цінних паперів, а також тих, що обертаються на вторинному ринку, та ціною заставних, проданих іпотечними банками емітентам для забезпечення цієї емісії. Із цього приводу В.Лексис [5] зауважував: загальна сума заставних листів, які перебувають в обігу, завжди повинна бути покрита принаймні такою ж сумою іпотек, відсотки за якими не менші, ніж за заставними листами. Що ж до загальної відповідності сумарної вартості всіх первинних заставних, отриманих від позичальників, і обсягу кредитних ресурсів, отриманих на вторинному ринку, то наявності балансу між ними модель не вимагає, оскільки частину ресурсів іпотечні банки можуть одержувати з інших джерел, а також за рахунок власних коштів. У зв'язку із цим німецький дослідник зазначав: “Завдяки власному основному капіталу банк може мати іпотек більше, ніж йому потрібно для покриття заставних листів” [5, с. 111].

Серед фахівців побутує думка, що інвестиційна модель стабільніша тому, що більшість цінних паперів, які забезпечують приплив кредитних ресурсів, мають завчасно оголошені прибутковість і термін погашення. На наш погляд, ця думка справедлива лише за певних обставин. Інвестиційна модель, як і депозитна, є відкритою й орієнтованою на одержання кредитних ресурсів на вільному ринку

Основні моделі іпотечного механізму

капіталів від незалежних інвесторів, тож істотно залежить від загального стану фінансово-кредитного ринку. Відтак її можна успішно і широко масштабно застосовувати лише у країнах зі стабільною економікою. Не випадково найбільшого поширення вона набула у Сполучених Штатах Америки. Часом її навіть називають “американською моделлю іпотеки”.

Депозитну та інвестиційну моделі вчені здебільшого вважають суто ринковими видами іпотеки [4, 9, 10]. Як впливає з праць [2, 6, 7, 8], масштаб і баланс попиту і пропозиції грошей у рамках зазначених моделей регулюються в основному двома ключовими (причому взаємозалежними) показниками: банківським відсотком за позичкою та ціною кредитних ресурсів, яка визначається прибутковістю цінних паперів, розміщуваних на вторинному ринку, а також ставками відрахувань на оплату послуг усіх професійних учасників іпотечного ринку, зокрема страхової компанії.

Ще однією поширеною схемою мобілізації засобів для іпотечного кредитування є **цільова модель**. Її засади формувалися в Європі ще в XIX столітті з появою ощадно-позичкових кас, які діяли за принципом самопомоги. З праць [3, 4, 9] випливає, що головною характерною рисою цільової моделі є її замкнутість (яка полягає в тому, що джерелом надання кредитів є лише кошти, накопичені учасниками іпотечних відносин за контрактами заощаджень).

Незважаючи на незручності, пов'язані з обмеженістю ресурсів, цільова модель, на переконання деяких дослідників [4, 9], має і свої переваги, адже вона практично не залежить від загального стану фінансово-кредитного ринку.

На нашу думку, ця риса цільової моделі має особливо важливе значення для розвитку іпотечного кредитування у країнах із хистою економікою. Вважаємо, що її перевагою є також менший ризик неповернення позички, оскільки у рамках цієї моделі існують відносно широкі можливості для перевірки реальної платоспроможності клієнта на накопичувальному етапі стосунків.

ОСНОВНІ ФАКТОРИ РОЗВИТКУ МОДЕЛЕЙ ІПОТЕЧНОГО КРЕДИТУВАННЯ

Будь-яка модель, у тому числі й моделі іпотечного механізму, із часом удосконалюється. Розвиток іпотеки залежить від багатьох передумов і факторів. Як зазначають В.Кудрявцев та О.Кудрявцева [4], основними серед них є політичні, правові, економічні й історичні.

До **політичних факторів** впливу на

розвиток іпотечного кредитування зокрема належать: стабільність суспільної системи; передбачуваність політичних режимів; наявність чи відсутність зовнішньої загрози, військової або економічної експансії з боку інших держав; імовірність експропріації. Нестабільність і передбачуваність політичної ситуації, зрозуміло, перешкоджають розвитку іпотечного кредитування. І навпаки, запровадження державою низки протекціоністських заходів (наприклад, надання цільових кредитних ресурсів, державних гарантій щодо забезпечення іпотечних кредитів і позик, здійснюваних у рамках емісії цінних паперів для вторинного ринку, а також різноманітних форм адресної підтримки конкретних громадян, які одержують іпотечні кредити на будівництво житла чи на розвиток бізнесу) відчутно сприяє розвитку іпотеки.

Правові фактори визначаються загальним розвитком правових відносин у суспільстві. Особливо важливою для становлення іпотеки є практична можливість захистити право власності на об'єкти нерухомості. Величезну роль відіграє також забезпечення законних способів накладення стягнення та відчуження майна, яке є об'єктом застави.

До цієї ж групи факторів належить чітка система реєстрації нерухомості та застави.

Світовий досвід свідчить, що успішний розвиток іпотеки стає можливим лише за наявності комплексу законів і нормативних актів, якими регламентується порядок здійснення іпотечних операцій.

До **економічних факторів**, які впливають на стан іпотечної системи, належать: загальний рівень розвитку кредитно-фінансового ринку і ринку цінних паперів у країні; стабільність валюти; рівень інфляції; платоспроможність населення, від якої значною мірою залежать масштаб і динаміка ринку нерухомості. Особливе значення у цій групі факторів має розвиток системи страхування різноманітних економічних ризиків, пов'язаних із функціонуванням іпотеки. Зауважимо, що для нормального її розвитку потрібне страхування власне об'єктів нерухомості, життя позичальників, кредитів, які їм надаються, ліквідності та прибутковості цінних паперів, забезпечення заставними на нерухомості.

Історичні обставини також можуть впливати на розвиток і форми іпотечної системи. Особливу роль при цьому відіграють традиції заощаджування коштів, ставлення населення до кредитування. Значний вплив на конкретні форми розвитку іпотеки справляють

особливості земельного устрою, який історично склався; світогляд учасників економічних відносин.

На нашу думку, крім розглянутих вище аспектів, достатньо вивчених дослідниками, на становлення іпотечного кредитування у країні з перехідною економікою істотний вплив справляють також **соціально-економічні фактори**. Це передусім — прихильність більшості населення до ринкових відносин господарювання, усвідомлення потреби ефективного використання ресурсів, капіталізації вартості, вміння конструктивно вирішувати економічні проблеми, відчуття відповідальності за виконання взятих зобов'язань усіма учасниками суспільних відносин — державою, підприємствами, окремими громадянами.

Розмаїття розглянутих вище факторів стало основою для створення у світі десятків різновидів і варіантів організації іпотечного кредитування.

Вивчаючи й аналізуючи їх, важливо не “потонути” в подробицях, а виявити взаємозв'язок між різноманітними елементами іпотечного механізму та специфікою економічних відносин у конкретній країні. □

Література.

1. Евтух А. Т. *Ипотека: теория и практика*. — Луцк: Медиа, 1999. — 467 с.
2. Карманова І., Савченко О. *Организація житлового фінансування в США // Фінансова Україна*. — 1996. — 15 жовтня.
3. Косарева Н., Страйк Р. *Развитие жилищного кредитования в России* — М.: Ин-тут экономики города. Агентство междуна. развития США, 1994. — 27 с.
4. Кудрявцев В., Кудрявцева Е. *Основы организации ипотечного кредитования* — М.: Высшая школа, 1997. — 64 с.
5. Лексис В. *Кредит и банки / Пер. с нем. Ф. Лихачевский*. — М.: Перспектива, 1994. — 118 с.
6. Михайлов Е.Д. *Ипотечное финансирование в США // США: экономика, политика, идеология*. — 1993. — № 1.
7. Рябченко Л. *Ипотечное кредитование: проблемы и перспективы // Деньги и кредит*. — 1997. — № 3.
8. Смирнов В.В., Лукина З.П. *Ипотечное жилищное кредитование* — М.: Издательский дом “Аудитор”, 1999. — 112 с.
9. Страйк Р., Косарева Н., Сучков А. *Жилищное ипотечное кредитование в условиях современной России // Деньги и кредит*. — 1995. — № 8.
10. *Экономика недвижимости / Под ред. В. Ресина*. — М.: Дело, 1999. — 328 с.
11. Struyk R., I. Hegedus, Heller M., Mark I., Tosics I. *The Housing Sector in Budapest: Housing Finance and the Real Estate Sector*. — Washington: Urban Institute, 1992.

Основні монетарні параметри грошово-кредитного ринку України в січні 2001 р.

Процентні ставки комерційних банків за кредитами та депозитами у національній валюті в січні 2001 р.*

Показники	Відсотки річних	
	Січень 2001 р.	
На міжбанківському ринку:		
за кредитами, наданими іншим банкам		4.5
за кредитами, отриманими від інших банків		4.6
за депозитами, розміщеними в інших банках		2.7
за депозитами, залученими від інших банків		2.7
На небанківському ринку:		
за кредитами		37.4
за депозитами		11.3

*За щоденною звітністю банків.

Темпи зростання грошової маси у січні 2001 р.

Агрегати грошової маси	01.01.2001 р.		01.02.2001 р.
	Готівка. Гроші поза банками		
Грошова маса (M0), % до початку року	100.0		92.6
M0 + кошти до запитання та на розрахункових і поточних рахунках у національній валюті			
Грошова маса (M1), % до початку року	100.0		94.0
M1 + строкові депозити та інші кошти в національній та іноземній валютах			
Грошова маса (M2), % до початку року	100.0		96.2
M2 + цінні папери			
Грошова маса (M3), % до початку року	100.0		96.0

Норму формування обов'язкових резервів диференційовано

Згідно з постановою Правління Національного банку України від 25.12.2000 р. №500 норму формування комерційними банками обов'язкових резервів диференційовано залежно від видів залучених коштів.

Отже, з 16 січня 2001 р. встановлено такі норми формування комерційними банками обов'язкових резервів:

- а) за *короткостроковими коштами*
 - юридичних осіб у національній та іноземній валютах (рахунок 2630) — 14%;
 - фізичних осіб у національній валюті (рахунок 2630) — 12%;
 - фізичних осіб у іноземній валюті (рахунок 2630) — 13%;
- б) за *довгостроковими коштами*
 - юридичних осіб у національній

та іноземній валютах (рахунок 2615) — 13%;

• фізичних осіб у національній валюті (рахунок 2635) — 11%;

• фізичних осіб у іноземній валюті (рахунок 2635) — 13%;

в) за *іншими залученими коштами* — 15%. □

Примітка. Облікова ставка Національного банку України у січні 2001 р. не змінювалася і становила 27% річних. Операції з рефінансування Національним банком України комерційних банків у січні 2001 р. не проводилися.

На замовлення "Вісника НБУ" матеріали підготовлено працівниками департаменту монетарної політики Національного банку України.

ЦЕНТРАЛЬНИЙ БАНК

У Рагі НБУ

Затверджено кошторис НБУ

16 лютого під головуванням А.С. Гальчинського відбулося чергове засідання Ради Національного банку України, на якому розглянуто низку питань щодо стану й подальшого розвитку грошово-кредитної політики та діяльності НБУ.

На засіданні Ради НБУ затверджено кошторис доходів та витрат Національного банку на 2001 рік. Його дохідну частину визначено в сумі 2198.8 млн. грн., а витрати — 1825.6 млн. грн. Тобто позитивне сальдо кошторису становить 373.2 млн. грн. У рішенні Ради наголошується, що в подальшому перевищення кошторисних доходів над кошторисними витратами, яке, як відомо, підлягає внесенню до державного бюджету, визначатиметься

згідно з вимогами статті 5 Закону "Про Національний банк України" та статті 2.3 Закону "Про оподаткування прибутку підприємств". Рада також рекомендувала Правлінню НБУ продовжити роботу щодо пошуку можливостей розширення дохідної бази, скорочення видатків за окремими статтями витрат із метою забезпечення у частині внесення до державного бюджету обсягу коштів, передбачених Законом "Про Державний бюджет Ук-

раїни на 2001 рік". Заплановано за підсумками діяльності за перше півріччя цього року внести відповідні зміни та доповнення до кошторису.

Рада заслухала інформацію першого заступника Голови НБУ про результати здійснення Національним банком грошово-кредитної політики у 2000 році та взяла її до уваги.

На засіданні обговорювалися підходи до розробки Основних засад грошово-кредитної політики України. Передбачено повернутися до розгляду цього питання у березні.

Рада Національного банку затвердила план своєї роботи на поточний рік. Зокрема, передбачено шоквартально розглядати стан грошово-кредитної політики та її вплив на соціально-економічний розвиток України, щоб своєчасно вносити відповідні зміни до грошово-кредитної політики. □

Весна і Жінка — два поняття, що уособлюють собою красу і ніжність, дарують поезію почуттів і натхнення у житті. Березень завжди вривається в наші душі святом пробудження природи, поривами творчості, пролісками кохання і світлим мрії. І звичайно ж, знаменує собою день Жінки — 8 Березня, день найнесподіваніших компліментів, зізнань, квітів. Здається, немає нещасливих жінок: усі — з букетами сонячних лімоз, із відвертими посмішками на обличчях, закоханими очима...

Сьогодні увазі читачів ми пропонуємо нарис про одну з багатьох таких жінок — і все-таки єдину в системі економічної освіти України ректора-жінку, банкіра і науковця, педагога і просто прекрасну людину — Тамару Степанівну Смовженко.

Ректор Львівського банківського інституту Т.С.Смовженко.

“Беру свій келих сонця у життя”

Того дня дорога до Львова була найдовшою. Потяг не мчав додому, як завжди, а навпаки, неквапно чвалив, дрімотно погойдуючись у порожньому просторі. Здавалося, її загойдало, як колесо у дитинстві на каруселі, котру все ніяк не могла спинити. Хотілося розірвати внутрішню напругу шквалом емоцій, схватися у тихій самотності й дати волю сльозам...

Миколі, своєму чоловікові, коли той радісно відчинив двері, Тамара з поро-

гу тільки й сказала: “У міністерстві відмовили...” І, сховавшись у себе в кімнаті, наридалася так, що аж душа перетворилася на суцільну порожнечу.

Ось тепер — усе, годі. Всі неприємності — позаду! В житті Тамари Смовженко починається новий етап. Після поразки треба сконцентруватися, мобілізувати волю. Зібрати докупи всі думки. Проаналізувати, які шанси ще не використано, аби здобути перемогу.

Так, Тамара Степанівна й не збира-

лася сприймати відмову Міністерства освіти як остаточне рішення. Навіть коли дозволяла собі заплакати, руки в неї ніколи не опускалися. Вона знала: якщо щось дуже хочеш — обов’язково матимеш.

— У нас є все — кадровий потенціал, методичне забезпечення, належна матеріально-технічна база, змістовні навчальні плани, — щоб претендувати на ліцензію навчального закладу третього рівня акредитації, — доводила Тамара Степанівна у міністерстві.

— Ми повинні готувати спеціалістів вищого рівня, ніж зараз. Коледж має зрештою вирости в інститут, — повторювала вона в різних міністерських кабінетах.

А її знов і знов “ганяли” по інстанціях, змушували довозити все нові папери, з відвертим скепсисом вислуховуючи аргументи про відповідність очо-

люваного нею закладу вимогам вищого навчального. У міністерстві вважали, що державі не потрібні такі малі інститути — достатньо, мовляв, факультетів банківської справи у різних вузах.

— Але ж наш вуз суттєво відрізняється від інших, — доводила Смовженко. — Ми вже зараз, хоч статус навчального закладу — коледж, готуємо спеціалістів-практиків, які в банках просто нарощуват!

У Міносвіти більше ніж півроку міркували, бути чи не бути Львівському банківському інституту. Зрештою експертна рада міністерства дала “добро” — 28 січня 2000 року стало днем народження нового вузу.

Інакше не могло й бути. Тамара Степанівна зуміла переконати всіх у необхідності банківського інституту. Чогочого, а наполегливості їй не позичати. Цю рису характеру ще виховала в ній мама.

Тепер смішно згадувати, а тоді, в дитинстві, ой як нелегко було інколи підкоритися маминій волі. Вона у Тамари була суворою, любила порядок і робила все, аби донька здобула хорошу освіту й міцно стояла на ногах. Маму засмучував почерк Тамари і, щоб виправити його, вона, безжально поклавши на стіл газету, змушувала повністю її переписувати. Тільки тому Тамара мала право йти гуляти. У глибині душі вона, можливо, й супротивилася цьому, але жодного разу не ослуhalася. Як, бувало, хотілося десь зав'язитися з подружками! Але мама суворо наказувала: “У тебе є молодший братик, повинна його забавляти”. І Тамара слухняно пленталася з ним на річку. Віті хотілося всіх подивувати своїм уловом, і Тамара й вудку несла, і хробака нанизувала, навіть рибу мусила знімати з гачка. З тих пір ненавидить риболовлю. Зате чітко усвідомила: якщо тобі щось доручили, треба виконати так же старанно і бездоганно, як мамині доручення у дитинстві.

Про те, як жили вони в Якимові, що в Кам'янсько-Бузькому районі на Львівщині, Тамара згадує з особливою теплою. В сім'ї завжди панували злагода і взаємоповага. І хоч батьки були простими людьми: мама — фельдшер, тато — мільйонер, — удома шанували книги, українську пісню, родинні свята. Не пам'ятає Тамара, щоб хтось на когось підвищив голос або підняв руку. Діти росли оточені любов'ю, а дім наче світився щастям, роззолочений добром, гостинністю, шкільними успіхами дітей, маленькими сімейними радощами...

У великій татовій родині одні працювали в міліції, інші служили в УПА, а проте ніколи не виникало якихось чвар або непорозумінь. “Немає на світі нічого страшнішого за нелюдських лю-

У сім'ї Смовженків до переїзду її до Львова завжди було домашнє господарство. І Тамара найбільше любила доглядати за кроликами.

дей”, — любив повторювати батько, Степан Іванович. І такі житейські істини сповідувала більшість селян. Тамара й досі з ніжністю згадує діда Пахомка, на якого її, маленьку, часто залишали батьки, коли йшли на роботу. Він вигадував казки, бавив її. Хоча, здавалося б, вона — дочка мільйонера, а його син — служить в УПА... Так серед мудрих селян, які над усе цінували людські стосунки і з любов'ю зберігали давні національні звичаї, серед неповторної галицької природи виростала Тамара Смовженко.

З годом батьки переїхали до Львова, де й закінчила середню школу. Все було, як в усіх. Після десятирічки — вступ до інституту. До якого саме — довго не розмірковувала: звичайно, до найпрестижнішого у Львові — політехнічного. І факультет обрала модний тоді — технології органічних речовин. Конкурс — шість чоловік на місце — не злякав Тамару. Профілюючий предмет — хімію — склала на “четвірку”. Вибігла з екзамена й, упавши в обійми батьків, які чекали під інститутом, розплакалася. Все ж відповіла, а “п'ять” не поставили... Хто наполягав на найвищому балі, мусили складати іспит у присутності спеціальної комісії.

Коли йшла на другий екзамен — забула екзаменаційний лист. Отож замість трьох, довелося за годину написати роботу. Бог, здавалося, уже вдруге відвертав Смовженко від її вибору. Але Тамара все ж стала студенткою. П'ять років вивчала хімію, на останньому курсі вийшла заміж і по закінченні інституту народила сина Сергія. Все, як у всіх. Але Тамара не хотіла і не могла залишатися у житті “сірою мишкою” — вона прагнула активної діяльності, енергії в ній аж вирувала. Тому, шойно минув Сергійкові рік, заходилася шукати роботу за фахом. Але виявилось, що хіміки з “модною” спеціалізацією, пов'язаною з технологією нафти й газу, ніде не потрібні. Тим більше — жінки, а особливо — з малими дітьми.

— А ти йди в комсомол, — порадив батько, — там такі заповзяті, як ти, потрібні.

І Тамара пішла в райком. Юрій Решетило, тодішній перший секретар, оцінююче подивився на Смовженко і направив у технікум громадського харчування:

— Там вакансія комсорга. Може, тебе й візьмуть.

Але директор скептично сприйняв двадцятидворічну дівчину:

— Я тебе не візьму з двох причин. По-перше, ти — хімік, і я теж — хімік. Ще претендуватимеш на мої години. А по-друге, ми жінок узагалі не беремо. Які з них працівниці, та ще на керівній посаді?

Вкрай пригнічена Тамара Смовженко знову прийшла до райкому.

— Є ще одна вакансія комсорга, — сказав Решетило. — В обліково-кредитному технікумі. Спробуй — можливо, там візьмуть.

Але ж профіль цього навчального закладу такий далекий від її спеціальності! Тамару охопили сумніви. Може, не варто випробовувати долю, щоб потім не шкодувати? Несміливо переступила вона поріг технікуму. Директор Йосип Олександрович Дербал недовіриливо подивився на дівча:

— Ти хоч знаєш, що таке банк?

Смовженко вигадувати не вміла.

— Поняття не маю, — широко зізналася вона. — Але я хочу працювати, я навчуся, от побачите, — намагалася проникнути в душу директора Тамара.

І Йосип Олександрович, справді, враз ніби подобришав:

— Ну, гаразд. Берись до роботи, — підбадьорливо мовив він.

Було це 10 серпня 1974 року. Відтоді Тамара Степанівна з цим навчаль-

Тамара Смовженко після закінчення десятирічки.

ним закладом вже не розлучалася...

Так, справді, спочатку було важко. Все, чого навчилася в інституті, тут виявилось непотрібним. Про комсомольську роботу вона не мала найменшого поняття. Приходила додому і плакала, а вранці прокидалася — і з новими силами бралася до роботи.

— Богу дякувати, я потрапила в хороший колектив, — говорить Тамара Степанівна. — Мене підтримували, заспокоювали, що все згодом вийде, вчили, як працювати з дітьми. Я безмежно вдячна своїм наставникам — Ліні Никифорівні Бойко, Івану Михайловичу Грабку, Тетяні Олександрівні Томчук, Лідії Андріївні Зозулі, Марії Ананіївні Довгань, Тетяні Миколаївні Лебідь. Всіх і не перелічиш...

Минали роки. Тамара Смовженко заочно закінчила Львівський торгово-економічний інститут, почала викладати політекономію. А згодом, у 1980-му, перейшла на викладацьку роботу, її призначили класним керівником однієї з навчальних груп. І Тамара Степанівна зрозуміла, що її справжнє покликання — педагогічна робота. Вона вболівала за учнів, прагнула, щоб її група в усьому здобувала першість. І все вдавалося. Лиш один прикрий випадок, який і досі не дає спокою, стався у той щасливий період її життя.

Був такий учень — Вітя Столярчук. Вчився погано, з поведінкою не все гаразд, і вирішили його виключити з технікуму.

— Не можу простити собі, що дала на це згоду, — пригадує Тамара Степанівна. — Мабуть, по молодості була надто категоричною...

Хтозна для кого — Віті Столярчука чи Тамари Смовженко — цей випадок став більшим уроком. Але вона точно знає, що переживання, пов'язані з ним, перевернули її світогляд. Вона дала собі слово: ніколи в житті й ні до кого не застосовувати жорстких методів виховання. Обов'язок учителя — перейматися стражданнями тих, хто тобі довірився, протягнути маленькій людині, яка заплуталася, руку, поставити себе на її місце і зрозуміти, захистити, допомогти... Зло ніколи не давало позитивного результату — в цьому Тамара Степанівна переконана. Тому завжди діє з позиції доброти. Ніколи не засуджує інших і за будь-яких обставин прагне залишатися чесною. "Не можна створити щасливий світ, не створивши справедливої школи", — так вважав ще великий польський педагог Януш Корчак...

Тамара Смовженко багато працювала над собою, займалася економікою, вивчала праці відомих педагогів. Їй виповнилося лише тридцять років, а вона вже — завідувач денного відділення технікуму. Організаторський хист енергійної жінки не могло не поміти-

ти керівництво міста: Смовженко забирають у райком партії інструктором оргвідділу. Але вона не полишає технікуму, читає лекції заочникам, буває на всіх заходах. Сам Бог, як кажуть, велів, аби Тамара Степанівна знову повернулася до рідного технікуму.

У 1989 році Смовженко запропонували посаду директора. І знову, виявилось, все треба починати спочатку. Так, технікум завжди готував кваліфікованих спеціалістів, але змінилися часи, треба було вивчати нові банківські технології, оновлювати навчальні плани, вводити до учбової програми нові предмети. І перша проблема, з якою зіткнувся заклад, — брак підручників, методичних матеріалів, наочності. Чекати, що хтось принесе все це, як то кажуть, на блюдечку, часу не було. Тож викла-

Перший сніг Тамара Смовженко любить зустрічати в лісі.

дачі взялися самотужки розробляти навчальні програми. В 1990—1991 навчальному році технікум перейшов на викладання за новим планом. Педагогам ні в кого було списувати й запозичувати, від них вимагалось враз стати законодавцями в банківській науці, що зазнавала суттєвих змін. У державі, яка шойно здобула незалежність, утворився центральний банк, як гриби після дощу, народжувалися комерційні банки, великі державні — акціонувалися. Нова, дворівнева, банківська система потребувала нових фахівців. Зрозуміло, один із найстаріших навчальних закладів на

теренах України, що готував молодшу ланку банківських спеціалістів, потреба в котрих, до речі, одразу зросла в десятки разів, мав стати флагманом.

— Я просила, щоб керівництво львівських комерційних банків у кожне зарубіжне відрядження брало наших викладачів. Нам, як повітря, не вистачало досвіду, — пригадує Тамара Степанівна.

І не лише досвіду. Щоб утримувати такий навчальний заклад, потрібні були значні кошти. Знайшлися комерційні банки, згодні фінансувати колишній державний технікум, але — забравши його під своє крило. Зокрема, швидко зорієнтувався Лісбанк, запропонувавши зробити технікум своєю структурою. Але Тамара Степанівна Смовженко дивилася далеко вперед. Попри небажання вислуховувати її аргументи стосовно того, що цей навчальний заклад передусім потрібен центральному банку держави, вона їздила до Києва, оббивала пороги міністерства та НБУ, доводила те, що, власне, й так було очевидним...

Технікум тоді готував молодших спеціалістів. Але час вивис свої корективи щодо підготовки кадрів. Банкам потрібні фахівці більш високого рівня підготовки. "Де ж їх готувати, як не у Львові?" — запитувала Тамара Степанівна. І переконувала всіх, хто міг допомогти, у доцільності реорганізації навчального закладу. В 1995 році технікум отримав статус коледжу. А це — нові завдання, нові вимоги і, звичайно, більший обсяг роботи. Та викладачі тільки раділи — цікаво працювати в такому навчальному закладі і під таким керівництвом.

А в Тамарі Степанівні уже визрівала нова ідея. "А чому б нам не стати банківським інститутом?". Її гаряче підтримує Голова НБУ Віктор Андрійович Ющенко. І Тамара Смовженко починає новий етап боротьби за зростання свого навчального закладу.

Здавалося б, їй вдається все так просто. Завжди усміхнена, щаслива, без тіні утоми. Дехто подивиться на цю жінку — і чужа задріть гострим жалом так і обпече душу. Та хто знає, скільки ночей вона недоспала, скільки виходила по високих інстанціях, не шкодуючи ні власних нервів, ні власного часу?!

"І знов мене торкається сльоза, чола — питання, а душі — страждання", — гортаючи збірку поезій Ірини Жиленко, знаходить вона рядки про себе. І знову спалоє себе у прагненні зробити ще щось для власного вузу — корисне, необхідне. Закінчено капітальний ремонт навчальних корпусів, запрацював новий корпус, студенти отримали затишне житло — чудовий гуртожиток у центрі Львова.

Сім'я Тамари Степанівни: вона сама, невістка Орися, онука Настуся, син Сергій, чоловік Микола Іванович.

Вихопивши із круговерті свого життя хвилику вільного часу, забігла на віденську каву, провідала стареньку маму, принесла гостинців п'ятирічній онучці Настусі. А у вихідний, аби заспокоїти душу, гайнула до рідного села, де живе безсмертний кіт і день пахне незабутнім маминим борщем... Повернулася оновлена — і знову до вічних проблем.

— Як ми бачимо себе у системі підготовки спеціалістів? — запитує своїх колег Тамара Степанівна. — Що можемо дати студентам нового? Яких підручників сьогодні від нас чекають?

Ці питання нині найбільше хвилюють ректора єдиного в Україні банківського інституту.

Коли готували до друку першу книгу, співавтором якої була й Т.С.Смовженко, — “Гроші, кредит, банки”, — дуже хвилювалася. Колеги з інших навчальних закладів — прискіпливі рецензенти. Як сприймуть вони підручник? Виявилося, сприйняли із вдячністю. Книга користувалася таким попитом, що довелося двічі перевидавати.

То була перша ластівка. Нині щорічно виходять друком усе нові видання викладачів Львівського банківського інституту. Цій справі ректор приділяє особливу увагу. І сама віддає багато праці написанню навчальних посібників. Так, у співавторстві з А.Г.Загороднім та Г.Л.Вознюком створено “Фінансовий словник”. Вийшло вже три видання, готується четверте. До речі, третє видання словника висунуто на здобуття премії ім. І.Огієнка.

У співавторстві з Б.Ф.Заблоцьким і М.Ф.Кокошком Тамара Степанівна написала книгу “Економіка України”, яка нещодавно побачила світ.

— З історичної необхідності виникла у нас ідея випускати підручники з банківської справи, — говорить Тамара Степанівна. — Адже раніше українською вони не виходили. Відтак ми почали створювати в інституті творчі групи з викладачів і банкірів-практиків, які й узялися за цю нелегку справу. У роботі з аналітичною літературою нам багато допоміг Інститут регіональних досліджень НАН України під керівництвом академіка Мар'яна Іва-

новича Долішнього. До речі, цей інститут є учасником навчально-виробничого комплексу “Західбанкосвіта”, займається підготовкою науковців, організацією науково-практичних семінарів, конференцій, зокрема для викладачів Львівського банківського інституту. З них одинадцять захистили тут кандидатські.

Тамара Степанівна пишається тим, що в ЛБІ, який вона очолює, працюють творчі люди, справжні науковці. Підручники, підготовлені ними, розлітаються вмить. Наприклад, великим попитом користується підручник “Операції комерційних банків”, над яким працювала творча група у складі викладачів інституту Г.П.Табачук, Р.Р.Куцовської та голови правління Львівської дирекції банку “Аваль” М.А.Вознюка. Підручник отримав гриф Міносвіти, і нині його автори завершують роботу над другим виданням. Ексклюзивне видання під редакцією викладача З.М.Комаринської і директора департа-

також викладачам, банкірам-практикам, оскільки висвітлюють актуальні питання сучасної банківської діяльності. Зазначимо, що з випуском видань затримок практично не буває — друкуються вони на власній базі, тож від написання до видання минає якихось три місяці.

Тамара Степанівна вміє досягнути перспективу, її бачення навчального процесу налаштоване на майбутнє. Ось чому вона надає такого великого значення підготовці навчальних посібників.

За якими критеріями сьогодні визначають хорошого студента? Дисциплінованість, присутність на всіх парах? Так, ці характеристики також враховуються. Але головне нині — вміння самостійно працювати. На думку ректора, саме самостійній роботі студент повинен віддавати 60 відсотків часу, відведеного на навчання. У вузі його мусять навчити вчитися. Адже навчання — процес безперервний, людина вчиться усе

З усіх куточків України у травні 2000 року з'їхалися випускники Львівського банківського інституту різних років, щоб відзначити 60-річчя рідного навчального закладу. На цьому фото теж випускники. На передньому плані ліворуч від Т.С.Смовженко — Голова Національного банку України В.С.Стельмах; праворуч — директор Інституту банківського бізнесу Тернопільської академії народного господарства Р.І.Тиркало, заступник Голови Національного банку України Я.Ф.Солтис та начальник Івано-Франківського регіонального управління НБУ В.П.Череватий.

менту готівково-грошового обігу НБУ Н.В.Дорофєєвої “Історія грошей України” — теж ініціатива львів'ян. Необхідними в роботі студентів стали також “Математика для економістів”, “Філософія”. А підручник “Безпека життєдіяльності”, підготовлений на замовлення Товариства “Знання”, витримав уже п'ятий випуск. Нещодавно створено ще одну творчу групу, яку очолюють заступник Голови НБУ П.М.Сенищ і директор департаменту бухгалтерського обліку НБУ В.І.Ричаківська. Разом із викладачем Г.П.Табачук вони працюють над підручником “Бухгалтерський облік у банках”.

Без сумніву, ці підручники конче потрібні студентам, і не лише Львівського банківського інституту. Потрібні вони

життя. Тому, ясна річ, щоб студент мав над чим працювати, — необхідно забезпечити його ґрунтовними підручниками, навчальними посібниками.

Ще один крок до інтеграції Львівського банківського інституту в міжнародну систему освіти — запровадження з 1996 року нового для України проекту — дистанційного навчання. Викладачі інституту наполегливо освоювали методику написання навчальних посібників нового зразка — модулів, перебудовували та вдосконалювали методику заочної освіти, пристосовували нову форму навчання до традиційної.

Пишаються тут також студентським банком “Галичина”, який майже два ро-

ки діє на базі однойменного навчально-тренувального банку. Ректор радіє: нині "Галичина" працює за реальними банківськими комп'ютерними програмами, поступово трансформуючись у справжній банк. Перші здобутки "Галичини" (до речі, до його керівного апарату входять студенти) — це впровадження пластикових карток, цільове пільгове кредитування студентів для оплати навчання, а також діяльність кредитної спілки, основне завдання якої — короткострокове кредитування її членів у межах свого позичкового фонду з гарантією та поручительством за них.

З ініціативи ректора та її колег при ЛБІ створено безбалансові відділення Львівської обласної дирекції банку "Аваль" та регіональної дирекції банку "Україна", де студенти мають змогу працювати після занять. Як клієнти цих фінансових установ вони одержують тут стипендії, вносять плату за навчання, здійснюють перекази.

Пригадаймо, як не погоджувалися у Міносвіті з тим, що малі вузи теж потрібні. Виявилось, вони ще й як потрібні!

— У тому й перевага невеликого вузу, що маємо змогу працювати з кожним студентом, — говорить Тамара Степанівна.

Вона довго й захоплено розповідає про педагога із Дрогобича Омеляна Вишневецького, у якого завжди вчиться сама. Він також сповідує ідею єдності навчання і виховання. Кредо ректора стало кредо інституту: формування не лише кваліфікованого фахівця, а й духовно багатой особистості. Що важливіше — Смовженко вагається з відповіддю.

Зрозуміло, вуз насамперед має випустити зі своїх стін теоретично і практично "підкованого" спеціаліста. Як цього досягти — у Тамари Степанівни безліч ідей. Наприклад, кілька місяців тому інститут створив філії своїх навчальних кафедр у комерційних банках. У Західноукраїнському — філію кафедри банківських дисциплін, у банку "Україна" — облік та аудиту. Для студентів у цих банках виділили аудиторії, де після 18-ї години вони працюють із документами дня, проходять навчальну практику.

Вірогідно, саме тому випускники ЛБІ не бояться одразу обіймати в банках відповідальні посади. Банкіри доручають їм складні завдання без попереднього стажування та практичного навчання.

Не меншого значення в інституті надають вихованню. Хоча вчиться тут 2,5 тисячі студентів, Тамара Степанівна майже всіх, принаймні зі стаціонару (а їх 700), знає на ім'я. Студенти поважають свого ректора, із задоволенням відвідують її лекції зі спеціальності

"Гроші та кредит". Але найбільше Тамара Степанівна пишається тим, що вихованці їй довіряють. Інколи навіть бувають відвертіші, ніж із мамою.

Двері ректора завжди відкриті для студентів. І вони йдуть до Тамари Степанівни з будь-якими питаннями і проблемами, іноді навіть... грошей позичити. Тамара Степанівна вміє бути доступною і доброю, вимогливою і принциповою. Як писала поетеса Світлана Йовенко: "Така тендітна і така всесильна. Коли — роса. А іноді — гроза"...

У колі друзів.

Багато дає вона не лише студентській молоді, а й викладачам. Сама постійно вчиться. Нині пише докторську дисертацію на тему "Організаційно-економічні механізми розвитку підприємництва в Україні". Приклад ректора надихає колег. В інституті панує культ навчання. Один пише підручник, другий — навчальний посібник, третій — кандидатську, четвертий — вчиться на курсах. Ректор вважає, що викладач такого вузу, як їхній, повинен уміти вчитися. Постійно. Якщо набридло вчитися — ти вже не педагог. Це раніше можна було вік прожити з інститутськими знаннями. А зараз — ні. Щодня з'являється щось нове, змінюється навіть менталітет людини. Тому Смовженко за те, щоб викладачі вчилися на курсах підвищення кваліфікації, брали участь у різних тренінгах, адже тоді вони зможуть застосовувати у роботі інтерактивні методи навчання, тобто з моделюванням конкретної ситуації, що, як показує досвід, допомагає студентів краще засвоювати матеріал...

Тамара Смовженко любить життя. Це — шаслива жінка — і в роботі, якій віддає душу й розум, і в коханні, яке їй зігриває, сповнюючи сонячним блиском очі, і в своїй дружній сім'ї, яку вона ніжно оберігає любов'ю і турботливістю. У неї багато друзів, в основному ще з часів молодості. Це — справжній колектив, у якого є свої правила, традиції: скажімо, зустрічати в лісі перший сніг, збирати перші проліски, ходити у вихідні по гриби, разом святкувати Новий рік (причому, щоразу в іншому місці, щоб кожен наступний рік відрізнявся від попереднього), коляду-

вати на Різдво Христове, шедрувати під старий Новий рік, а влітку, у відпустку, всією компанією вирушати на Світязь. Тамарі навіть важко уявити, як би вона могла жити без усього цього. Без свого інституту, без студентів, без Львова...

Скаржитися, нарікати на життя вона просто не вміє. А це в наш час стало, вважають, реліктовою рисою характеру. Крикунів не поважає. "Якщо працювати, діяти, виконувати якусь конкретну роботу — на терені, плітці або безпорадні нарікання часу не вистачатиме", — говорить Тамара Степанівна. А ще вона не сприймає нечесність. Усе може зрозуміти, навіть простити, та коли людина говорить неправду... Таких вона взагалі намагається уникати. Як і тих, хто поділяє людей на потрібних і непотрібних. Можливо, тому на кожен свій день народження Тамара Смовженко бере відпустку і святкує його у колі ширих і випробуваних друзів. Адже не виключено, що хтось поспішить до неї з вітаннями не тому, що цінує й шанує Тамару Смовженко такою, як вона є, а тому, що сьогодні Смовженко — ректор інституту. Душа Тамари Степанівни відкрита лише для ширості й відвертості.

Якщо б хтось намислив створити портрет сучасної ділової жінки, його вочевидь можна було б писати з Тамари Смовженко. Ректор і науковець, любляча дружина і турботлива мати. Та й талантів — не злічити. У дитинстві займалася танцями, вишивала, а коли було більше часу, сама собі все в'язала та шила. Ще й тепер моделі для свого одягу сама придумує. Тому завжди така вишукана, бездоганна... Серед нинішніх її хобі — класична музика, плавання і... кулінарія. Без її юшки та шашликів не обходиться жодна "вилазка" на природу.

Тамара Смовженко повсякчас у русі, у справах, завжди поспішає. Та я ніколи не бачила її знервованою, сердитою або пригніченою. Певно, тому, що вона точно знає, куди поспішає, кому потрібні її дії, думки і поривання.

Не можу я втішат себе: мовляв, зробила ж децю, я ж бо не остання.

У цьому світі велетенських справ немає місця крихітним діянням.

Тут можна тільки так: або знайти, або піти, зітерши за собою слід імені свого, свого півболю.

Світ не покращає? То для чого ти?

Ці поетичні рядки віддзеркалюють сенс буття Тамари Смовженко. Вона мудро й обережно, та водночас легко і красиво бере свій келих сонця у життя. Свою роботу і любов, щастя і віру в завтрашній день. І сонця вистачає всім.

Людмила Патрикац,
"Вісник НБУ".

Прес-релізи, підготовлені прес-службою НБУ за період із 28 січня по 10 лютого 2001 р., ознайомлюють із деякими нововведеннями у сфері банківської діяльності, зокрема з новими правилами переказу іноземної валюти за межі України, порядком здійснення суб'єктами підприємницької діяльності розрахункових операцій у процесі приймання ними металобрухту від населення. Йдеться також про повноваження аудиторської фірми, яка перевіряла Національний банк України.

Як розраховуватися за металобрухт?

Відповідаючи на численні запити, які надходять від окремих банківських установ, підприємств та організацій щодо порядку здійснення суб'єктами підприємницької діяльності розрахункових операцій у процесі приймання ними металобрухту від населення та юридичних осіб, Національний банк поширив спеціальне роз'яснення. У ньому, зокрема, зазначається.

Законом України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо операцій з металобрухтом)" від 16.11.2000 р. передбачено проведення оплати закупленого у населення металобрухту через банківські каси готівкою або шляхом поштового переказу за рахунок суб'єкта підприємницької діяльності, який здійснює такі операції. Забороняються готівкові розрахунки у процесі проведення операцій із промисловим металобрухтом.

У зв'язку із цим розрахунки спеціалізованих підприємств, які проводять операції з металобрухтом із фізичними особами-здавачами, можуть бути проведені у безготівковому порядку через установи банків шляхом перерахування цими підприємствами відповідних коштів на поточні рахунки фізичних осіб із подальшою видачею з них готівки цим особам.

Якщо фізична особа не має і не бажає відкривати поточного рахунку, підприємства можуть розраховуватися за закуплений у неї побутовий металобрухт через поштові відділення. Що ж до розрахунків за металобрухт, закуплений спеціалізованими підприємствами у фізичних осіб — суб'єктів підприємницької діяльності та в юридичних осіб, то їх мають проводити підприємства, які здійснюють операції з металобрухтом, лише у безготівковій формі шляхом перерахування належних до виплати коштів на банківські рахунки цих осіб.

За матеріалами прес-релізу від 25.01.2001 р.

Про повноваження аудиторської фірми, яка перевіряла Національний банк України

Статус центрального банку держави передбачає співробітництво з міжнародними фінансовими організаціями (Міжнародним валютним фондом, Світовим банком, Європейським банком реконструкції та розвитку тощо) й участь у роботі окремих із них. Однією з передумов прийняття зазначеними вище установами рішень щодо фінансових домовленостей і співробітництва з різними українськими суб'єктами є проведення перевірок фінансової звітності та надання економічної інформації за прийнятими у міжнародній практиці нормами і стандартами.

Нині Україна не є дійсним членом Міжнародної федерації бухгалтерів та Комітету з міжнародної аудиторської практики. Тому висновки, підготовлені українськими аудиторськими фірмами, не можуть бути визнаними міжнародними фінансовими організаціями.

За результатами тендеру, для проведення перевірок Національного банку України було залучено ТОВ "Прайсуотерхаускуперс" (колишня назва — Куперс енд Лайбранд), яке є членом глобальної мережі "Прайсуотерхаускуперс". Воно входить до так званої "великої п'ятірки" найбільших у

світі аудиторських фірм і має право проводити аудит за міжнародними стандартами.

Результати аудиторських та спеціальних перевірок Національного банку України надавалися Верховній Раді України, МВФ, Світовому банку тощо, розміщувалися у мережі Інтернет на сайтах НБУ та МВФ.

Результати аудиторських та спеціальних перевірок Національного банку України, на чому слід наголосити особливо, жодного разу не викликали нарікань користувачів і ніким не були поставлені під сумнів.

За матеріалами прес-релізу від 08.02.2001 р.

Затверджено нові правила переказу іноземної валюти за межі України

13 лютого 2001 року набувають чинності затверджені постановою Правління НБУ від 17 січня 2001 року нові "Правила переказу іноземної валюти за межі України за дорученням фізичних осіб та одержання фізичними особами в Україні переказаної їм із-за кордону іноземної валюти"¹.

Ними передбачено здійснення фізичними особами переказів іноземної валюти за межі України без відкриття поточних рахунків у іноземній валюті в уповноважених банках:

- громадянам надано можливість переказувати за межі України на користь фізичних осіб, які постійно або тимчасово проживають за межами України, кошти в сумі, еквівалентній 300 долларам США. При цьому пред'являти документи про родинні стосунки не потрібно;

- зазначену вище суму коштів дозволяється переказувати на рахунки юридичних осіб-нерезидентів для оплати податків, зборів, державного мита та для проведення інших обов'язкових платежів; для оплати літератури чи передплатних видань, які виходять за кордоном; для витрат, пов'язаних із проходженням тестів, складанням іспитів у іноземних навчальних закладах, участю в міжнародних симпозиумах, конференціях, семінарах (у кожному такому випадку потрібно пред'являти підтверджувальні документи, видані відповідними юридичними особами-нерезидентами).

Якщо сума переказу на зазначені цілі в еквіваленті перевищує 300 долларів США, то перекази здійснюються з поточних рахунків фізичних осіб в іноземній валюті.

Перекази, призначені для оплати лікування та навчання за кордоном, а також перекази судовим, арбітражним, слідчим органам та перекази власних коштів у випадку переїзду за кордон на постійне місце проживання повинні здійснюватися лише з поточних рахунків фізичних осіб в іноземній валюті.

Правилами встановлено порядок видачі фізичним особам-резидентам індивідуальних ліцензій на здійснення переказів іноземної валюти за межі України в сумі, що перевищує встановлену норму, а також з метою, не передбаченою правилами.

За матеріалами прес-релізу від 10.02.2001 р.

¹ Нові "Правила переказу іноземної валюти за межі України за дорученням фізичних осіб та одержання фізичними особами в Україні переказаної їм із-за кордону іноземної валюти" у повному обсязі публікуються в № 2 за 2001 рік додатка до журналу "Вісник НБУ" "Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності".

АННОТАЦИИ

Итоги деятельности коммерческих банков Украины за 2000 год.

Отчет об основных показателях деятельности коммерческих банков за 2000 год, в котором, в частности, анализируются капитал, обязательства и активы банков системы. Материал проиллюстрирован соответствующими таблицами и графиками.

Ирина Бушуева, Владимир Демьяненко. *Реинжиниринг банковских бизнес-процессов как составляющая усовершенствования менеджмента коммерческого банка.*

Рассматриваются особенности и существующие организационные структуры банковского менеджмента. Указаны основные способы осуществления реинжиниринга банковских бизнес-процессов, их взаимосвязь с ключевыми факторами успеха.

Валерий Сушко. *Риск-менеджмент торговых операций в коммерческом банке на основе VaR-методологии и stop-out-механизма.*

Предлагается подход к риск-менеджменту торговых операций банка на основе VaR-методологии с использованием активного прогнозирования будущих ценовых изменений и stop-out-механизма.

Олег Костючок. *Некоторые аспекты формирования страховых резервов в коммерческих банках.*

Проанализировано влияние на деятельность коммерческих банков изменений, внесенных в 1999—2000 годах Национальным банком Украины в порядок формирования и использования резервов для возмещения возможных потерь от кредитных операций, дебиторской задолженности и операций с ценными бумагами.

Изменения и дополнения к “Официальному списку коммерческих банков Украины и перечню операций, на осуществление которых коммерческие банки получили лицензию Национального банка Украины”, внесенные за период с 1 января по 1 февраля 2001 г.

Динамика финансового состояния банков Украины за январь 2001 г.

Аналитические материалы в форме графиков, характеризующие финансовое состояние банковской системы Украины по основным показателям активов и пассивов банков.

Юрий Лысенков, Александр Коваль. *Оптимизация размера резерва на возмещение возможных убытков от операций с ценными бумагами.*

Анализируя Положение НБУ “О порядке расчета резерва на возмещение возможных убытков банков от операций с ценными бумагами”, авторы предлагают решение двух задач: определения процедурных особенностей, которые могут использовать банки для оптимизации резерва, и проведения вариантного анализа.

Рынок государственных ценных бумаг Украины в январе 2001 г.

Аналитические материалы в форме графика об объеме облигаций внутреннего государственного займа, находящихся в обращении.

Степан Кручок. *Эмиссия ипотечных ценных бумаг как средство рефинансирования.*

Раскрыты предпосылки, необходимые для развития кредитования на основе эмиссии ипотечных ценных бумаг. Анализируются зарубежный опыт эмиссии залоговых листов и возможности его применения в Украине.

Наталья Лапко, Татьяна Лукьянова. *Сокращение задолженности по платежам в бюджет. Некоторые аспекты проблемы.*

Публикация посвящена теме кризиса платежей в государственный бюджет Украины.

Владимир Андрущенко. *Социологический и антропный методы западной финансовой науки.*

Автор знакомит с социологическим и антропным методами финансовой науки. В отличие от традиционной эконо-

мической теории, основанной на модели рационально активного субъекта, стремящегося максимизировать собственную выгоду, объектами исследования указанных методов являются люди, которые, действуя в сфере экономики, исходят из категорий морали, совести, справедливости.

О выпуске в обращение памятной монеты “Иван Мазепа”.

Официальное сообщение о выпуске в обращение и нумизматическое описание памятной монеты номинальной стоимостью 10 гривень, посвященной гетману Левобережной Украины (1687 — 1709), известному общественно-политическому деятелю Украины и меценату Ивану Мазепе (1644—1709). Фотоизображение аверса и реверса монеты.

О выпуске в обращение памятной монеты “Ярослав Мудрый”.

Официальное сообщение о выпуске в обращение и нумизматическое описание памятной монеты из серии “Князя Украина” (“Княжеская Украина”) номинальной стоимостью 10 гривень, посвященной великому князю Киевскому Ярославу Мудрому. Фотоизображение аверса и реверса монеты.

Андрей Лупыр. *Международный кредитор последней инстанции: кто он?*

Автор рассматривает возможность создания международного кредитора последней инстанции. По его мнению, эти функции может выполнять Международный валютный фонд.

Официальный курс гривни к иностранным валютам, устанавливаемый Национальным банком Украины один раз в месяц (за январь 2001 года)

Официальный курс гривни к иностранным валютам, устанавливаемый Национальным банком Украины ежедневно (за январь 2001 года)

Геннадий Нестеренко, Владимир Черновил, Алексей Белоус, Владимир Калинин, Алексей Сокол. *Система платежей по телефону “Телебанк-24”.*

Рассказывается о преимуществах новой банковской технологии обслуживания клиентов по телефону.

Александр Евтух. *Модели ипотечных механизмов и воздействие на них разнообразных факторов.*

Анализируются наиболее распространенные в мире модели ипотечных механизмов, а также основные факторы, воздействующие на становление и развитие ипотечных отношений — политические, юридические, экономические и другие.

Основные монетарные параметры денежно-кредитного рынка Украины в январе 2001 г.

Аналитические материалы в форме таблиц, отражающие процентные ставки коммерческих банков по кредитам и депозитам в национальной валюте в январе 2001 г.; темпы роста денежной массы в январе 2001 г.

Утверждена смета НБУ.

16 февраля под председательством А.С. Гальчинского состоялось очередное заседание Совета Национального банка Украины. Утверждена смета доходов и расходов НБУ на 2001 год, рассмотрен ряд вопросов о состоянии и дальнейшем развитии денежно-кредитной политики и деятельности Национального банка.

Людмила Патрикац. “Беру я чашу солнца в свою жизнь”.

Очерк о ректоре Львовского банковского института Т.С.Смвженко.

Пресс-служба НБУ сообщает.

Изложение избранных пресс-релизов, подготовленных пресс-службой НБУ за период с 25 января по 10 февраля 2001 года. Сообщается, в частности, о новых правилах перевода иностранной валюты за пределы Украины, о порядке осуществления субъектами предпринимательской деятельности расчетных операций при приеме ими металлолома от населения, а также о полномочиях аудиторской фирмы, которая проверяла Национальный банк Украины.

ANNOTATIONS

Results of Ukrainian Commercial Banks Activities for 2000.

This report is about the main indices of commercial banks activities for 2000, where, in particular, capital, liabilities and assets of the banks in the system are analyzed. The material is illustrated by corresponding tables and diagrams.

Iryna Bushuyeva, Volodymyr Demyanenko. Reengineering of Banking Business-Processes as a Component Part of Improving Commercial Bank Management.

Specific features and existing organizational structures of bank management are under consideration. The main methods are noted for performing the reengineering of banks business-processes and their interconnection with the main factors of success.

Valeriy Sushko. Risk Management of Trade Operations in a Commercial Bank Based on the VaR-Methodology and Stop-out Mechanism.

An approach to the risk management of bank's trade operations is suggested, which is based on the VaR-methodology and using an active forecast of future changes in the price and stop-out mechanism.

Oleh Kostiuchok. Some Aspects of Forming the Insurance Reserves in Commercial Banks.

The author analyses the impact of amendments, inserted by the National Bank of Ukraine during 1999 — 2000 into the order of the formation and utilization of reserves to cover possible losses from credit operations, receivables and operations with securities.

Changes and Addenda to the "Official List of Ukrainian Commercial Banks and Operations Licensed by the National Bank of Ukraine" from January 1 to February 1, 2001.

Dynamics of the Financial Status of Ukrainian Banks as of January 2001.

The analytical materials are presented in the form of diagrams, which characterize the financial state of the Ukrainian banking system according to the main indicators of banks' assets and liabilities.

Yuriy Lysenkov, Oleksandr Koval. Optimization of the Reserve Volumes to Cover Possible Losses from Operations with Securities.

While analyzing the NBU Regulations "On the Order of Calculating Reserves to Cover Possible Losses of Banks from Operations with Securities," the authors suggest the solution of two tasks: defining the peculiarities of the procedure which can be used by banks for optimizing reserves and carrying out a variant analysis.

State Securities Market of Ukraine in January 2001.

The analytical materials are presented in the form of a diagram, reflecting the volume of domestic T-bills in circulation.

Stepan Kruchok. The Emission of Hypothec Securities as a Means of Refinancing.

The article presents the prerequisites necessary to develop crediting on the basis of hypothec securities emission. The foreign experience is analyzed regarding the pawn tickets emission and the possibilities of using it in Ukraine.

Natalia Lapko, Tetiana Lukyanova. Reduction in Indebtedness on Payments to the Budget. Some Aspects of the Problem.

This article is devoted to the crisis of payments to the State Budget of Ukraine.

Volodymyr Andrushchenko. Sociological and Anthropological Methods in West Financial Science.

The author presents the sociological and anthropological methods in the financial science. As distinct from the traditional economic theory, based on the model of a rationally-active person striving to maximize his own profit, people, who conform to the

categories of morals, conscience and justice are the main object of investigation under the indicated methods.

On Putting into Circulation the Commemorative Coin "Ivan Mazepa".

An official information on putting into circulation and a numismatic description of the commemorative coin of 10 hryvnia denomination, dedicated to Ivan Mazepa — a noted social and political figure and Maecenas of Ukraine (1644 — 1709), Hetman of Left-bank Ukraine (1687 — 1709). The photos of the coin's obverse and reverse are presented.

On Putting into Circulation the Commemorative Coin "Yaroslav the Wise".

An official information on putting into circulation and a numismatic description of the commemorative coin of 10 hryvnia denomination, from the "Princes of Ukraine" series, dedicated to Yaroslav the Wise, the Great Prince of Kyiv. The photos of the coin's obverse and reverse are presented.

Andriy Lupyr. International Creditor of Last Instance: What is it?

The author examines the possibility of creating the international creditor of last instance. In his opinion, these functions may be performed by the International Monetary Fund.

Official Exchange Rates Set Monthly by the NBU for the Hryvnia against Foreign Currencies (January, 2001)

Official Exchange Rates Set Daily by the NBU for the Hryvnia against Foreign Currencies (January, 2001)

Hennadiy Nesterenko, Volodymyr Chornovil, Oleksiy Bilous, Volodymyr Kalynychenko, Oleksiy Sokil. "Telebank-24" System of Payments by Phone.

The authors show the advantages of the new banking technology of servicing clients by phone.

Oleksandr Yevtuch. Models of Hypothec Mechanisms and Various Factors Influencing them.

Models of the hypothec mechanisms, well-known in the world, are analyzed in this article, as well as the main factors influencing the formation and development of hypothec relations — political, juridical, economic and other.

Main Monetary Parameters of Ukraine's Money and Credit Market in January 2001.

The analytical materials are presented in the form of tables, reflecting interest rates of commercial banks on credits and deposits in the national currency in January 2001; growth rates of money supply in January 2001.

The NBU Budget is Approved.

On February 16, the regular session of the Council of the National Bank of Ukraine took place, presided by A.S. Halchynsky. The NBU cost-benefit calculation for 2001 was approved and a number of issues on the state and further development of monetary policy and activities of the National Bank was considered.

Lюдмила Патрыкєтє. "I'm Taking my Bowl of Sun from Life"

A feature article about T.S. Smovzhenko, rector of the Lviv Banking College.

The NBU Press Service Informs.

It is a survey of selected press releases, prepared by the NBU press service for the period from January 25 till February 10, 2001. In particular, there is an information on the new rules for transferring the foreign currency outside the Ukrainian borders, the order of settling with economic entities while accepting scrap metal from the population, as well as information on the authorities of the audit firm, which examined the National Bank of Ukraine.

До уваги авторів!

Шановні друзі!

Надсилаючи до редакції матеріали, просимо виконувати такі правила.

I. Вимоги до текстових матеріалів:

1. Стаття має відповідати тематичному спрямуванню журналу.

2. Рукописи для публікації подаються:

а) електронною поштою (litvinova@bank.gov.ua) або на дискеті (Word) та у двох роздрукованих екземплярах. Файл *.doc необхідно продублювати в *.rtf форматі;

б) паперовий варіант статті має бути надрукований на одній стороні аркуша 12 або 14 кеглем через два інтервали (29 рядків на сторінці, ширина полів зліва — 3 см).

3. Максимальний обсяг статті — 15 сторінок (30 — 35 тисяч знаків із пробілами), як виняток — 20 сторінок (45 — 50 тисяч знаків із пробілами).

4. Статті надсилаються українською мовою. Прізвища іноземних авторів, назви наукових праць, терміни тощо після викладу українською мовою подаються в дужках мовою оригіналу.

5. До рукопису додається анотація, в якій має бути стисло і чітко сформульована головна ідея статті та обґрунтована її актуальність.

6. У вихідних даних обов'язково вказуються прізвище, ім'я та по батькові автора (авторів), місце роботи, посада, вчений ступінь та наукове звання, службова та домашня адреси, службовий та домашній телефони, ксерокопія довідки про присвоєння Державною по-

датковою адміністрацією ідентифікаційного номера (для іногородніх — адреса місцевої податкової інспекції). Необхідно також обов'язково поставити підпис.

7. Цитати, таблиці, статистичні дані, цифрові показники подаються з посиланням на джерела (назва, місто, видавництво, рік, том, сторінка). Список використаних джерел подається наприкінці статті. Посилання в тексті на ту чи іншу працю позначається порядковим номером цієї праці за списком.

8. Статті подаються в структурованому вигляді: розділи, підрозділи мають бути виділені, з назвами (особливо для великих статей); головні думки автора та висновок виділяються в тексті напівжирним шрифтом, курсивом або підкресленнями.

9. До рукопису додається заява з підписами авторів про те, що надіслана праця не друкувалася і не подає для публікації до інших видань.

10. Скорочення, крім загальноприйнятих (скорочення мір, термінів, математичних величин), не допускаються.

11. Шрифти використовуються Times New Roman Cyr, Arial Cyr.

II. Вимоги до ілюстративних матеріалів:

1. До статті додаються якісна кольорова фотокартка автора або слайд (гірше — негатив), а також інші ілюстрації, придатні для сканування (непошкоджені, чіткі і якісні).

2. Якщо фотографія надається в електронному вигляді, то вона повинна мати роздільну здатність не менш як 300 dpi (Photoshop — формат .tif чи .eps).

3. Графіки подаються окремим файлом у Excel.

4. До кожного графіка обов'язково подається окрема таблиця даних, на основі якої він збудований, та його паперова роздруковка в кольорі. Зведені таблиці даних не бажані.

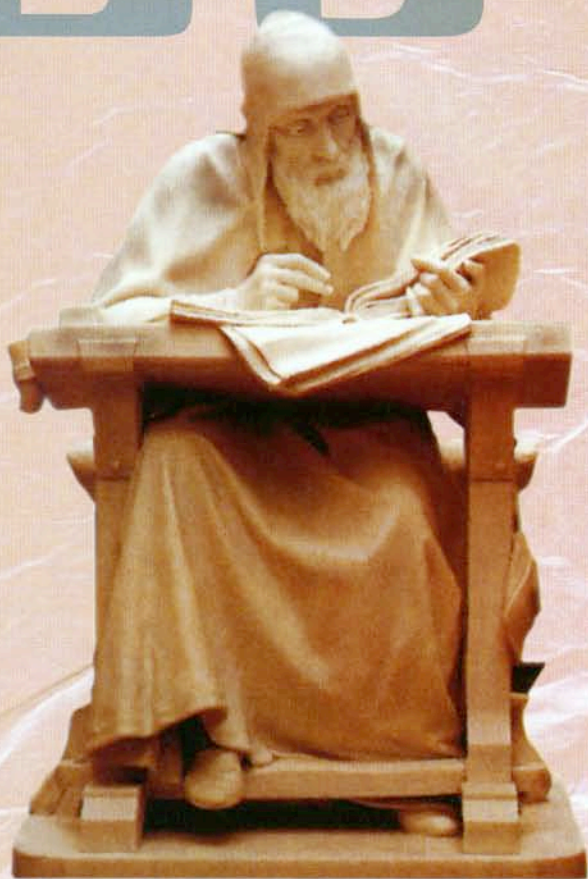
5. Таблиці і графіки повинні бути пронумеровані і мати назву.

6. Подаючи весь матеріал у цілісному вигляді, схеми і таблиці слід додатково подавати ще й окремим файлом.

III. Статті, оформлені з порушенням зазначених правил, а також рукописні матеріали до розгляду не приймаються.

IV. Редакція передає статті на рецензії кваліфікованим фахівцям Національного банку та членам редколегії, а також залишає за собою право скорочувати і редагувати статті.

V. Відповідальність за точність викладених фактів несуть автори.

Передплатний індекс журналу "Вісник НБУ"
і додатка до нього "Законодавчі і нормативні акти
з банківської діяльності" у Каталозі періодичних
видань України — 74132